

DKP udkast til Besættelsestids- Historie 1949

v/ Børge Houmann
Optryk 1999

DKP **OG** **39**
FRIHEDSKAMPEN

DANMARKS KOMMUNISTISKE PARTI
CENTRALKOMITEENS SEKRETARIAT

DR. TVÆRGADE 1 - KØBENHAVN K
TLF.: PALÆ 9836 - POSTGIRO: 2753

København, d. 2.7.

1949.

Aksel Larsen

Kammerat!

Som aftalt er jeg nu gået igang med nedskrivningen af Besættelsestidens Historie.

Med den tid, jeg har til rådighed - små 6 uger - vil det være umuligt at lave hele det forberedende arbejde, som egentlig burde gøres før den endelige udformning. Jeg har derfor valgt i første omgang bare at skrive løs - efter en meget summarisk disposition i.h.t. de drøftelser, vi allerede har fort - og dernæst sende manuskriptet i afskift til sætliche udvalgets medlemmer med anmodning om, at hver enkelt gennemgår det meget kritisk og noterer sig forslag til tilføjelser, udeladelser, ændringer osv. Derefter vil jeg foreslå, at vi på en række udvalgsmøder gennemgår hvert enkelt kapitel og ender om den endelige (eller omtrent endelige) udformning, hvorefter jeg skriver hele historien igennem påny.

Vedlagt følger de første sider, og såfremt du mener, det er helt galt grebet an, vil jeg selvfølgelig være taknemmelig for at få et præj snarest muligt for ikke at spille tiden på arbejde, der alligevel skal laves om. Under alle omstændigheder vil jeg være glad for at modtage et par ord om dit syn på dette i enhver henseende ufuldkomne første udkast.

Med kammeratlig hilsen

BH

Lunden & K. 13/15

Besættelsestidens historie

Lunden & K. 13/15

1.

Foreløbigt forslag til kapitelinddeling

Omfatter tiden:

1. 9. april

indtil maj 1940

Samarbejdspartiernes stilling og vor -
 Det politiske udvalg's brev til medlemmerne
 (15/4-40) - Baggrunden for 9. april -
 Kommunisternes kamp mod nazismen og
 Chamberlain-politiken - Valget i 1939 -
 Kommunisterne og ikke-angrebepagten (maj 39)
 Partiets oprøb 1/9-39 - Folketingserklæringen
 januar 40 - Krigens karakter - Danmarks
 økonomiske stilling ved besættelsens
 begyndelse

2. Kampen om aindslaget

1939/1940

Alsang og algang contra mobilisering til
 krig for de økonomiske interesser -
 Priser og lønninger - Laurits Hansen om
 ensretningen af fagbevægelsen (Gerlev-
 mødet 17/8-40) - Tvangsarbejdsløje for
 ungdommen - Krav om beslaglæggelse af
 fagforeningskasserne (25/11-40) -
 DKU/DSU - Stannings studenterforeningstale

3. Forberedelse til illegalitet

1940/41

Partiets omorganisering - ændring af
 partiledelsen - Rich. Jensen - Indkøb af
 hurtigpresse, papir m.v. - Samtaler med
 Knud og andre

4. 22. juni 1941

22. juni 1941

Hvem bærer ansvaret - Politiets forberedende
 arbejde - Stannings rolle - Aktionens
 resultat i de enkelte byer,

5. Danske toner

Regeringserklæringen af 8. juli -
 Kommunistloven og diskussionen om dens
 grundlovmæssighed - citater fra dens
 behandling i presse og på rigsdag -
 Døds 7 punkter - Cirkulæret om kommunister
 i fagforeningsledelser (ex. på, hvad det
 førte til: Johs. Larsen, Fritz Møller) -
 Globus-aktivitet - Dansk presse om de
 strålende tyske sejre. - DANSKE TONER
 (26/9-41) - Atlantic Charter - Antikomintern-
 demonstrationer - Arbejdets finansiering

22/6 - 31/12 1941

6. Horsersø

Røddernes historie indtil flugtforsøget -
 Bentzen, Thune Jacobsen m.fl. (hvad der
 ligger herefter bør vel indarbejdes i de
 bedst egnede kapitler)

7. Frit Danmark

Nytårskrisen - Sodatandsbevægelsen begynder
 at tage form under kommunisternes førerskab -
 FRIT DANMARK (9/4-42) - Diskussionerne om
 sabotagens igangsættelse - Første 9. april
 (2 minutters stilhed)

1942

8. Socialdemokratisk aktivitet

Den røde hær viger - 2. front ventes forgæves -
 Sociallovens revision forberedes - Suhle
 tale om sabotagen (2/9-42) - Vort svar -
 Oktober krisen - Best kommer til Danmark
 (5/11) - Scavennusregeringen dannes (9/11) -
 De store kommunistræssiøer - Als arrestation

1942

9. Stallhyrød

Nordjysk arbejdsmandskonference (2/9/11-42) -
 Strejkebevægelserne Jan.-marts 43 -
 Stallhyrød (31/1-43) - Faglig konference i
 København (13-14/2-43) - Arbejderne er snydt!
 Folketingsvalget (23/3) Politikerne fatter
 mod: Valget har bekræftet tilliden til
 regeringen - Kommunevalget (5/5) - Resultat-
 terne - De kommunistiske byrådsmedlemmer -
 De foræklelige blade i tilslutning til
 byrådagrupperne - Første dødsdom (7/5)

1 9 4 3

indtil maj

10. Med sørling

Kominterns opløsning - "kommunisternes
6 betingelser - Kommunisterne og frem-
tiden - den tyske udplyndring forstærkes -
Husmændenes landsnøde og dets krav

Maj 1943

11. LAND OG FOLK

Bladets historie

12. Folkestrejkerne

Oprindelse og forløb, by for by -
arbejdsgivernes stilling til spørgs-
målet om betaling af strejkedage -
Kommunernes stilling hertil (her evt.
et forslag på en opgørelse over, hvad
arbejderne direkte har betalt for at
føre modstandskamp gennem tabt arbejds-
fortjeneste - evt. sammenstillet med
en opgørelse over de formuer, der ind-
tjentes i det samme tidsrum)

Maj - august
1943

13. 23. august 1943

Politikernes krampagtige forsøg på at
undgå bruddet og alå strejkerne med -
Forhandlingerne forud - "Generalstrejken"
i København - Hvorfor fulgtes parolen
ikke? - Alsing Andersens cirkulære -
AL og Hørsersødfolkene til Tyskland -
Italien kapitulerer - Jødepogromerne -
Aage Nielsens død

14. Danmarks frihedsråd

Forudsætningen for dets dannelse --
arbejdet med programmet Når Danmark er
frit (Frode Jacobsens stilling til samarbejde
med politikerne) - W-udvalget -
SHAEFFs første forsøg på at erobre
modstandsbevægelsen (dec.43)

efteråret
1943

15. Demokratiets fjender

Formandskabet går mod arbejderne -
Tjenestemændenes protestaktioner, der
føres til sejr (9/3-44) Forholdene på
B&W - Typografstrejke på Politiken og
Berlingske Tidende

1941

16. Vi kæmper for et sandt demokrati

ligl

Vor parole: Sig overenskomsterne op! -
 Agitationen mod kommunisternes (våbentyverier)
 - pjecen: Vi kæmper for et sandt demokrati
 og fagbevægelsens vej

17. Sabotagen

De forskellige organisationer - Vor virksomhed i alt væsentligt trukket op fra begyndelsen til sommeren 1944 - forbindelsen til englenderne - politikernes forsøg på at gribe ind til fordel for visse virksomheder - skildring af større aktioner - Ophbygningen af den underjordiske hær - Frode Jacobsens ekspedition til Sverige (april 44)

18. Arbejdet for enheden

1 9 4 4

De faglige kongresser 1944 - samtaler med ledende socialdemokrater

19. Folkestreiken i København 1944

Sommeren 1944

Dens forudsetning og forløb - Hvem ledede den? - Kontaktudvalget oprettes - Motiveringen herfor - Bestræbelserne for at få Danmark anerkendt som allieret nation - Våbenleverancerne - Schibdtz-Briksen. - Attentatet mod Hitler - Rumænien kapitulerer - Paris befries

20. Embedsmandsretten

Politikernes intrigespil - de 11 fra Shellhuset - Politiet deporteres - Forhandlingerne om vagtvarnet og dets kompetence - Kommunistisk partipolitik forhindrer Danmarks anerkendelse som allieret nation - Gøldenfadene besøg for at opnå anerkendelse som specialudsending til Moskva - Arbejdspladsernes aktion gav resultat - Friesskruen sættes - gang og flygtningeinvasionen begynder - Hvor skal det legale LAND OG F LK trykkes?

21. Når Danmark attter er frit

Forhandlingerne i Frihedsrådet om regeringsdannelse - "Ingen regering uden om frihedsbevægelsen" - Motiveringen herfor - - Krim-konferencen - Lønkampen går videre - "Dets krav må være minimumskrav" - "Tre skridt til venstre" - De mange løfter - Forsøg på at skabe et økonomisk program for frihedsbevægelsen

22. 5. maj

Frihedsrådets sidste proklamation -
Vort oprøb

Spørgsmål til afgørelse af udvalget

Skal der medtages enkeltheder som f.x. aktionerne til fordel for Kexs, Kirk, Dissing m.v. ?

Kan vi bringe pjecerne Dansk Råd (let omakrovet) d.v.s. mere novellistisk prægede afsnit ?

Skal bogen beskæftige sig - periferisk eller udførligt - med det tyske kommunistiske partis arbejde, som vi jo havde lidt med at gøre ?

Skal der nævnes navne - kun enkelte eller i almindelighed ?

Skal der - hvor lejlighed byder sig - polemiseres med allerede udsendte værker om besættelsestiden ?

Skal partidokumenter aftrykkes i teksten eller bringes som bilag - og i hvor stor udstrækning skal de anvendes - Teser o.l.

Skal vi bringe en liste over døde - deporterede - hærserpøfolk - fængslede og dømte kommunister ?

Skal vi bringe Nationalbankens månedsbalance fra 9/4 til 5/5 grafisk fremstillet ?

Skal vi bringe materiale fra den parlamentariske kommission ?

Er man indforstået med meget billedmateriale - fotos, dokumenter - tegninger, plakater o.l.

Udkast til spørgeskema til provinsskammerater

Fortæl om partiets opbygning

- - - økonomi
- - ændringer indenfor fagbevægelsen
- - faglige aktioner
- - politiske -
- - sabotage -

Trykkerier

Udsendte i selvstændige flyveblade - ekspl. bedes indsendt med angivelse af omtrentlig oplag o.l.

Udsendte i selvstændige lokale blade - hvor ofte - hvor stort oplag ?

Hvormange ekspl. duplikerede i af LÆND OG FOLK ?

Episoder

Nævn isvrigt sådanne episoder, som du mener vil være af interesse for besættelsestidens historie - -
 har du avisudklip af interesse - udtalelser af politikere o.l.

Hvormange kammerater indenfor dit område (nævn områdets grænser) blev fængslet (dansk/tyak) - deporteret - dræbt - henrettet.

B Ø R G E H O U M A N N :

UDKAST TIL BESÆTTELSESTIDSHISTORIE

Bind 1:

Kapitel	1: Forspillet	64 sider
"	2: 9. april	43 "
"	3: De store tyske sejre, der har slået verden med forbavselse og beundring	34 "
"	4: Pangermansk kammeratskab	32 "
"	5: "Tvangsoportunister" og "lystopportunister"	32 "
"	6: Legende og virkelighed	60 "
"	7: Bordet fanger	46 "
"	8: Den 22. juni 1941	32 "
"	9: Store forventninger	41 "

Kapitel 10 blev ikke skrevet, men skulle
dreje sig om Horserød-lejren.

Bind 2:

Kapitel	11: Krig i hele verden	22 sider
"	12: Den hårde vinter 1941-1942	29 "
"	13: Frit Danmark	25 "
"	14: De store forhåbningers sommer	18 "
"	15: Nazistisk offensiv	38 "
"	16: "Den private udenrigspolitik"	29 "
"	17: Stalingrad	47 "
"	18: Modstanden modnes	34 "
"	19: Den urolige sommer	46 "

ialt 672 sider

Forspillet.

Kun 20 år efter den første verdenskrig formelt afsluttedes med freden i Versailles, styrtedes verden ud/ⁱen ny, en endnu mere omfattende og endnu mere ødelæggende krig.

Fredelige havde disse 20 år ingenlunde været. De var økonomisk præget af de voldsomme kriser, det kapitalistiske verdens system gennemgik, politisk var de fyldt af uro, internationale stridigheder og forviklinger, og i de sidste år før det officielle krigsudbrud rasede åbne krige i Eina, Abessinien og Spanien.

Folkene ønskede ikke denne nye krig. Hvem bærer da ansvaret for de millioner af dræbte soldater og civilpersoner, de uoverskuelige ødelæggelser og den grænseløse sorg, nød og fortvivelse, som blev krigens umiddelbare resultat?

Som indgang til en skildring af det danske folks lidelser, kampe og sejr på dets lille afsnit af krigens store front, kan det være formålstjenligt i korte træk at oprids forspillet for derigennem at faastholde, hvem der bærer ansvaret, at ikke de samme kræfter endnu en gang skal få lejlighed til i desperat had til fremskridtet at bortødsle folkernes liv og ejendom.

Verdenskrisen i 1929 ramte Tyskland hårdt. Til tider var op mod hveranden arbejder arbejdsløs. De mindre virk-

somheder ruineredes og hele middelstanden drovet ud i en desperat følgelse af utryghed. Ungdommen drev arbejdsløs rundt uden udsigter for fremtiden. Den reaktionære Brüning-regering søgte i årene 1929-32 at rette rigets økonomi gennem en skrap nedskæringspolitik, der f.eks. skar arbejds lønningerne tvangsmæssigt ned med nogle og tyve procent. Dette skabte selvsagt endnu større utilfredshed i masserne og bidrog til at miskreditere Weimar-republikken i arbejderne øjne.

Nazisterne, der først og fremmest blev finansieret af de tyske Montane- og rustningsherrer, forstod ved psykologisk udnyttelse af navnlig middelstandens og ungdommens nød og påtrængende sociale behov, deres splittethed og ~~færring~~ forvirrede antikapitalistiske indstilling, ved anvendelse af socialistisk propaganda og ikke mindst gennem en chauvinistisk-aktivistisk udnyttelse af Versailles traktatens åbenlyse uretfærdigheder, at skabe sig en massebasis, navnlig blandt de unge, middelstanden og de kronisk arbejdsløse.

Allerede i 1932 begyndte imidlertid verdenskonjunkturerne at gå i vejret igen med det resultat, at Nazismen atter var ved at miste sit tag i masserne. Ved valget den 6. november 1932 mistede de 2 millioner stemmer og 34 rigsdagsmandater (man havde dog stadig 32% af vælgerne bag sig mod 37 % i juli samme år).

Hitler var nu klar over, at kun et kup kunne redde nazismen og i januar 1933 fik han med de tysk-nationales

støtte og von Papens konspirationer president Hindenburg til at afskedige den reaktionære Schleicher som statsminister til fordel for sig selv. Schleicher henvendte sig da til fagforeningerne og foreslog generalstrejke støttet af rigsværnet for at forhindre Hitlers overtagelse af statministeriet. Rigsværnet, kommunisterne og de katolske fagforeninger var villige til aktionen, men socialdemokraterne nægtede at være med til "noget ulovligt". Resultatet blev da, at Hitler kom til magten og i hurtig rækkefølge fulgte så forbud mod det kommunistiske partis møder og offentlige virksomhed, massearrestationer af kommunister og en feberagtig anti-marxistisk hets, undtagelseslove og ophævelse af alle borgerlige friheder og massearrestationer også af socialdemokrater.

Denne udvikling før og omkring 1933 udviser alle de svagheder hos nazismens modstandere som lige frem til krigen skulle vise sig igen og igen på tværs af alle erfaringer i land efter land:

1. De borgerlige søgte at "overflødig gøre" nazisterne ved selv at føre en stærk reaktionær politik og økonomisk nedskæringspolitik til fordel for finanskapitalen - men opnåede derved kun at undergrave massernes tillid til demokratiet og ødelægge de progressive klassekræfter, der alene havde været i stand til aktivt og effektivt at modstå nazismen.

2. Arbejderklassen stod splittet og var derfor ude

af stand til at samle de folkeelementer, som først og fremmest udgjorde nazismens massobasis: ungdommen og middelklassen. Kommunisterne var ofte for langsomme til at overvinde politiske fordomme og anvendelse af stereotype, forældede paroler. Men navnlig stod socialdemokraternes "legale" indstilling selv overfor notoriske lovskændere og forbrydere (Hitlers tidligere kupforsøg, Fehmemordene o.s.v.) deres stadige sociale pacifisme, således som deres stilling til Schleichers generalstrejkeforslag viser og i særdeleshed deres forbundethed med monopolkapitalismen, i vejen for skabelsen af den folkenes front, som kunne have knækket Hitler og umuliggjort krigen.

Da Hitler først ved overtagelsen af de statslige magtmidler: hær, politi, embedsstand, sad fast i sadlen, tog han straks fat på virkeliggørelsen af sine hensigter.

Når det fra engelsk-amerikansk side har været hævdet, at forberedelserne til den tyske aggression, som resulterede i den anden verdenskrig, først tog deres begyndelse i efteråret 1939, er dette ikke i overensstemmelse med kendsgerningerne og kan kun tilsigte at virke som en "undskyldning" overfor folkene.

Tyskland begyndte krigsforberedelserne umiddelbart efter, at Hitler kom til magten, og engelske, franske

1/5

og amerikanske regeringskredse billigede fuldt ud, at de af den kontrollerede tyske monopoler støttede Hitler-regimet.

For at opruste og for at kunne skaffe sig de nyeste våben måtte Tyskland genoprette og udvikle sin svarindustri. De forenede Stater ydede den tyske imperialismen en vidtrækkende støtte på dette område.

Et betegnende eksempel på den nære infiltration mellem amerikansk, men også engelsk og tysk kapital, frembyder den bekendte Schröderbank, i hvilken den tyske ståltrust, det af Stinnes, Thyssen og andre industrimagnater grundlagte "Vereinigte Stahlwerke A.G." spillede en førende rolle, og som havde centraler i New York og London. I denne banks forretninger havde Allan Dulles, London, Köln og Hamburger Schröderne i New York - J. Henry Schröder, Banking corporation - et stort ord, En førende rolle i denne banks New York central spillede det kendte sagførerfirma Sullivan og Cromwell, der efter krigen ledes af John Foster Dulles, Mr. Marshalls hovedrådgiver. Firmaet er tæt knyttet til Rockefellers verdanskstrust Standard Oil samt til USAs største bank, Chase National Bank, der har anbragt kæmpesummer i den tyske industri. Så snart inflationen var blevet bremset i Tyskland i tiden efter Versailles og marken stabiliseret, flød der - som det betones i en af R. Sasuly i New York 1947 udsendt bog - bogstaveligt talt en strøm af udenlandske lån til Tyskland. I tiden fra 1924 til 1930 steg Tysklands gæld til udlandet med mere end 30 milliarder mark.

Ved hjælp af udenlandsk - hovedsagelig amerikansk - kapital blev den tyske industri, navnlig Vereinigte Stahlwerke A.G., indgående rekonstrueret og moderniseret, og enkelte lån gik lige ind i sådanne firmaer, som ved en genoprustning ville komme til at spille hovedrollen.

Støttet af den finansielle hjælp - hovedsagelig fra amerikanske monopoler - skabte Tyskland på kort tid igen en stærk krigsindustri, som var i stand til at fremstille en kolossal mængde første classes krigsmaterialer.

Det må altså ikke glemmes, at den første og vigtigste forudsætning for den nazistiske aggression var genopbygningen og fornyelsen af svarindustrien og den svrige rustningsindustri i Tyskland og at denne genopbygning kun muliggjordes gennem den direkte og vidtgående finanshjælp fra de herskende kredse i USA.

Også på andre, betydningsfulde områder modtog den tyske fascisme hjælp fra England og Amerika.

Allerede i 1933 undertegnede således en pakt om forståelse og samarbejde mellem de fire stater England, Frankrig, Tyskland og Italien.

Denne pakt betød, at den engelske og franske regering indgik en studiehandel med den italienske og tyske fascisme, som allerede dengang ingen hemmelighed gjorde af deres aggressive hensigter. Samtidig betød denne pakt med de fascistiske lande, at man forlod en politik, der skulle befæste de fredseløkende nationers enhedsfront mod de aggressive stater.

I 1934 hjalp England og Frankrig Hitler med at udnytte de med den allierede polske godsejeres fjendtlige indstilling overfor Sovjetunionen til en tysk-polsk ikke-angrebspagt, der var en betydningsfuld etape i forberedelserne til den tyske aggression. Hitler behøvede denne pagt for at kunne bringe forvirring i rækkerne indenfor tilhængerne af den kollektive sikkerhed og vice disse et eksempel på, at Europa ikke trængte til kollektiv sikkerhed, men til tosidige aftaler. Dette gjorde det muligt for de tyske angribere selv at bestemme med hvem og hvornår de ville slutte aftaler, hvem de ville overfalde, og hvornår det skulle ske. Utvivlsomt var den tysk-polske pagt den første alvorlige bresche i den kollektive sikkerhedsbygning.

I 1935 sluttedes der i London en engelsk-tysk flåde-aftale, hvorefter Storbritannien gik med til en genopbygning af de tyske søstridskræfter i et omfang, der næsten svarede til den franske krigsmarines. Desuden opnåede Hitler ret til at bygge ubåde med en samlet tonnage på indtil 45% af den engelske ubådeflåde.

I samme tidsrum falder Hitlertysklands mange enoiedige handlinger, som alle tilsigtede at fjerne de indskrænkninger, versaillestraktaten pålagde de tyske stridskræfters udvikling. Ikke i noget tilfælde mødte disse handlinger modstand fra Frankrigs, Englands eller USAs side.

Heller ikke Danmark fandt sig på noget tidspunkt foranlediget til at yde modstand eller blot løfte sin røst mod det, som foregik og som så åbenlyst bar mod krig.

Det danske socialdemokrati benyttede tværtimod lejligheden til endnu engang at understrege sin manglende politiske indsigt. Det klyngede sig fortsat til sådanne bekvemme - men realitetsfjerne - teorier som denne, der formuleredes af Ålborg-kongressen i 1935:

"Danmarks geografiske og befolkningsmæssige forhold anviser på os pladsen udenfor de krigsførendes række og uden indblanding i andre nationers forhold, i forventning om, at denne korrekte holdning også berettiger til at vente en korrekt og hensynsfuld holdning overfor Danmark."

Kun kommunisterne har + med Sovjetunionens kommunistiske Parti (bolsjevikerne) i spidsen - i årene efter den første krig utrætteligt fremholdt faren for en ny krig og forklaret de arbejdende masser, at kapitalismen på grund af sin natur fremkalder krige, at modsætningerne mellem de imperialistiske lande ikke ophævedes gennem Versailles og andre imperialistiske fredserklæringer, men tværtimod, at disse modsætninger efter nogen tids forløb ville bryde frem med ny og endnu større voldsomhed.

Gang på gang har Stalin advaret mod faren for en ny imperialistisk krig og har peget på de årsager, som fremkalder den. I sin tale på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 16. partikongres i 1930 sagde han:

"De borgerlige stater gennemfører oprustningen og genoprustningen i et vanvittigt tempo. Med hvilket formål? Naturligvis ikke for deres fornøjelses skyld, men for krigens skyld. Imperialisterne behøver krigen, fordi den er det eneste middel til nyopdeling af verden, til påny at opdele råstningsmarkederne, råstofkilderne og områderne for kapitalinvestering". (J. Stalin: Bogen om Leninismen, Moskva 1953, s. 493)

I sin samtale med Roy Howard den 1. marts 1936 fremhævede Stalin, at hovedårsagerne til krigen ligger i kapital-

lismen, i dens imperialistiske, eroblingslystne udtryksformer. Han udtalte dengang:

"De husker, hvordan den første verdenskrig opstod. Den opstod på grund af ønsket om en ny opdeling af verden. Nu foreligger den samme beveggrund. Der findes kapitalistiske stater, som er af den mening, at de kom til kort ved den foregående nyopdeling af interesseområder, territorier, råvarekilder, markeder o.s.v., og som nu ønsker påny at opdele den til deres fordel. Kapitalismen er i sin imperialistiske fase et system, som betragter krigen som en berettiget metode til løsning af internationale modsætninger, som en, om ikke juridisk, så dog ifølge sagens natur berettiget metode." (J. Stalin: Unterredung mit Roy Howard, Moskva, s. 7).

På den 17. partikongres i Sovjetunionens kommunistiske Parti (bolsjevikerne) i 1934 fastslog Stalin overfor den tyske fascisme aggressive tone, at det ikke var Sovjetunionen, men Tyskland der ændrede sin udenrigspolitiske orientering. Han sagde:

"Det tilkommer ikke os, der har måttet udstå Brest-Litovsk-fredens skændsel, at lovprise Versailles-traktaten. Vi er kun ikke indforstået med, at verden på grund af denne traktat styrttes i en ny krigs afgrund. Det samme må man sige om Sovjetunionens påståede nyorientering. Vi orienterede os ikke efter Tyskland. Lige så lidt som vi nu orienterer os efter Polen og Frankrig. Vi orienterede os i fortiden og orienterer os i nutiden med Sovjetunionen og kun med Sovjetunionen. Og når Sovjetunionens interesser kræver en tilnærmelse til disse eller hine lande, som ikke er interesseret i, at freden forstyrres, så er vi uden tvivl parat dertil.

Nej, det er ikke det, det drejer sig om. Det drejer sig om forandringer i Tysklands politik. Det drejer sig om, at der i Tyskland - allerede før - men især efter, at de nuværende tyske politikere kom til magten - er begyndt en kamp mellem to politiske linjer, mellem den gamle politik, som gav sig udtryk i de bekendte traktater mellem Sovjetunionen og Tyskland, og den "nye" politik, som i det væsentlige minder om den politik, den forhenværende tyske kejser førte, da han en tid lang holdt Ukraine besat, foretog et felttog mod Leningrad og forvandlede de baltiske lande til opmarchområde for et sådant felttog, og den "nye" politik vinder åbenbart overhånd over den gamle." (Stalin: En ny verden skabes. s. 59-60)

Det var imidlertid ikke kun på politikens område, at disse år rummede alverdlige rystelser for de kapitalistiske lande. Også økonomisk gennemgik de rystelser som ingensinde

tidligere. Den økonomiske krise, som begyndte i de kapitalistiske lande i sidste halvdel af 1929, varede til slutningen af 1933. Derefter gik krisen over i en depression efterfulgt af en vis genoplivelse, et vist opsving i industrien. Denne genoplivelse i industrien gik indlertid ikke over i en velstandsperiode, således som det sædvanligt sker i en opsvingsperiode. Tvertimod, fra midten af 1937 satte en ny økonomisk krise ind, som først greb Amerikas forenede Stater og derefter England og Frankrig og en række andre lande.

De kapitalistiske lande stod overfor en ny økonomisk krise endnu før end de var kommet sig efter den forudgående økonomiske krises slag.

Om denne kapitalismens nye krise udtalte kammerat Stalin på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. partikongres den 10. marts 1939:

"Karakteristisk for den nye krise er det, at den på flere punkter adskiller sig fra den foregående krise, og ikke til det bedre men til det værre. For det første er den nye krise ikke begyndt efter en velstandsperiode for industrien, hvad der var tilfældet i 1929, men efter en depression og en vis genoplivelse, som dog ikke var gået over i en velstandsperiode. Det betyder, at den nuværende krise vil blive hårdere og vanskeligere at bekæmpe end den foregående krise. Endvidere udspillede den nuværende krise ikke i fredstid, men i en periode, hvor en ny imperialistisk krig allerede er begyndt, hvor Japan, som allerede på andet år fører krig mod Kina, desorganisere det umådelige kinesiske marked og gør det næsten utilgængeligt for varer fra andre lande; hvor Italien og Tyskland allerede har ledet deres nationalekonomiske ind på krigsøkonomiens bane og til dette formål har opbrugt deres forråd af råstoffer og valuta, hvor alle øvrige stormagter begynder at omstille sig til krigen. Dette betyder, at kapitalismen har langt ringere hjælpemidler til rådighed for på normal måde at komme ud af den nuværende krise, end tilfældet var i den foregående kriseperiode."

Til belysning af krisetilstanden i de kapitalistiske

landes industri i de seneste fem år og udviklingen af det industrielle opsving i Sovjetunionen anførte kammerat Stalin følgende tal:

(Industriproduktionsens omfang i procenter i forhold til 1929 - tabellen side)

Af denne tabel fremgår det, at Sovjetunionen var det eneste land i verden, som ikke kendte til kriser, og hvis industri uafbrudt gik i vejret.

Stalin fortsatte:

"Det er klart, at en sådan ugunstig vending i de økonomiske anliggender måtte føre til en skarpelse af de indbyrdes forbindelser mellem magterne. Allerede den foregående krise bragte verden i kortene og førte til en skarpelse af kampen om afsætningsmarkeder, om råstoffer, om Japan's rov af Mandtjuriet og Kina, Italiens rov af Abessinien - alt dette gav udtryk for skærpheden i kampen mellem magterne. Den nye økonomiske krise må føre til en yderligere skarpelse af den imperialistiske kamp og fører også faktisk til det. Det drejer sig slet ikke længere om konkurrence på markederne, om handelskrig og dumping. Disse kampmidler anses forlangt for utilstrækkelige. Det drejer sig nu om nydelingen af verden, af indflydelsesområderne, af kolonierna, ved hjælp af krigshandlinger.

Japan forsøgte at retfærdiggøre sine aggressive handlinger med, at man havde forfordelt det ved afslutningen af nimagotetraktaten, og at man ikke havde tilladt det at udvide sit territorium på Kinas bekostning, medens England og Frankrig besidder talrige kolonier. Italien kom i tanke om, at man havde forfordelt det ved delingen af byttet efter den første imperialistiske krig, og at det måtte holde sig skadesløs på bekostning af Englands og Frankrigs indflydelsesområder. Tyskland, som havde lidt alvorlig skade ved den første imperialistiske krig og ved Versaillesfreden, sluttede sig til Japan og Italien og krævede forøgelse af sit territorium i Europa og tilbagegivelse af de kolonier, som sejrherrene i den første imperialistiske krig havde fratrådt det.

Således begyndte dannelsen af de tre aggressive staters blok.

Nydelingen af verden ved hjælp af krig blev sat på dagsordenen."

Tysklands krigsforberedelser ramte også Danmark - i form af en handelsaftale, som blev underskrevet den 31. januar 1936. Erfaringerne fra sidste verdenskrig havde belært Tyskland om en blokades frygtelige følger, og

Hitler havde derfor straks efter sin magtovertagelse gradvis præset samhandelen med Danmark i vejret, som det fremgår af nedenstående ~~skak~~ tabel:

	Hornkvæg 1000 stk	Smør 100 t	Eg 100 snese
1933.....	28	162	123
1934.....	67	201	126
1935.....	96	250	130

Den nye handelsaftale, som omfattede endnu større mængder end i 1935 havde endvidere den tilføjelse, at den tvang Danmark til at betale en kraftig del af vareimporten fra Tyskland - for størstedelen færdigvarer, som udkonkurrerede dansk industri - med sterling, som dengang var "hård" valuta.

Handelsaftalen var så åbenlys urimelig og ufordelagtig for Danmark, at den affødte følgende kommentarer i Times:

"Andre lande og især Tyskland har på så hensynslos måde øvet pres på den danske regering for at dreje restriktionerne i deres fæver, at den britiske handel har gjort mindre fremskridt end ventet, da traktaten blev underskrevet. Medens den britiske handel holdes i skak som tidligere - skønt handelsbalancen stadig er i Danmarks fæver - er det lykkedes Tyskland at påtvinge Danmark en overenskomst, hvorved det får en gunstig balance på omkring 100 000 £ pr. måned på Danmarks bekostning, og dette til trods for Nationalbankens betænkelig lave udenlandske valutabeholdning. Det er ikke mange uger siden, at den danske valutastilling måtte styrkes med et lån på 1,5 millioner, der blev rejst i London. Det er svært at slutte andet, end at overskudet på den dansk-engelske handel hjælper til at financiere den tyske oprustning."

Times havde utvivlsomt ret i sin slutning. Danmark var - ligesom England, Frankrig og USA - med til at financiere Tysklands oprustning, og det var da heller ikke så meget denne kendsgerning som det forhold, at Danmarks

1/13

handel med Tyskland genørede England, der fremskaldte den bekymrede kommentar.

Krigen, der mærkeligt sneg sig ind på nationerne, havde allerede på dette tidspunkt draget over 500 millioner mennesker ind i sin malstrøm. Denne havde udstrakt sit virkeområde over vældige strækninger: fra Eientain, Shanghai og Kanton over Abessinien til Gibraltar.

I 1935 overfaldt og annekterede Italien Abessinien.

I sommeren 1936 organiserede Tyskland og Italien den militære intervention i Spanien, hvorved Tyskland satte sig fast i Nordspanien og Spansk Marokko, medens Italien satte sig fast i Sydspanien og på de baleariske øer.

For de kommunistiske partier i de kapitalistiske lande blev Spanien den store prøvesten såvel på deres evne til hurtig omstilling som på deres kadrers kampdygtighed og mod.

I sin tale om Verdenssituationen og Kommunistisk Internationale på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. partikongres den 11. marts 1939 sagde B. Mannilski herom:

"Kommunisterne i de kapitalistiske lande er ikke tilstrækkeligt forberedt på pludselige vendinger i begivenhederne og er endnu ikke blevet mestre i de kampformer, der dikteres af den spændte internationale situation. Man må dog fremhæve, at de kommunistiske partier har gjort et stort arbejde for at tilegne sig også disse kampformer. Aldrig vil det spanske folk glemme den hjælp, som den kommunistiske verdensbevægelse ydede ved at skabe de internationale brigader.

I de internationale brigader fandtes ikke blot kommunister, men disse var deres ophavsmand og organisatorer. Det kommunistiske parti i Frankrig stillede til dette formål sine dygtigste funktionærer, sine bedste organisatorer til disposition. Det var ingen let opgave at bringe nogle titusind mand

over de hermetisk lukkede grænser, over have, ja endog over Atlanterhavet. Borgereskabet foranstaltede razziar mod de frivillige, forfulgte dem og stillede dem for retten. Men folkene tog dog af sted, trods alle hindringer, de slog sig igennem om natten, i sne til balttestedet, af bjergstier, eller sejlede ned i fiskebåde, i hvilke de hvert øjeblik kunne blive ofre for boligerne. Blandt de frivillige var franske proletarer, efterkommere af pariserkommunarderne, italienske udgranter, tyske antifascister, kanadiske skovarbejdere - træsikre skarpskytter - polske arbejdere, hvis Dombrowski-bataillon ved Libro-offensiven ikke afventede bygningen af pontonbroen, men svømmede gennem floden, og som de første brød ind i de fjendtlige stridskræfter.

Blandt dem der slog sig igennem til Spanien, var der ikke så få medlemmer af centralkomiteerne og deres ledende partiaktiv, der af 53 kommunistiske partier blev sendt til de internationale brigader. Der var mænd som Hans Beimler, medlem af Tysklands kommunistiske partis centralkomite, hvis sunde lemmer måtte lide i en tysk koncentrationslejr, og som faldt ved Palacete med råbet Rød Front på læberne. Der var mænd som den gamle ungarske kommunist Kovesi, der i spidsen for Rakosi-bataillon ved Huesca angreb et betonforsæstet fort, stormede det og sammen med bataillonens kommissar led heltedøden. Der var jævne krigere i række og led som den lastbilchauffør, den engelske kammerat John, der under modstanderens morderiske beskydning bragte tørstpinte soldater vand, og som, da han blev dødeligt såret, sagde: "Hvis kammerat Stalin havde set dette her, så ville han klappe mig på skulderen og sige: Det har du gjort godt, du er en prægtig kammerat, John."

Hvad er det for mennesker? Det er mennesker af den stalinke epoke, i hvilken heroismen bliver et uadskilleligt karaktertræk for bolsjevikere med og uden partibog. Det er mennesker af samme stalinke prægning som de, der ved Khassan-seen gik over til stormangreb med råbet: For vor hjemstavn for kommunismen, for Stalin.

Skabelsen af de internationale brigader var tegn på den kommunistiske verdensbevægelses modenhed, den var en bolsjevikisk stillingtagen for kominterns sektioner, den var en ildprøve for de kommunistiske kadrer."

Danmarks

Efter den første verdenskrig skabte de sejrende stater væsentlig England, Frankrig og USA, et nyt system af forbindelser mellem landene: efterkrigstidens fredssystem. De vigtigste grundpiller i dette regime var i det fjerne østen Himagtsstraktaten, i Europa Versaillesstraktaten og en hel række andre traktater. Folkeforbundet

var bestemt til at ordne forholdene mellem landene indenfor dette regimes rammer på grundlag af en staternes enhedsfront, på grundlag af et kollektivt forsvar for staternes sikkerhed. De tre aggressive stater og de af dem påbegyndte krige slog imidlertid hele dette system for efterkrigstidens fredsregime i stykker. Japan sonderrev Nimgtstraktaten, Tyskland og Italien Versaillesstraktaten. For at få frie hænder trådte alle disse tre stater ud af folkeforbundet.

Skønt de aggressive stater, Tyskland, Italien og Japan under udviklingen af den nye imperialistiske krig på enhver måde skadede de ikke-aggressive staters interesser, i første række Englands, Frankrigs og USAs, veg disse sidstnævnte stater gang på gang tilbage for aggressorerne, ja gjorde dem den ene indrømmelse efter den anden.

Forklaringer på dette ensidige og sølsomme karaktertræk ved den nye imperialistiske krig gav kammerat Stalin i sin beretning på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. partikongres den 10. marts 1939.

Han sagde:

"Man kunne for eksempel forklare dette med en følelse af frygt for en revolution, som kan bryde ud, hvis de ikke-aggressive stater træder ind i krigen, og krigen bliver til en verdenskrig. De borgerlige politikere ved naturligvis, at den første imperialistiske verdenskrig førte revolutionens sejr i et af de største lande med sig. De frygter, at den nye imperialistiske verdenskrig ligeledes kan føre til sejr for revolutionen i et eller flere lande. Men det er for tiden ikke den eneste og ikke gang den vigtigste årsag. Den vigtigste årsag består i, at de fleste ikke-aggressive lande og navnlig England og Frankrig har sagt sig løs fra den kollektive sikkerheds politik, fra det kollektive modverges politik mod aggressorerne, at de har stillet sig på ikke-indblandingens standpunkt, "nutralitetens" standpunkt."

Stalin sluttede dette afsnit af sin historiske beretning ved med klare ord at udtrykke, hvad vi kommunister mener om de engelske og franske imperialisters "moral":

"Jeg skal ikke komme ind på at moralisere over Ikke-indblandingspolitik og tale om forrædderi, løftebrud og lignende. Det ville være naivt at prædike moral for folk, som ikke anerkender menneskelig moral. Politik er politik, som de gamle dukdrevne diplomater siger. Det er indtilfældigt nødvendigt at bemærke, at det store og farlige politiske spil, som Ikke-indblandingspolitikens tilhængere har begyndt, kan ende med en alvorlig fiasko for den."

De dokumenter, som sovjettropperne, efter at Tyskland var slået ned, beslaglagde i det tyske udenrigsministerium, bekræfter ikke alene kommunisternes gang på gang fremsatte advarsel i trediveerne om, at det bar mod en stor krig anstiftet af Hitler med Englands og Frankrigs direkte hjælp. De understreger og afslører tillige Englands og Frankrigs udenrigspolitik dengang. De viser, hvorledes man spillede folkenes skabne, hvor skamløst man købslog om fremmede territorier, hvordan verdenskortet hemmeligt blev modelleret om, hvordan man ansporede Hitleraggressionen, og hvilke anstrengelser man gjorde sig for at rette denne aggression mod øst, mod Sovjetunionen.

Et talende eksempel herpå er et tysk dokument, der refererer en samtale mellem Hitler og den britiske minister Halifax i overvarelse af den tyske udenrigsminister von Neurath den 19. november 1937. Halifax erklærede "at han (Halifax) og andre medlemmer af den engelske regering var overbevist om, at føreren ikke alene i selve Tyskland havde udrettet store ting, men at han

også ved udryddelsen af kommunismen i sit eget land havde spærret denne vej til vesteuropa, og at Tyskland derfor med rette kunne betragtes som vestens belværk mod kommunismen."

C169
I den engelske premierminister Chamberlains navn erklærede Halifax, at der absolut var en mulighed for at finde en løsning selv af de sværeste problemer, når det lykkedes Tyskland og England, at nå til forståelse med Frankrig og Italien. Halifax sagde: Der må ikke opstå det indtryk, at Berlin-Rom-aksen eller det gode forhold London-Paris ville lide gennem en tysk-engelsk forståelse. Bagefter, når jorden er forberedt gennem en tysk-engelsk overenskomst, må de fire store vesteuropæiske magter (hermed menes England, Frankrig, Tyskland og Italien red.) sammen skabe et grundlag for en varig europæisk fred. Under ingen omstændigheder må nogen af de fire magter udelukkes af dette fællesskab, for i så fald vil den bestående usikkerhed aldrig få ende.

Halifax tilbød således allerede i 1937 i den britiske regerings navn Englands og samtidig også Frankrigs tilslutning til aksen Berlin-Rom.

Hitler besvarede dog dette forslag med, at det syntes ham meget let at få en sådan firemagtsoverenskomst i orden, når der var tale om god vilje og elskverdigg holdning overfor hinanden, men sagen blev mere kompliceret, når Tyskland skulle behandles som en stat "der ikke mere bærer Versaillesstraktatens moralske eller materielle stigma".

1/16 a

Ifølge optegnelserne svarede Halifax:

"Engländerne er et folk med realitetssans, og måske mere end andre overtydet om, at Versaillesdiktatets fejl må gøres gode igen. England har jo også tidligere på denne realistiske måde gjort sin indflydelse gældende. Man ~~her~~ henviser til Englands rolle ved fortidige løsning af Rhinlandene, ved løsning af erstatningsspørgsmålet ligesom ved genbesættelsen af Rhinlandet." Af optegnelserne fra forhandlingerne mellem Hitler og Halifax fremgår endvidere, at den britiske regering billigede Hitlers planer om at "erhverve Danzig, Østrig/^{og} Tjecoslovakiet." Efter at Halifax havde talt med Hitler om afrustning og folkeforbund og havde bemærket, at disse spørgsmål måtte drøftes nærmere, erklærede han:

"Alle andre spørgsmål kan man karakterisere som ændringer i den europæiske orden, der sandsynligvis før eller senere vil indtræde. Til disse spørgsmål hørte Danzig, Østrig og Tjecoslovakiet. England var kun interesseret i, at disse ændringer skete gennem en fredelig evolution, og at man undgik metoder, der ville medføre vidtstrakte forstyrrelser, som hverken føreren eller andre lande kunne ønske sig" 2)

Den 3. marts 1938 førte den nye britiske gesandt i Tyskland, Henderson, en samtale med Hitler i overværelse af Ribbentrop. Henderson erklærede herunder, at Halifax, som i mellemtiden var blevet udenrigsminister, havde erklæret sig indforstået med de territoriale forandringer, Tysk-

land havde til hensigt at gennemføre i Europa og sagde: "Det er det engelske forslags mål at hjælpe til med en sådan fornuftig regulering". 2)

Den 12. marts 1938 - altså 9 dage senere - besatte Hitler Østrig uden at møde modstand hos hverken England eller Frankrig. Kun Sovjetunionen løftede sin røst og sendte den 17. marts 1938 en note til England og Frankrig, hvori den gav udtryk for sin beredvillighed til "umiddelbart i folkeforbundet eller uden for folkeforbundet at forhandle med andre magter om praktiske forholdsregler" som "skulle have til mål at standse en videre udvikling af aggressionen og fjerne den forstærkede fare for et nyt verdensblodbad".

Det engelske svar lød, at "en koordineret aktion mod aggression ville efter hans majestæts regerings mening ikke nødvendigvis have en så gunstig virkning på udsigterne til en europæisk fred". (Foreign Offices note af 24. marts 1939).

Det var ikke alene hans britiske majestæts regering, der havde den opfattelse, at en aktion mod aggressionen ikke nødvendigvis ville have en gunstig virkning på udsigterne til en europæisk fred.

De ledende højresocialdemokrater indenfor II Internationale var af præcis samme opfattelse og modsatte sig på det bestemteste ethvert forsøg ikke blot på aktion, men endog på protest mod aggressionen.

Meddelelsen om Hitlertysklands kyniske tilintetgørelse

af det østrigske folks frihed og uafhængighed fremkaldte ganske naturligt den største uro i vide kredse, også i det danske folk. For alle, der kunne tænke en selvstændig tanke, stod det klart, at lige så kynisk som nazisterne kunno bryde den tysk-østrigske pagt, lige så kynisk kunne de finde på at krænke Danmarks nationale selvstændighed.

Allerede gennem flere år havde de talt om "blødende grænser" også mod nord, om "Danmarks tilegnelse af Nordslesvig" o.s.v. På en bogudstilling "Das deutsche Buch", som fandt sted i København med den nationale borgmester Kaper som ærespræsident fandtes således en bog af en vis F.W.Schafhausen, hvori det bl.a. hed:

"Således er omtrent 50 000 tyskere kommet under dansk herredømme. Til dem må medregnes de, som hjemme taler den jyske dialekt, en dialekt som man i København af politiske grunde kalder for dansk, skønt man iøvrigt finder den hæslig. Disse mennesker, som altså taler jysk hjemme, har ikke ophørt med at føle sig som hørende til hertugdømmerne og dermed som et led i det tyske rige."

En anden tysk skribent Willi-Walter Puls, udtaler sig lige så åbenhjertigt om nazismens syn på sagerne.

I sit "værk" "Nordslesvig" (Leipzig 1937) siger han bl.a.

"Hole ordningen af det nordslesvigske spørgsmål er sket i strid med aftalerne for freden og Versailles-traktaten. Med slettelsen af den tyske underskrift under denne traktat, som føreren forkyndte i sin rigsdagstale den 30. januar 1937, er Danmarks tilegnelse af Nordslesvig afgørende berøvet det juridiske grundlag... Danmark er altså tvunget til før eller senere at sætte sig til forhandlingsbordet med Tyskland for at komme til en retfærdig løsning af nordslesvigspørgsmålet."

Også nazistiske militærpolitiske kredse havde gentagne gange udtalt sig om spørgsmålet Danmark og Skandinavien. Det tyske krigsministeriums organ - Berliner

Bersenzeitung 9 udtrykte sig bl.a. på følgende måde:

"Den sidste krig har vist, at specielt de skandinaviske handelsveje er af den allerstørste betydning for den tyske nation".

At der her i landet fandtes folk, der ligesom i Østrig var villige til på givet tidspunkt at falde deres landsmand og fædreland i ryggen, kunne ingen være i tvivl om. At nazismen også havde sine agenter indenfor den danske hær, hvis øverste chef var socialdemokraten Alsing-Andersen, fremgik bl.a. af følgende skildring, som stod at læse i tidskriftet Kulturkampen:

"I Vordingborg har premierløjtnant Eulow-Andersen ved 19. bataillons 4. kompagni drevet det til at lade sine rekutter synge først-esselsangen. En sang, fortæller min hjemmelsmand, der var meget ynset ved festerne i officermessen (idet alle officererne ved 19.-4. skal være nazister). I en diskussion om Danmarks stilling i tilfælde af et tysk angreb, udtalte Eulow-Andersen, at han ville gøre, hvad der stod i hans magt for at skaffe en hurtig tysk sejr. Da en af deltagerne i samtalen gjorde ham opmærksom på, at det jo var fornædleri, svarede han, at hvad officererne mente om Danmarks fremtid, var det rigtige. Ifølge en anden hjemmelsmand skal hans ord allerede/det har været ved en anden lejlighed - være faldet omtrent således: Der villo ikke, sagde han, blive nogen kamp ved det kompagni, som han måtte blive chef for, dersom Tyskerne en dag skulle gå i land ved Vordingborg.

Tværtimod, han ville stille sig nede ved kajen og hilse den befalingshavende tyske officer med et: Zu befehl, herr oberstleutnant."

Retssagens forløb??)

/måske

(Er Eulow-Andersen fortsat i hæren??)

På baggrund af disse foruroligende forhold og som protest imod, at den danske regering stadig håndhevede den opfattelse, at udenrigspolitik og handelsoverenskomster var noget, der ikke vedkom menigmand, udsendte Centralkomiteen for Danmarks kommunistiske Parti et opråb: Læg Danmarks skæbne i folkets hænder, hvori man efter at have redegjort for de tragiske handlinger i Østrig opfordrede det danske folk til at samles om:

Værn for landets uafhængighed og mod forsøgene udefra på at underlægge det nazismens diktatur.

Arbejde - lønnede arbejde til alle ledige hænder.
Bekæmpelse af dyrtiden, indgreb mod prisstigningerne.
Lettelse af rentelåget, så landbrugere, fiskere
og marinedrivende atter kan få trygge kår at
arbejde under

Retfærdige beskatningsforhold og konfiskation af
spekulanters og krisemillionærernes kumpegevinster.
Ordentlig samfundsforbrug for de gamle, invalider
og arbejdsudygtige, såvel som for de arbejdsløse,
så længe der ikke er skaffet dem beskæftigelse.

Demokratisering af state- og kommuneadministration
såvel som af hærens befalingsmandskorps, så folkets
kontrol med samfundets magtmidler sikres.

Frihed for det arbejdende folks demokratiske orga-
nisationer, så det ikke skal gå som i Østrig, hvor
netop undertrykkelsen af vælgerforeninger, fagfor-
eninger, husmøde- og landboforeninger o.s.v. eller
disse "onsretning" berøvede samfundet sin mod-
standskraft, knækkede demokratiets ryggrad.

Opgør med folkets fjender, med de nazistiske løn-
grever, med Stollig-forbrydere, med alle Hitlers
og Francos åndsfirander og hjælpere her i landet,
der i lighed med samme slags folk i Østrig pønses
på at jage forrædderdolken i det danske folks ryg.

Disse enkle og ligefremme krav, hvis nødvendighed
blot understregedes af situationens alvor, forekom den
socialdemokratiske regering så fornærmende mod den
fascistiske diktator i syd, at daværende justitsminister
Steincke lod opråbet, der var trykt som plakat og op-
hængt på landets plakatsøjler og -tavler, fjerne. I
foråret 1938 udgav Arbejderforlaget en pjeces Østrig-Dan-
mark, hvor spørgsmålet om Danmarks inden- og udenrigs-
politik blev trukket op i lys af Hitlers indmarch i
Østrig. Det blev heri fastslået:

"Danmark må søge sine forbundsfæller i Norden og
blandt de frelselskænde nationer... Tanken om et
nordisk forsvarsforbund er et problem, som beskæf-
tiger både Norge og Sverige. Det er nødvendigt at
virkeliggøre dette forsvarsforbund samtidig med,
at der indledes et politisk, økonomisk og kultu-
relt samarbejde... Imorgen kan det allerede være
for sent... Nu er hver eneste time kostbar. Østrig
lærer os, at når man følger fascismens krav og
knugter demokratiet, lægger arbejderbevægelsens
organisationer, så fører det til folkets fornavn.

Der må nu ske en samling af det arbejdende folk
herhjemme: Indadtil må der ske forbedringer for

den arbejdende befolkning. Udadtil må der bremses op for de fascistiske angribere. Danmark vil ikke lide Østrigs skæbne og det undgås kun ved at lægge Danmarks skæbne i folkets hænder. (Johannes Hansen: Østrig-Danmark?, Arbejderforlaget 1933).

Men Danmarks skæbne blev ikke lagt i folkets hænder.

De forblev ulykkeligvis i de stadigt vigende, de stadigt eftergivende, de stadigt underdanige højresocialdemokratiske leders hænder. De skiftende danske regeringers politik overfor Hitler har Erik Scavenius klart og kort karakteriseret ved at fastslå, at man søgte:

"at undgå alt, hvad der kunne irritere Tyskland. Dette var allerede kommet til udtryk ved folkeforbundsrådets møde i april 1935, hvor Danmarks repræsentant undlod at stemme for den resolution, i hvilken rådet fordømte den optræden, Tyskland havde givet udtryk for, da det ved lov af 16. marts 1935 genindførte almindelig værnepligt og reorganiserede den tyske hær. Den samme indstilling fandt pany udtryk på folkeforbundsrådets møde i London i foråret 1936 efter Tysklands indmarch i Rhinlandet. Den lå også bag Staunings tale i Lund den 8. marts 1937."

Stauning erklærede ved denne lejlighed bl.a.:

"Har Danmark fået overdraget opgaven som lankehund eller anden vagtopgave på nordens vegne?... Der er andet end hensyn til Norden, som også vejer ved bedømmelsen af Danmarks militærpolitiske holdning, og derfor må der sagt og fremmest tales i Danmark".

(Fremhævelsen er Staunings) (Danmark og Sverige, Statsminister Staunings tale ved studentermødet i Lund den 8. marts 1937 - Povl Brauners forlag, København, side 16.).

"Denne tale holdtes på et tidspunkt, da spørgsmålet om et nordisk forsvarsforbund, i den tydelige hensigt at sikre sig mod et tysk angreb, blev stærkt diskuteret på møder og i pressen. Også hos den daværende svenske udenrigsminister Sandler havde det fundet en vis forståelse. Statsminister Stauning tog her skarpt afstand fra et sådant forbund, der efter hans opfattelse ville forlænge farerne for Norden i stedet for at mindske dem. Den tanke, der lå bag denne, ved sin fremkomst, stærkt kritiserede tale, nemlig ikke at støde Tyskland, forfulgtes fra dansk side videre ved Danmarks accept af det tyske tilbud om en ikke-angrebspagt i foråret 1939"

(Erik Scavenius: Forhandlingspolitiken under Besættelsen, Steen Hasselbalchs forlag, København 1943 side 18)

1/22

De højresocialdemokratiske ledere og de med dem samarbejdende borgerlige partiers politik i 30'erne kan næppe karakteriseres skærpere og mere skånseløst end her sket af een af deres egne: Ikke irritere Hitler.... ikke støde Tyskland! Det var for dem det eneste og afgørende, det var bestemmende for hele deres politik. Og i efterlevelsen heraf lukkede de øjnene for alt, hvad der skete omkring dem ude i verden, og bestræbte sig ydermere på at skaffe sig den gunstigst mulige placering hos Hitler gennem en nærmest gestaposk hadefuld forfølgelse af kommunister og alle, der tænkte uden for de af regeringen afstukne tænkebaner.

I dagene 4., 5. og 6. juni 1933 afholdt Danmarks kommunistiske Parti landspartikonference i Fyns Forum i Odense. 500 delegerede og gæster fra alle egne af landet deltog i drøftelserne af partiets hidtidige og kommende arbejde på grundlag af den politiske beretning, som partiets formand, Aksel Larsen på centralkomiteens vegne aflagde, og som vi her vil beskæftige os ret indgående med, fordi den indeholder formuleringer såvel om Danmarks kommunistiske Parti som om dets mål og midler, der i de følgende år og ikke mindst under besættelsen kom til at spille en betydelig rolle.

Om partiets politiske grundlag sagde Aksel Larsen:

"Lad mig benytte lejligheden til, som så mange gange før, at fastslå, at vort parti er et demokratisk parti. Vi er tilhængere af det sande og virkelige folkestyre, vi ønsker, at folkets flertal skal være bestemmende, og vi ønsker det ikke for nåk, at folket selv vælger sine repræsentanter til stats- og kommunestyrelserne o.s.v., men mener, at folket

bor beholde kontrolret over de valgte, at disse skal være forpligtet til at udøve folkets vilje, og at også administrationen af vedtagne love og af samfundets anliggender i det hele taget ikke skal være monopol for overklassen, men lægges i hænderne på folket selv og folkets børn.

Vi giver os ikke tilfreds med såkaldt "politisk demokrati", hvor flere af de væsentligste forudsætninger ikke engang af navn er opfyldt. Vi er klar over, at sandt demokrati, sådan som det er virkeliggjort gennem den socialistiske Sovjetunions fri forfatning, ikke kan skabes under Kapitalismen, hvor den enkelte i kraft af fødsel, arv, brutalitet eller held får ret til at tilegne sig udbyttet af andre menneskers arbejde og derved gennem mulighed for at skabe sig også andre end materielle forrettigheder. Vi tilstræber et socialistisk demokrati, hvor alle samfundsmæssige tilhører samfundet - hele folket - og forvaltes af samfundets organer under folkets deltagelse og kontrol, hvor der hersker økonomisk, politisk og kulturelt demokrati.

Vi tilstræber ikke at nå dette mål ved forfatningsstridige midler, ved voldsanvendelse, ved mindretalskup eller lign. Vort arbejde går ud på at vinde og forene det overvældende folkeflertal, hele det arbejdende folk til politisk kamp for dette mål, som det er i det store folkeflertals, i menneskehedens og kulturens interesse bliver målt. Men vi er forberedt på, at det lille fåtal af befolkningen, som har interesse i uretfærdige samfundstilstandes opretholdelse og som i kraft af sin økonomiske magtstilling har tilranet sig en indflydelse, som står i omvendt forhold til deres fåtallighed, af al magt og i givet fald med voldelige og forfatningsstridige midler vil søge at forhindre folkeviljen i at blive landets lov. Vi kender fra historien - såvel den danske som udlandets - tilstrækkelige eksempler på noget sådant. Og kommer det danske folk i en sådan situation, da er det dets ret og pligt med alle midler at sikre folkeviljens sejr, at bane vej for retfærdighed og folkestyret.

Vi anser ikke demokratiet i Danmark for at være fuldkomment eller blot tilfredsstillende. Vi tilstræber forfatningens demokratisering efter de linjer, jeg lige har trukket op, og forbeholder os ret til at arbejde herfor. Men angriber noget parti, nogen gruppe, fraktion eller klike det bestående - omend ufuldkomne - demokrati for at forringe det, at gøre folket retsløst, da agter vi med alle midler at bekæmpe sådanne forsøg. Vi har altid været modstandere - aldrig tilhængere af mindretalsstyre eller mindretalsdiktatur. Vi vil bekæmpe alle forsøg på at indføre noget sådant - hvorfra de så end kommer."

Den med ikke alene Danmarks kommunistiske Parti,

men med alverdens kommunistiske partier ofte rejste

beskyldning for at være et unationalt parti, tilbage-

viste Aksel Larsen med følgende ord:

"Det er tåbeligt at beskyldte arbejderbevægelsen for at være "udansk" fordi den bekender sig til Marxisme's internationale ide. Hvilke ideer er egentlig specielt nordiske, endelige specielt "danske"? Statsraerne er det ikke - den engelske, den franske og andre stater er bygget op efter ganske samme principper, som for øvrigt stammer fra den engelske og den franske - den blodige, store franske revolution. Fagbevægelsen herhjemme er bygget op efter tysk og engelsk mønster, Kooperationen efter engelsk og fransk. Dansk i ide, oprindelse eller organisation er end ikke afholtsbevægelsen med det fremmede navn "good templar", ja end ikke statskirken's religiøse grundlag, kristendommen, som jo stammer fra jødelandet, hvor meget mere nazister så end ønsker at anerkende sig uden om denne kendsgerning. (De bliver for resten ikke bedre fjerne hvis de som tyskerne bekender sig til den gamle "nordiske gudelære" med Odin og Thor - den var jo en indført, asiatisk opfindelse)."

Derfor var det med fuld ret, at det i denne beretning yderligere blev erklæret:

"Vort parti er et dansk parti. Det er en organisk bestanddel af det danske folk. Det er vokset ud fra vor over 70 år gamle socialistiske arbejderbevægelse og har bevaret dennes bedste traditioner, lige fra Frederik Bregers og Louis Pio's dage. Vort parti har ingen interesser, som adskiller sig fra Danmarks arbejdende folks interesser. Vort partis politik bestemmes af det arbejdende folk i Danmark. Den fastlægges af partiets medlemmer gennem beslutninger på medlemsmøder, konferencer og kongresser, og centralkomiteen leder partiet i overensstemmelse med disse beslutninger. Alle partiets ledende instanser - fra øverste til nederst - vælges af medlemmerne på demokratisk måde og med pligt til at udføre de trænte beslutninger og til regelmæssigt at aflægge beretning for det udførte arbejde. I intet andet parti har medlemmen, en så vidtgående en så absolut ret til og mulighed for kontrol med partiledelsen og rigsdagsgruppen som i vort parti. Partiets politik bestemmes ikke, dets ledelse dirigeres ikke af nogen fremmed, indenlandsk eller udenlandsk faktor eller magt. Der er intet "tredje ting", der øver indflydelse på partiets politik og handlinger bag kulisserne."/

Men som Danmarks arbejderbevægelse altid bekendte sig til internationalismen, studerede arbejderbevægelsens erfaringer i andre lande og udnyttede disse, således føler også vort kommunistiske parti sig forbundet med det internationale proletariet, solidarisk med den internationale arbejderbevægelse, og vi bekender os til den socialistiske samfundsopfattelse og teori, som denne er udført af den videnskabelige socialisme's store fædre, Marx og Engels, og videre udviklet af vore store lærere, Lenin og Stalin. Thi vi ved, at det broderlige samarbejde, som alle folkeslag tilstræber, er betinget af hvert enkelt folks frihed og selvstændighed. Vi ved, at kapitalistiske og fascistiske magthavere, der som mindretal undertrykker deres folk, også tilstræber efter at undertrykke og udplyndre andre

nationer. Fællesskabet i de økonomiske forhold og fællesskabet i opgaverne skaber et internationalt idesællesskab og international solidaritet i alle nationers og folkeslags interesse. Vi ser i den internationale arbejderklasse og det internationale frisindede fælles kamp den eneste mulighed for at forsvare freden mod den, der med alle midler stræber henimod krig, vi ser i dette samvirke den eneste garanti for freden, for de enkelte landes - også for vort lands - uafhængighed og for de enkelte nationers - også for den danske nations - frihed og selvstændighed.

Mange forstod dengang ikke fuldtud sandheden i disse ord, eller ville ikke forstå den. Udviklingen gik siden da og ikke mindst under krigen og besættelsen har tilfulde dokumenteret, hvor rigtige de var.

Aksel Larsen redegjorde udførligt for det energiske arbejde der fra partiets side var gjort for at hidføre en samling af arbejderbevægelsens og demokratiets kræfter til forsvar mod reaktion og nazisme og til senere nye fremstød for demokratiet og socialismen. Han citerede Dimitrofs ord:

"Intet sted, i intet land har fascismen og reaktion - indefra eller udefra - formået at knække eller besejre et folk., hvis arbejderbevægelse var enig, hvis arbejdende og frisindede befolkning var sammensvejsset i den demokratiske folkefront."

og han tilføjede - også som svar til de ledende højresocialdemokrater, der bestandig afviser alle opfordringer til fælles handling og forsøgte at betegne det kommunistiske partis optræden som lumske manøvrer:

"Endnu oplever vi alvorlige eksempler på, at ledende kammerater ikke virkelig har forstået enhedsfrontpolitiken, men tror det er en snild manøvre, og ikke har klar over, at det er politik i arbejder-

klassens interesse. Centralkomiteen anmoder konferencen om, så utvetydigt som det er muligt at fastslå, at vi alvorligt ønsker enheden, stræber efter enheden, kampenheden såvel som den organisatoriske enhed i arbejderbevægelsen. Vort parti tilstræber derfor det kammeratligste forhold til og det mest broderlige samarbejde med arbejderbevægelsens øvrige organisationer om løsning af de for arbejderklassen vigtige kampspørgsmål, ligesom vi, som allerede erklæret i vort august-manifest, erklærer os beredt til samarbejde-forhandling med alle det arbejdende folks og alle demokratiske organisationer om, hvorledes og på hvilket grundlag kræfterne kan forenes på bedst mulig måde til bedst muligt resultat.

Vi konstaterer, at enhedstanken marcherer i arbejderklassen. Den simple kendsgerning, at arbejderne har samme interesser, enten de er kommunister eller socialdemokrater, gør samarbejdet muligt, ja gør det naturligt og let."

Om den danske regerings udenrigspolitik, som fandt sit udtryk såvel i den danske regerings støtte til den internationale Chamberlain-politik som i regeringens eftergivende holdning overfor nazisterne og overfor grænseflytternes rumlerier i Sønderjylland, hed det:

"At sådan eftergivenhed og en sådan tilbagevigen over for den aggressive fascisme ikke stiller denne tilfreds, men forøger dens appetit og aggressivitet og således efterhånden bringer landets uafhængighed og folkets frihed direkte i fare, har bl.a. Østrigs eksempel leveret uomstødelige beviser på."

Det blev samtidig understreget, at udenrigspolitik og indenrigspolitik ikke kan skilles ad, og at nazisternes reaktionære venner i Danmark blev stærkere og mere aggressive, jo mere regeringen bojede sig for presset udefra:

"Samtidig har denne regerings eftergivende politik over for Hitlertyskland såvel som fascistmagternes brutale fremstød i Europa i det hele taget fået den hjemlige reaktion til at vejre morgenluft. Dens optræden herhjemme må betragtes direkte i forbindelse med udviklingen ude omkring.

Det må stå enhver klart, at som Hitler har en Franco i Spanien, som han havde en Seyss-Inquart i Østrig, og som han havde en Henlein i Tjecoslovakiet, således har den tyske fascisme sine agenter blandt det danske folk og arbejder aktivt sammen med de mest reaktionære kredse i Danmark, ikke mindst

blandt godsejere og storbønder, men også - som bl.a. tilfældet Furchel viser - blandt landets højeste embedsmænd og i herrens ledelse. Det er intet tilfælde, at folk som landstingsmand Hauch og godsejer Radsenhygdal lægger så voldsomt pres på regeringen for at få den til fortsat at føre en handelspolitik, der gavner Hitler-Tyskland og virker ruinerende på danske erhverv og skaber arbejdsløshed i industrifagene. De håber jo, at den foregede arbejdsløshed skal tvinge lønniveauet ned på landet, og ved at tilføre landbruget indtægter gennem den - af hele samfundet dyrt betalte - landbrugseksport til Tyskland mener de at kunne trænge rentesankningskravet i baggrunden og således skåne rentekapitalisterne og velhaverne her i landet.

Men det ses altså, at den tyske fascisme og den danske reaktion arbejder intimt sammen imod det danske folk og dets økonomiske og nationale interesse. Det er klart, at et lille land som Danmarks indenrigske problem er ualmindelig intimt sammenknyttede med de udenrigske. Det er altså spørgsmålet om at finde en politik, der på een gang gør front mod de indenrigspolitiske såvel som udenrigspolitiske vanskeligheder, som sikrer Danmarks uafhængighed og folkets nationale selvstændighed uadtil og som overvinder de økonomiske vanskeligheder og som sætter reaktionen på plads indadtil."

Det var på dette grundlag Danmarks kommunistiske Parti arbejdede for at skabe et samarbejde - en enhedsfront - mellem de 2 arbejderpartier, og det var på dette grundlag det arbejdede for at skabe en demokratisk folkefront herhjemme, som kunne bevirke, at roret udenrigspolitisk blev lagt om, som kunne bremse den hjemlige reaktion og som kunne begejstre og samle folket til forsvar for landets og folkets interesser.

I overensstemmelse med de i beretningen fremførte og under den følgende diskussion fremførte synspunkter, blev der udarbejdet et politisk arbejdsprogram, hvoraf vi skal citere to for denne skildring betydningsfulde afsnit.

Under afsnittet "Danmarks Selvstændighed" hed det:

"De stadig tysk-nazistiske trusler og overgreb mod Danmarks uafhængighed og folkets selvstæn-

dighed, der går hånd i hånd med reaktionære "danske" krodes lyssky arbejde herhjemme, gør et kraftigt indre og ydre forsvar for Danmarks frihed, selvstandighed og demokrati nødvendig. Vi kræver derfor Afvisning af indblanding ude fra i Danmarks eller det danske folks indre økonomiske, politiske eller kulturelle anliggender.

Afvisning af enhver tale om revision af Sønderjyllands og landets retfærdige sydgrænse. Støtte til befolkningen og de demokratiske organisationer i grænselandet.

Udenrigspolitik, hvorved Danmark i forbindelse med folkeforbundet samarbejder med alle demokratiske stater til forsvar for freden. Deltagelse i boykot og andre kollektive aktioner mod angriberstater. Støtte til demokratiske lande, der angribes af fascismen.

Udvidet økonomisk, kulturelt og politisk samarbejde med de øvrige nordiske lande og folk.

Demokratisering af statsadministrationen og hæren. Sjernelse af reaktionære, nazistiske og folkefjendtlige elementer fra ledende poster. Almindelige demokratiske rettigheder til hærens og flådens menige mandskab."

Under afsnittet "Forfatning og folkestyre" opstille-

des følgende krav:

"Kun hvis folket virkelig er herre i Danmarks hus og folkeviljen bliver landets lov, kan statskibet holde den rette kurs og folket forenes til forsvar mod dets indre som ydre fjender. Folkestyret bør sikres og udvides ved følgende forholdsregler på det politiske og forfatningsmæssige område.

Det kammerstyret med valgret fra 21-års alderen uden indskrænkninger som følge af fattigdom, skattebetingelser o.lgn. De valgte skal have pligt til at optræde i henhold til valgernes ønsker og valgerne skal have kontrolret og tilbagekaldelsesret.

Fuld politisk og erhvervsretlig ligestilling for alle samfundsborgere uanset kun og race.

Lige ret til uddannelse i forhold evner. Retten til ferie for alle anerkendes.

Fuld organisations-, og presse- og forsamlingsfrihed for demokratiske organisationer."

Det var i juni 1938, Danmarks kommunistiske Parti

formulerede disse krav. Det var krav, modstandsbewagel-

sen stort set gjorde til sine. Det var krav, som, om

de var blevet imødekommet måske næppe ville have kunnet

ændre den udviklingsproces, der allerede var så vidt

fremskreden, men som dog ville have tjent til en væsent-

lig grad at ændre de kår, hvorunder Danmarks befolkning

kom til at henleve fra 9. april 1940 til 5. maj 1945.

Denne aktive, demokratiske politik og dette enhedsarbejde gjorde vel store fremskridt og medførte en stor tilgang til partiet, men den sejrede ikke. Hverken socialdemokratiet eller de øvrige borgerlige partier så i deres kortsynethed rigtigheden af denne nationale og demokratiske politik, som først fandt sin bekræftelse gennem skabelsen af besættelsestidens modstandsbevægelse.

Det kan derfor ikke undre, at heller ikke Hitlers næste store skridt på vejen mod udløsningen af en verdensomspændende krig formåede at vække de ledende danske højresocialister eller deres borgerlige makkeres til selvstændig eftertanke. Ligesom Hitler kun formåede at gennemføre sit overfald på Tjecoslovakiet med direkte hjælp fra England og Frankrig, således besvarede den samlede danske socialdemokratiske og borgerlige presse denne enestående gemene lemlæstelse af en selvstændig nation med engelsk-fransk inspirerede fryderåb til vildførelse af befolkningen og glorificering af de forendte tysk-engelsk-franske overfaldsmænd.

Det var den 19. september 1938 den britiske og den franske regerings repræsentanter opfordrede Tjecoslovakiet til at afstå de hovedsagelig af sudetertyskere beboede dele af Tjecoslovakiet, da det ellers ville være umuligt at bevare freden og beskytte Tjecoslovakiets livsinteresser. Til gengæld lovede de 2 stormagter internationale garantier for Tjecoslovakiets nye

grænse og fremstillede handlingen som "et bidrag til at bevare freden i Europa".

Allerede den 20. september besvarede Tjecoslovakiet dette forslag ved at erklære "at antagelsen af et sådant forslag i alle henseender ville være som en frivillig og fuldkommen lemlæstelse af staten". Den tjecoslovakiske regering gjorde den engelske og franske regering opmærksom på, at "en lammelse af Tjecoslovakiet vil have dybtgribende politiske forandringer af hele øst- og syd- Europa til følge".

Den tjecoslovakiske regering vendte sig til Englands og Frankrigs regeringer med "en sidste appel" om at revidere deres standpunkt og fremhævede, at dette ikke blot var af interesse for Tjecoslovakiet, men også for dets venner" for hele freden og en sund udvikling i Europa".

Men England og Frankrigs magthavere var ubønhørlige.

England pålagde i sin svernote den tjecoslovakiske regering at tage sit ansvar på det oprindelige forslag fra England og Frankrig tilbage og "overveje sagen hurtigt og alvorligt, for den skabte situation, for hvilken den engelske regering intet ansvar kunne påtage sig".

Et møde mellem Hitler, Chamberlain, Mussolini og Daladier den 29. og 30. september 1938 i München bragte denne smagfulde handel til afslutning. Man bestemte over Tjecoslovakiet uden at tage landet selv med på råd. Repræsentanten for Tjecoslovakiet blev kun tilkaldt til München for ydmygt at afvente resultatet af im-

perialisternes forhandlinger.

Den virkelige mening med München-overenskomsten klarlagde Stalin på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. kongres den 10. marts 1939, idet han sagde:

"....man har afstået sudarterområdet til Tyskland, overladt Tjekoslovakiet til sin skæbne, handlet stik mod alle mulige forpligtelser og så indledet en larmende løgnkampagne i pressen om, at "den russiske hær var svag", "den russiske luftflåde svækket", at der var "uroligheder" i Sovjetunionen, hvorved man ansporede Tyskerne til et yderligere fremstød mod øst, lovede dem let bytte og talte godt for dem: tag kun fat på krigen med bolsjevikkerne, så skal alt nok blive godt. Man må indrømme, at alt dette ligeledes i høj grad ligner en ansporing, en opmuntning til agressoren."

Rigtigheden af Stalins vurdering bekræftes af den iver hvormed den storkapitalistiske presse i England, Frankrig og USA umiddelbart efter Münchenforræderiet i mystisk endrægtighed kastede sig over det "ukrainske spørgsmål". Planmæssigt blev det rygte sat i omloeb, at den tyske indmarch i Ukraine var umiddelbart forestående. Karpatt-Ukraine blev hjemsegt af en hærskare af engelske og amerikanske journalister, der interviewede alle den ukrainske kontrarevolutions genfærd og forberedte verdensoffentligheden på krigerske begivenheder. Den franske udenrigsminister Bonnet skyndte sig at forsikre i kammerets udenrigspolitiske udvalg, at den fransk-sovjetiske pakt ikke ville træde i kraft, såfremt der opstod en stærk "selvstyrebewægelse" i Ukraine. Den polske udenrigsminister Beck blev demonstrativt ikke modtaget i Frankrig, men med fast hånd befordret videre til Berchtesgaden for at komme til forståelse med Hitler.

Den engelske imperialismes førende avis Times erklærede endnu den 16. marts 1939 vemodigt:

"Der er ingen tvivl om, at lederne af den franske regering, efter München troede og håbede, at Tyskland ville føre sit tryk mod øst videre og som pris for den franske passivitet lade Frankrig i ro."

Samtalen mellem Hitler og Beck blev kommenteret med stor iver i den engelske og franske presse, som med tilfredshed konstaterede, at Polen havde gjort store indrømmelser. Den 7. januar 1939 berettede Times ikke uden velbehag:

"Man erfarer, at den aktionslinje, den tyske regering går ind for, regner med en udvidelse af antikominternpacten i Europa og vel at mærke i en mere konkret form. Det kan derfor antages, at hr. Hitler forhørte sig hos oberst Beck om, hvilken holdning Polen ville indtage overfor en sådan politik, og at han gav udtryk for det håb, at den polske regering ikke ville indskrænke sig til en passiv rolle.....Tyskland foretager allerede praktiske skridt især i Karpath-Ukraine, og man kan forvente, at der vil blive lagt mere kraft i det politiske forberedelsesarbejde i de kommende uger og måneder."

De engelske imperialister lullede sig altså i det håb, at Polen ville antage Hitlers fordringer og "ikke indskrænke sig til en passiv rolle" i den ventende krig mod Sovjetunionen. Mens de foregøglede folkemasserne, at deres mål var en europæisk "fredsfront", sendte de selve Chefen for Bank of England, hr. Montagu Norman til Tyskland. Samtalen mellem Norman og den tyske finanskapitals tillidsmand Hjalmar Schacht refereredes i Times med de meget sigende ord, at de 2 herrer, "sikkert havde behandlet spørgsmålet om den tyske ekspansion mod øst", og bladet tilføjede, at der i denne ekspansion "kunne ligge et fremtidigt udbytterigt område for

udenlandsk kapital og for økonomisk samarbejde mellem Tyskland og England".

Om det "ukrainske spørgsmål" sagde Stalin i sin betænkning på Sovjetunionens kommunistiske Partis (bolsjevikernes) 18. kongres den 10. marts 1939:

"Betegnende er den larm, som den engelske, franske og nordamerikanske presse rejste om Sovjetukraine. Repræsentanterne for denne presse blev hørt at at skrigte, at tyskerne marcherer mod Sovjetukraine, at de i dette øjeblik er i besiddelse af det såkaldte karpeth-ukraine, som tæller ca. 700 000 indbyggere, og at tyskerne senest i dette forår ville fuldbyrde indlemmelsen af Sovjetukraine med over 30 millioner indbyggere i det såkaldte karpeth-ukraine. Det ser ud, som om denne fordragtige larm havde til formål at frænkale raseri i Sovjetunionen mod Tyskland, at forgifte atmosfæren og provokere en konflikt med Tyskland, uden at der dertil forelå synlige grunde.

Ku er det meget vel muligt, at der i Tyskland findes forrykte mennesker, der drømmer om at binde en elefant, d.v.s. Sovjetukraine til en myg, d.v.s. det såkaldte karpeth-ukraine. Hvis det virkelig er så vanvittige folk, der, behøver man ikke at tvivle på, at der i vort land er spændetrojer i tilstrækkeligt antal til sådanne forrykte."

Sovjetunionen var den eneste stormagt, som gik ind for Tjekoslovakiets uafhængighed og nationale ret. Umiddelbart før afslutningen af Münchenoverenskomsten erklærede Sovjetunionen, at det ønskede en international konference for at støtte Tjekoslovakiet og for at tage praktiske forholdsregler til fredens opretholdelse.

Da besættelsen af Tjekoslovakiet var en kendsgerning, og de imperialistiske landes regeringer, den ene efter den anden anerkendte denne fuldbyrdede kendsgerning, brandmærkede Sovjetunionen i sin note af 10. marts 1939 Hitlertysklands besættelse af Tjekoslovakiet med Englands og Frankrigs hjælp som en vilkårlig akt af vold og aggression. I samme note betegnede Sovjetunionen, at Tysklands

handlemåde inddebar en akut fare for verdensfreden. Den har "forstyrret den politiske stabilitet i mitteleuropa, forstærket de bestående uroelementer i Europa og påny rystet folkene i deres sikkerhedsfølelse." (Isvestija, 20. marts 1939).

Mens hele den borgerlige presse med Politiken i spidsen forkyndte "det lykkeligste budskab i 20 år" - Freden er sikret o.s.v., skrev Arbejderbladet i en ledende artikel den 1. oktober under overskriften Krigen er sikret:

"Der skal idag på et tidspunkt, hvor den af kapitalismen internationalt kontrollerede presse jubler over fredens sejr fra vor side lyde et koldt og klart: Det er verdenshistoriens største løgn. Krigen er sikret. Det er, hvad der er sket, men det er til gengæld sket så grundigt, at der nu er noget lidt at tage fejl af."

Danmarks kommunistiske Parti udsendte et opråb til "Arbejderklassen, Demokratiet og frisindet i vort land", hvori der kaldtes til samling mod indre og ydre fjender (Arbejderbladet 25/9 38)

Men det blev ikke ved prisgivelsen af Tjekoslovakiet til Hitler. Den 30. september 1938 undertegnede Chamberlain og Hitler i München en engelsk-tysk deklaration, hvori det hed:

"Vi har idag haft endnu en forhandling og er enige om, at spørgsmålet om de tysk-engelske forbindelser er af allerstørste vigtighed for begge lande og for Europa.

Vi betragter den igår aftes afsluttede overenskomst og den tysk-engelske flådeoverenskomst som symbol for begge folke ønsker om aldrig mere at bekriige hinanden.

Vi er besluttede på også at behandle andre spørgsmål, der angår begge vor lande, gennem forhandlinger og endvidere på stadig at befrilte os på at rydde eventuelle årsager til uenighed af vejen, for på denne måde at bidrage til freden i Europa."

Det var en tysk - engelsk gensidig ikke - angrebs-
klaring. Den 6. december undertegnede Bonnet og Ribben-
trop en fransk-tysk deklaration mægt til den engelsk-
tyske.

I virkeligheden havde såvel England som Frankrig gen-
nem afsluttelsen af disse overenskomster underskrevet en
ikke-angrebepagt med Hitler.

Af disse overenskomster med Hitlertyskland fremgår det
ganske klart, at den engelske og franske regering bestræb-
te sig for at afvende faren for en Hitleraggression fra
deres egne lande, i det håb, at München- og lignende
aftaler allerede havde åbnet Hitler-aggressionen døren
mod øst mod Sovjetunionen.

Begivenhederne gik mod en fuldstændig isolering af
Sovjetunionen og på Sovjetunionens kommunistiske Parti
(b) 13. kongres drog Stalin i sin beretning den 10.
marts 1939 følgende klare og utvetydige slutninger af
de imperialistiske staters forsøg på indkredsning og
isolering:

1. Partiets opgaver på udenrigspolitikens område består
i følgende:
Også i fremtiden at føre en politik for freden og
til styrkelse af saglige forbindelser med alle lande.
2. At iagttage forsigtighed og ikke give krigsprov-
okationer, som har for skik at lade andre rage
kastanierner ud af ilden for sig, mulighed for at
drage vort land ind i konflikter.
3. Med alle midler at styrke vor Røde Hær og vor
Røde krigsflådes kampkraft.
4. At styrke det internationale venskabsforhold til det
arbejdende folk verden over, der er interesseret i
fred og venskab mellem nationerne."

Den tysk-danske ikke-angrebepagt.

Den 14. april sendte presidenten for Amerikas forenede
Stater, Franklin D. Roosevelt et budskab til de totali-

tare stater, hvori han forespurgte disse, om de var rede til at afgive en forsikring om, at deres væbnede styrker ikke ville angribe eller foretage nogen invasion i en række nærmere angivne lande, deriblandt også de nordiske, for en så lang fremtid, at der sikredes mulighed for ved færedelige metoder at arbejde på en fredstilstand af mere varig karakter.

Tysklands reaktion på dette forslag var, at Hitler til en række stater, deriblandt også de nordiskerettede forespørgsel om, hvorvidt de følte sig truede af Tyskland, samt om, hvorvidt president Roosevelts spørgsmål til Tyskland var fremkommet ved et initiativ fra de pågældende staters side, eller i det mindste med deres billigelse.

Denne forespørgsel besvaredes af Danmark som af de fleste af de andre adspurgte lande, deriblandt alle de nordiske, benægtende. Desuagtet erklærede Hitler sig rede til at give enhver af de af president Roosevelt nævnte stater, der måtte ønske det, et løfte af den af Roosevelt ønskede art under forudsætning af gensidighed, ligesom han erklærede sig rede til med hver enkelt stat at træffe de aftaler, den måtte ønske med hensyn til varigheden af et sådant løfte. I overensstemmelse hermed rettede man fra tysk side opfordring bl.a. til de nordiske lande om at afslutte ikke-angrebspagter med Tyskland.

På et udenrigsministernøde i Stockholm i begyndelsen

af maj besluttede Norge, Sverige og Finland at undlade afslutning af en sådan pagt. Udenrigsminister Munch derimod indtog - i konsekvens af den særlige danske politik, som gik ud på ikke at støde Hitler - et særstandpunkt og mente, at Danmark burde gribe den fremrakte hånd på trods af dyb uvilje herimod indenfor arbejderbevægelsen og i visse af de borgerlige partier. Bl.a. udtalte Christmas Møller under behandlingen i rigsdagen, da pagten var underskrevet:

"Til den højterede udenrigsminister vil jeg gerne sige, at vi ikke blot har givet det råd, at man skulle tilstræbe et fælles nordisk svar, men vi har, hvad den højterede udenrigsminister jo slet ikke kan være uvidende om, da dette ikke var muligt, da bestræbelserne i denne retning ikke kunne krones med held, også givet et andet råd, at svare på linje med hvad der svarede fra de andre nordiske lande." (Rigsdagstidende sp. 685, 1938/39).

Fra Danmarks kommunistiske Partis side søgte man at få pagtforhandlingerne til diskussion i rigsdagen før de var afsluttet og stillede derfor følgende forespørgsle:

"Agter regeringen at gøre rede for de forhandlinger, der føres angående Tysklands forslag om en ikke-angrebepagt, og agter regeringen at lade rigsdagen træffe afgørelse om, hvilket svar der skal gives?"

Folketinget nægtede simpelthen at behandle forespørgslen.

Den danske rigsdag fik overhovedet ingen indflydelse på forhandlingerne, hvilket var i den højeste overensstemmelse med den i regeringskredse gangse opfattelse, at folket - og dette gjaldt altså også folkets valgte repræsentanter - skulle ikke beskæftige sig med udenrigspolitik.

Den 31. maj 1939 undertegnede ikke-angrebepagten mellem Danmark og Tyskland i Berlin af den danske gesandt Zahle og den tyske udenrigsminister Ribbentrop.

Dens artikel 1 lød:

"Kongeriget Danmark og det tyske rige vil i intet tilfælde skride til krig eller til nogen magtanvendelse mod hinanden."

Den 1. juni, da alle forhandlinger var ført til ende og pagten underskrevet, fik rigsdagen den forelagt til godkendelse.

Under debatten udtalte udenrigsminister P. Munch.

"Denne aftale er da i nøje overensstemmelse med den politik, Danmark gennem lange tider har ført. Det er regeringens overbevisning, at den under de urolige forhold, der består i verden, vil være af betydelig værdi."

Pagten fik støtte fra ordførerne for alle partier undtagen det kommunistiske.

På Danmarks kommunistiske Partis vegne frarådede folketingsmand Aksel Larsen at ratificere pagten og sagde bl.a.:

"Jeg tillader mig at foresætte regeringen, om den ikke mener meget store betænkeligheder ved at tage stilling og afgive et svar, som er væsensforskellig fra de 3 andre nordiske lande?....
Man kan ikke gå hen og stemme for traktaten, idet man bl.a. siger: Vi mener ikke, den får andre følger end dem, der fremgår af dens bogstav.".
Og senere fortsatte han: "Traktaten siger i sin artikel 1, at kongeriget Danmark og det tyske rige i intet tilfælde vil skride til krig eller nogen art af magtanvendelse mod hinanden. Jeg vil gerne have at vide, hvor man kan se en garanti i disse 3 - 4 linier. Der er jo ikke en stor chance for, at Danmark agter at angribe Tyskland. Det agter Danmark ikke at gøre først og fremmest fordi Danmark ikke har noget udstående mod det tyske folk og ikke mener at have noget uafgjort mellemværende med Tyskland og især ikke ønsker at afgøre mellemfolkelige stridsspørgsmål ved våbnets hjælp. Tyskland har en ganske anderledes størrelse og er navnlig en ganske anderledes militærmagt. Men hvis Tyskland ikke overholder denne del af traktaten, hvem skal så træde til og garantere Danmark mod

1/39

traktatbryderen? Jeg savner oplysning herom, ^{jeg} kan ikke få det til at stemme med almindelig logik.

I denne forbindelse vil jeg gerne vide, hvad man forstår ved magtanvendelse, da magtanvendelse måske ligesom neutralitet er svært at definere, kan defineres på mange måder. Jeg tillader mig at konkretisere mit spørgsmål: Mener udenrigsministeren det var magtanvendelse, det der skete i det forår fra Tysklands side overfor Tjekoslovakiet? Jeg tror, en besvarelse af dette konkrete spørgsmål i høj grad vil gøre det lettere at vurdere denne traktats indhold."

"Iøvrigt vil jeg gerne spørge, om ikke denne traktat i det hele taget strider mod folkeforbundspagten, som Danmark har underskrevet og dog må ike sig bundet af. Itrider det ikke mod folkeforbundspagten at slutte en separat aftale med en magt, hvorefter man erklærer, at man vil støtte at understøtte folkeforbundsstater, der måtte blive udsat for angreb? Jeg kan nemlig ikke lase andet ud af traktaten, end at dette forpligter Danmark sig til. Jeg vil også gerne tillade mig at spørge, om der findes nogen anden protokol end den officielle, om traktaten læssages af visse aftaler, eller om der eventuelt dertil knytter sig visse forudsetninger, som ikke er folkettinget bekendt? Jeg spørger om dette, dels på grund af forskellige rygter, som ikke kan være den højterede minister ukendte, dels fordi konkrete forlydender om noget sådant er kommet fram i indflydelsesrige blade herhjemme."

Aksel Larsen foreslog dernæst på den kommunistiske rigsdagsgruppens vegne, at rigsdagen ikke godkendte pagten, men derimod vedtog følgende beslutning:

"Rigsdagen udtaler, at Danmarks udenrigspolitik altid var og fortsat er baseret på en traditionel og fra alle sider anerkendt vilje til fred og uvilje til magtanvendelse ved afgørelse af mellemfolkelige eller statslige spørgsmål. Denne fredsvilje har Danmark bestandig understreget bl.a. ved sin tiltrædelse af folkeforbundspagten og mellemfolkespagten, og Danmark er beredt til at deltage i ethvert arbejde, der kan tjene til at sikre fredens bevarelse i verden. Af disse grunde anser rigsdagen en ikke-angrebepagt som den foreslåede for overflødig og af hensyn til Danmarks vilje til ikke at skille sig ud fra de nordiske lande i udenrigspolitisk henseende heller ikke ønskelig."

Torsdag den 2. juni svarede udenrigsminister P. Munch

Aksel Larsen i Folketinget og sagde bl.a.:

"Det brede medlem spurgte, hvilke garantier der var for, at traktaten og opsigelsesbestemmelserne blev overholdt. Jeg kan dertil svare, at der er derfor nøjagtig den samme garanti, som der er for andre traktater, der sluttes i verden, vi lever i."

Hertil svarede Aksel Larsen:

"Giver denne traktat os ingen positive garantier eller betryggelse i nogen henseende, så gør den i hvert fald internationalt noget: den gør os mis-
 liebig. I den tid, hvor alle de demokratiske lande af al magt med større eller mindre held bestreber sig for at forhindre en krig, gør Danmark hen og slutter en traktat med en magt, man med føje kan mistænke for at have aggressive hensigter.....
 Man lægger Danmarks udenrigspolitik fast, så den i hvert fald for størstedelen af omverdenen kun kan opfattes på den måde, at Danmark er ved at blive et halvhæng til Berlin - som aksen.... Vi mener, det ville være til uendelig lykke for Danmark, hvis det blev bekræftet for den højterede udenrigsminister, der har været til skade nok, ikke alene gennem den udenrigspolitik, han har været repræsentant for tidligere, og som han iøvrigt ikke helt ukonsekvent har fortsat og videreført ved denne lejlighed og arbejder på at føre videre."

Ved afstemningen vedtoges ikke-angrebspagten med

115 stemmer: S.P.E.V.F. Bonde-P. Retsforbundet mod 3

stemmer, nemlig kommunisterne.

Det officielle Danmark havde endnu engang bekræftet sin vilje til ikke under nogen omstændigheder at irritere Hitler.

Den sovjetisk-tyske ikke-angrebspakt.

Efter besættelsen af Tjecoslovakiet gav Hitler sine krigsforberedelser frit løb og gjorde sig ingenstundhelst anstrengelser for at skjule dem.

Under tryk af en voksende folkelig opinion, som i den stadig mere aggressive tyske og italienske fascisme så en trusel mod England og Frankrig, forsøgte disse lande at skjule deres politiks virkelige kurs for folket med en samling farisæiske fraser om beredvillighed til at stå sammen med Sovjetunionen pyntet med visse simple diplomatiske manøvrer.

Til disse manøvrer hørte først og fremmest de forhandlinger, England og Frankrig i 1939 besluttede at indlede med Sovjetunionen. Man forsøgte fra engelsk og fransk side at fremskille disse forhandlinger som et alvorligt forsøg på at forhindre videre udbredelse af Hitleraggressionen. De senere begivenheder gav dog tydeligt til kende, at England og Frankrig lige fra begyndelsen kun betragtede dem som et skaktræk i deres politiske dobbeltspil.

Om disse forhandlinger skrev den tyske gesandt i London, Birksen den 3. august 1939 i hemmelig indberetning til det tyske udenrigsministerium:

"Her har vel den følelse været den fremherskende, at overfor et virkeligt forlig med Tyskland er de i de sidste måneder påberåbte forbindelser med andre magter kun hjælpemidler, der smulser væk, når det eneste vigtige og efterstræbellesværdige mål, enighed med Tyskland, endelig engang virkeligt er opnået."

1/42

Denne mening deltes absolut af alle tyske diplomater, der betragtede situationen i London.

I en anden hemmelig indberetning til Berlin skrev

Dirksen:

"England vil gennem oprustning og forbundsfæller gøre sig stærk og jævnbyrdig med Akse, men det vil samtidig ad forhandlingens vej søge overenskomst med Tyskland." (citeret efter Sayer og Kahn)

Da England og Frankrig begyndte forhandlingerne med Sovjetunionen og lovede Polen, Rumænien og enkelte andre stater garantier, spillede de sammen med regerende kredse i USA et dobbeltspil beregnet på at føre til en forståelse med Hitlertyskland, for at vende dettes aggression mod øst, mod Sovjetunionen. Forhandlingerne mellem England og Frankrig på den ene side og Sovjetunionen på den anden side begyndte i marts 1939 og varede ca. 4 måneder.

Sovjetunionen stillede under disse forhandlinger krav om: Afslutning af en virksom bistandspagt mod aggression mellem England, Frankrig og Sovjetunionen, engelske, franske og sovjetiske garantier for staterne i midt- og østeuropa, indbefattet samtlige USSRs nabolande; afslutning af en konkret militæralliance mellem England, Frankrig og Sovjetunionen om formen og størrelsen af den hurtige og effektive hjælp, som disse stater i tilfælde af et overfald kunne yde såvel hinanden som de garanterede lande.

På et møde i den øverste sovjet, hvor Molotov redegjorde for de førte forhandlinger oplyste han, at de under forhandlingerne fremkomne engelske og franske for-

slag, savnede^{de} elementareste principper om gensidighed og lige forpligtelser, der er uundværlig for alle på ligeberettigelse bygget overenskomster.

I de følgende måneder fulgte en række af forslag og modforslag fra de forhandlende parter.

Sovjetunionen sendte således et forslag gående ud på, at Sovjetunionen, England og Frankrig for det første gensidig skulle forpligte sig til ufortøvet at yde hinanden også militær bistand i tilfælde af, at en af dem blev angrebet. England og Frankrig skulle for det andet forpligte sig til at yde enhver også militær bistand i tilfælde af en aggression mod Sovjetunionens østeuropæiske nabolande fra Østersøen til Sortehavet, og for det tredje skulle Sovjetunionen, England og Frankrig forpligte sig til med kort frist at fastlægge størrelsen^{af} og formerne for militær hjælp, enhver af disse stater var i stand til at yde.

Efter mere end tre ugers betænkningstid indløb der omsider den 8. maj svar fra den engelske regering. Atter opfordredes Sovjetregeringen til at afgive en ensidet erklæring, i hvilken den ville overtage forpligtelse til, hvis England og Frankrig kom i krig for at opfylde deres forpligtelser (mod Belgien, Polen, Rumænien, Grækenland, og Tyrkiet) og de ønskede Sovjetunionens bistand, da ufortøvent at være beredt på at yde denne, om det ønskedes og på en sådan måde og sådanne betingelser, som man måtte blive enige om.

Endnu engang drejede det sig om ensidige forpligtelser for Sovjetunionen. Den skulle forpligte sig til at yde England og Frankrig hjælp, de overtog på deres side overfor Sovjetunionen ingen som helst forpligtelser med hensyn til de baltiske lande.

Det engelske forslag var således mere beregnet på Berlin end på Moskva. Man opfordrede Tyskland til at overfalde Sovjetunionen, og gjorde forud forståeligt, at England og Frankrig ville forblive neutrale, forudsat at det tyske angreb skete Via Balticum.

Endnu mere indviklede blev forhandlingerne, da den polske gesandt i Moskva Grzibowski den 11. maj erklærede, "at Polen ikke mente det mulig at afslutte en bistandspagt med Sovjetunionen."

En sådan erklæring kunne den polske gesandt selvsagt kun afgive med den engelske og franske regerings vidende og fulde billigelse.

Det spil, England og Frankrig spillede, var efterhånden blevet så groft, at offentligheden i mange lande reagerede og protesterede. Således skrev Lloyd George i sommeren 1939 i den franske avis Ce Soir om årsagen til de endeløse divergenser, at her gaves kun et svar:

"Neville Chamberlain, Halifax og John Simon ønsker ingen overenskomst med Rusland."

Moskva-forhandlingerne trak ud i det uendelige. Årsagen hertil stod klart og tydeligt at læse i Times, som skrev:

1/45

"En hurtig og bestemt afslutning af et forbund med
 Rusland kunne hindre andre forhandlinger."
 (Sayers & Kahn)

Disse forhandlinger, hvortil Times hentyder, var de
 forhandlinger den britiske handelsminister for oversøi-
 ske affærer, Robert Hudson, i juni måned indledte med en
 af Hitlers økonomiske rådgivere, dr. Helmuth Wohltat,
 befuldmægtiget for fireårsplanen, der var kommet til
 London for at diskutere en vidtrækkende overenskomst,
 der også skulle indeholde bestemmelser om en opdeling
 af hele verden i indflydelsessfærer og om at udelukke
 den mulighed, at man på de fælles markeder "konkurrerede
 sig ihjel".

Den tyske gesandt i London, Dirksen, meddelte i en
 indberetning den 21. juli 1939, at det af Wilson og
 Wohltat drøftede program strakte sig over politiske,
 militære og økonomiske spørgsmål. Blandt politiske spørgs-
 mål samlede interessen sig navnlig om en ikke-angrebspakt
 og en ikke-indblandingspakt, der skulle indeholde "af-
 grænsning af stormagternes storrum, navnlig Englands
 og Tysklands".

Ved disse forhandlingerne om disse to pagter lovede
 Storbritanniens repræsentant, at såfremt disse pagter
 blev underskrevet, ville hans regering trække den nyligt
 givne garanti til Polen tilbage.

For øjnene af de engelske magthavere svarede således
 den lokkende udsigt til at få sluttet en varig overens-
 komst med Tyskland og derved opnå, at den tyske aggres-
 sion, som man gerne udtrykte det, "kanaliseredes"

mod øst, mod Polen, der netop havde modtaget Englands "garantier" og mod Sovjetunionen.

Under disse omstændigheder er det forklarligt, at ledelsen af forhandlingerne i Moskva var overladt andenrangs personer, som ingen fuldmagt havde til at undertegne noget som helst.

Da Sovjetunionen forlangte, at man skulle overgå til konkrete forhandlinger om kampforanstaltninger mod en eventuel aggressor, måtte Englands og Frankrigs regeringer erklære sig beredt til at sende militærmissioner til Moskva. Disse missioner var dog usædvanlig lange undervejs, og da de indtraf, viste det sig, at også de bestod af andenrangs personer, der overhovedet ingen fuldmagt havde til at undertegne en overenskomst.

Vestmagternes militærmissioner gav ydermere straks til kende, at de ikke var villige til at tale om alvorlige midler og veje til en gensidig bistand i tilfælde af en tysk aggression. Den sovjetiske militærmission gik ud fra, at da USSR ingen fælles grænse havde med Tyskland, kunne man kun hjælpe England, Frankrig og Polen under forudsætning af, at man i krigstilfælde kunne rykke gennem polsk territorium. Den polske regering erklærede dog, at den ikke ville modtage militær hjælp fra Sovjetunionen og understøttedes heri både af den engelske og den franske militærmission.

I løbet af de militære forhandlinger opklarede endvidere spørgsmålet om den talmæssige styrke og de strids-

kræfter, der af paktens deltagere i tilfælde af en aggression straks skulle indsættes. Engländerne erklærede, at de kunne stille 5 infanteridivisioner og en mekaniseret division, medens Sovjetunionen erklærede sig beredt til at stille 136 divisioner, 5000 middel og svære kanoner, 10 000 panser og mindre kampvogne, mere end 5000 kampflyvere o.s.v. Alene tallene viser, hvor lidet alvorligt den engelske regering tog forhandlingerne om afslutning af en militær overenskomst med Sovjetunionen.

Under disse omstændigheder er det ikke underligt, at de britisk-franske-sovjetiske forhandlinger endte med en fiasko.

Fiaskoen var naturligvis ingen tilfældighed. Det blev stadig mere åbenbart, at vestmagterne i deres dobbeltspil på forhånd havde planlagt, at forhandlingerne skulle strande. Mens vestmagterne med deres forhandlinger i Moskva stræbte at lulle offentligheden i deres lande i søvn og narre folkene, forhandlede der som ovenfor omtalt ihærdigt med nazisterne om den nye opdeling af verden.

Under disse omstændigheder havde Sovjetunionen valgt mellem:

Enten til selvforsvar at antage den af Tyskland foreslåede afslutning af en ikke-angrebspagt og derved sikre Sovjetunionen fred endnu en vis tid, der af sovjetstaten kunne udnyttes til at forberede sine kræfter til afværgelse af et eventuelt angrebsoverfald,

eller at afvise den af Tyskland foreslåede ikke-angreb

pagt og derved gøre det muligt for vestmagternes krigsprovokationer omgående at drive Sovjetunionen ind i en væbnet konflikt med Tyskland i en for Sovjetunionen ufordelagtig situation, hvor den ville stå fuldkommen isoleret.

I denne situation valgte Sovjetunionen af afslutte en ikke-angrebspagt med Tyskland.

Krigen

Den 1. september 1939 stod Hitler endelig foran virkeliggørelsen af sin lange og velforberedte plan: krigen. Tyske tropper rykkede ind i Polen.

De engelske og franske imperialister, hvis indsats på antisovjetkrigen pludselig gik tabt med afslutningen af ikke-angrebstraktaten mellem Tyskland og Sovjetunionen, gik herefter over til væbnet kamp mod deres betydningsfuldeste imperialistiske konkurrent. De gjorde det under påskud af at forsvare deres vasal Polen. Men også den indsats, som var sat på Polen, gik tabt. Den polske stat, som med sit reaktions- og terrorherredømme, sin undertrykkelse og udplyndring af millioner Ukrainere og Hviderussere og også polske arbejdende, var et folkefængsel, beviste allerede ved det første militære slag hele sin indre ræddenskab og brød sammen i løbet af kun to uger.

At Englands og Frankrigs traktat med Polen ikke var den egentlige årsag til disse landes indtræden i krigen,

har Chamberlain selv indrømmet, da han den 3. oktober 1939 i underhuset erklærede:

"Selv om Polen nok var den direkte årsag til krigen, er Polen dog ikke den egentlige krigsgrund."

Man havde i og for sig slet ikke behovet denne erklæring fra Chamberlain for at være klar over, at for England og Frankrig var traktaten med Polen kun et påskud til at gå i krig. Det er allerede bevist, at England og Frankrig efter sammensværgelsen i München ikke blot gav sig til demonstrativt at vise deres ligegyldighed for Polens skæbne, men gik endnu videre og opfordrede Polen til - hvis Tyskland gik i krig mod Sovjetunionen - da "ikke at nøjes med en passiv rolle". Først, da det stod den klart, at Tyskland ikke var villig til at angribe Sovjetunionen, underskrev England øger hals og hoved forbundstraktaten med Polen for derigennem at støtte den polske vasal ud i krigen mod Tyskland. Og da den polske stat var tilintetgjort erklærede England og Frankrig koldblodigt, at Polen havde opfyldt sin mission ved at muliggøre den engelsk-franske opmarch i vest. Lige til det sidste håbede vestmagternes imperialister, at Tyskland på sin march frem gennem Polen alligevel ville komme i konflikt med Sovjetunionen, og det var dem ikke muligt at skjule deres skuffelse over, at denne konflikt udeblev, selvom de fra krigens udbrud overfor offentligheden optrådte som drabelige antifascister.

For at få den rette baggrund for en Chamberlain's en

Daladiers, en Leon Blums en Bevins "antifascisme", må man huske, at fascismen netop kun takket være de sanne engelske og franske imperialisters kærlige omsorg og aldrig svigtende hensyntagen havde formået at udfolde sig i Europa. Det var de engelske imperialister med Churchill i spidsen, der viste fascismen i Italien vejen gennem alle farer for gennem flere år at spille det fascistiske Italien ud mod Frankrig. Det var de engelske imperialister, der i Ungarn, i Portugal, i Grækenland m.v. opflaskede den mest blodige kontrarevolution, og som overhøjt viste arbejdsmorderne en betalingsdygtig sympati. Det var de engelske imperialister, der i østeuropa oprettede en "smittenafspærring" af reaktionære stater mod socialismen, reaktionære stater, hvor tortur, nedskydninger "straffekspeditioner" mod arbejderne og bender, bestialitet og korruption gjaldt for så at sige normale tilstande. Det var de engelske imperialister, der hjalp den tyske imperialism på benene igen, der viste hitlerrismen vej ud af enhver vanskelig situation. Det var de engelske imperialister, der gjorde det muligt for hitlerismen at gennemføre den massive genoprustning, indmarchen i den afmilitariserede Rhinzone, erobringen af Østrig, Tjekoslovakiets opdeling og indlemmelse, interventionen i Spanien. Det var de engelske imperialister, der stod hitlerismen bi i dens alvorligste krise, dengang Chamberlain som en frelsende engel svævede ned fra himlen og beskyttende foldede sin paraply ud, dengang Chamberlain og Daladier forvund-

lede de tyske magthaveres truende fallit til en veldig succes. Det var de engelske imperialister, der sammen med folk af Leon Blums kaliber kvalte den antifascistiske krig i Spanien og jævuede vejen for Francos grusomme, fascistiske diktatur. Det var de engelske imperialister, der med alle midler intrigerede med folkefronten i Frankrig, det var dem, der gav Leon Blum og hans medskyldige i opdrag at likvidere den antifascistiske folkebevægelse. Det var de engelske imperialister, der systematisk forpurrede dannelsen af en europæisk fredsfront og krydsede enhver modstand mod den tyske imperialismaes aggressioner.

Hvilke hemmelighedsfulde magter var det da, som så at sige fra aften til morgen forvandlede disse fascistens trofaste støtter til drabelige "antifascister", hvorledes motiverede disse tidligere sverne fjender af enhver antifascistisk bevægelse deres pludselige forvandling til krigeriske "antifascister"?

Chamberlain har gentagne gange udtalt, at forklaringen er at søge i Hitlers "ordbrud", som kun kunne søges med folkernes blod.

Tidligere har hverken engelske eller franske imperialister stjålet over noget ordbrud. De har selv brudt deres ord, som de i sin tid gav som pant for Østrigs uafhængighed, og den franske regerings uhyrlige løftebrud overfor Tjecoslovakiet fejrede af dem alle og alle deres eftersnakkere i den kapitalistiske verden, som et

politisk mesterstykke.

For helt at forstå, hvori dette Hitlers "ordbrud" egentlig bestod, må man erindre, at Naziførerne år igen- nem prædikede den mest yderliggående "antikommunisme", at de betegnede kampen mod "bolsjevismen" som deres "historiske mission", og at det reaktionære bourgeoisie overalt i verden folgelig ventede, at de skulle gennemføre "korstoget mod Sovjetunionen", hvorfor man ydede dem al tænkelig støtte med henblik på dette korstogs heldige gennemførelse.

Det "ordbrud", som Chamberlain bebrejdede Hitler, er således ikke andet end sammenbruddet af vestmagtarnes egne krigsplaner mod Sovjetunionen. At Tyskland oprettede kontakt med Sovjetunionen ikke i overensstemmelse med de engelske krigsprovokatorers ønske, men i form af en ikke-angrebepagt - det var det "ordbrud", hvormed Chamberlain retfærdiggjorde sin krig.

Sandheden om Chamberlains og Daladiers "antifascistiske krig" kommer fuldt for dagen i de raseriudbrud, hvormed de selv og deres højresocialdemokratiske lak- jer ledsagede det første års krigsbegivenheder.

Dette var så meget mere påkrævet som bourgeoisie i de krigsførende lande ikke uden uro måtte konstatere, at det var med mistro, tøven og modvilje, folkemasserne gik ud i denne krig, at de aldeles ikke syntes overbevist om nødvendigheden af denne krig. De bredeste folke- masser i alle lande kunne ikke frigøre sig for den

1/53

følelse, at krigen, som den da udfoldede sig, ikke havde noget at gøre med deres alleregentligste interesser, at den var resultatet af en uigennemsigtig, folkefjendtlig politik, at den ikke var udsprungen af nationale behov, men af regeringernes over al måde smudsige intriger. De anede uklart, hvad Marx for næsten 70 år siden formulerede med største tydelighed:

"Det største heroiske opsving, som det gamle samfund er i stand til, er den nationale krig, og denne viser sig nu at være en ren guregeringsvinduel, der ikke tjener andet formål end at udskyde klassekampen, og som kastes til side, så snart klassekampen flammer op i borgerkrigen." (Marx: Udvalgte skrifter bd. II, side 465)

Overfor denne sløje folkestemning så de krigsførende og bourgeoisiet i alle lande, som endnu ikke havde opgivet håbet om Tyskland ville "få kontakt" med Sovjetunionen i Polen, sig nødsaget til at gøre brug af alle midler, som propagandaen råder over, for at tilsløre sandheden.

Det er en selvfølge, at arbejderklassen overalt i verden i denne situation kun kunne have een eneste interesse, nemlig at sætte alt ind på at gøre ende på den imperialistiske krig, hvis åbenbare mål var at ramme Sovjetunionen, den sejrende socialismes land.

Også Danmarks kommunistiske Partis holdning måtte selvsagt blive bestemt af disse kendsgerninger og af krigens foreløbige karakter. Derfor tog det stilling imod denne krig, og derfor vendte det sig energisk mod alle forsøg på at få det danske folk til at understøtte Chamberlains og Daladiers såkaldte "krig mod Hitler".

Men dette betød intet brud med partiets politiske hovedlinje fra før krigen. Denne blev tværtimod atter og atter slået fast, bl.a. gennem opråb fra partiet til det danske folk, som udsendtes den 1. september 1939, den dag Hitler åbnede krigen, og hvori det bl.a. hed:

"Vi ønsker at gentage vort partis erklæringer om, at vort mål i den givne situation er at forsvare og bevare Danmarks frihed og selvstændighed at sikre dansk demokratis bestaan og udvikling til gavn for det arbejdende og skabende danske folk. Danmarks kommunistiske parti er derfor beredt til at medvirke til ethvert arbejde, som fremmer fredens sag, som tjener til at bevare landets selvstændighed og at skærpe det mod krigens rædsler og til at værne og sikre folkets frihed og demokratiske rettigheder.

Derfor opfordrer vi hele det danske folk til i denne svære stund at samles om løsning af dagens hovedopgaver: Fororing af arbejderbevægelsens og det aktive demokratis kræfter til værn for land og folk, kamp mod og undertrykkelse af enhver bevægelse, som direkte eller indirekte samarbejder Danmarks, dansk demokratis og den danske nations interesser. Hurtig gennemførelse af alle foranstaltninger, som kan tjene til at betrygge vort land, samarbejde med de øvrige nordiske lande og folk om løsning af Skandinaviens fællesopgaver i denne tid."

Befrielsen af Vesthviderusland og Vestukraine.

1939

Da Sovjetunionen i august/afsluttede den sovjetisk-tyske ikke-angrebepagt, tvivlede vel ingen noget øjeblik om, at Hitler før eller senere ville overfalde Sovjetunionen.

Derfor bestod Sovjetunionens første opgave i at skabe en østfront mod Hitleraggressionen, og den 17. september, da den polske stat var i total opløsning under hitlerhærens fremmarch, overskred sovjettropperne på sovjetregeringens befaling den sovjetisk-polske forkrigsgrænse, besatte det vestlige Hviderusland og det vestlige Ukraine, som i 1920 var blevet annekteret af godsejernes Polen, og påbegyndte bygningen af en forvarsstilling

1/55

længs den hviderussiske og ukrainske vestgrænse. Denne linie var i alt væsentlig identisk med den på Versailleskonferencen af de allierede fastsatte såkaldte "Curzon-linie".

Nogle dage senere sluttede sovjetregeringen en gensidig bistandspagt med de baltiske lande, hvori det var bestemt at oprette garnisoner for den Røde Hær i Estland, Letland og Litauen, samt skabe flyvepladser og flådestøttesteder i landene.

På denne måde lagdes fundamentet for "østfronten".

Enkelte politikere med fornødent skarpt blik forstod hensigten med Sovjetunionens politik. F.eks. erklærede Churchill, som dengang var marineminister, i en radiotale den 1. oktober 1939:

"At de russiske armeer står på denne linie, er absolut nødvendigt for Ruslands sikkerhed mod den tyske fare. I alle fald er stillingen lagt og en østfront skabt, som det nazistiske Tyskland ikke vover at angribe. In hr. von Ribbentrop i forrige uge blev kaldt til Moskva, skete det, for at han skulle erfare og være klar over den kendsgerning, at nazisternes hensigter i de baltiske lande og Ukraine måtte have en ende."

Men størsteparten af de engelsk-fransk-amerikanske kreise og med dem deres medløbere i de øvrige kapitalistiske lande, besvarede dette skridt fra Sovjetunionens side som de karakteriserede som aggression, med en rasede antisovjetkampagne.

Man rasede ikke blot mod Sovjetunionen, men også mod Hitler, som man beskyldte for at have "forrådt antikommunismen", at have "åbnet døren til Europa for bolsjevismen", at "have likvideret" smitteafspærringen mod socialismen."

Betegnende nok var det den hedengangne II internationales førere, som førte an i dette hylekor for om muligt at overbevise borgeretiet om, at den socialdemokratiske antikommunisme er langt mere holdbar end den nationalsocialistiske, og at socialdemokraternes had til Sovjetunionen er langt mere pålideligt end nationalsocialisternes.

Med uanstændigt hastværk bemægtigede de sig den sammenbrudte antikominternfronts smudsige fane og stillede sig i spidsen for kløpjakten på kommunisterne^{og} for hetzen til krig mod Sovjetunionen. "Skyd kommunisterne som landsforrædere", hvæsende Leon Blum. "Jag kommunismen ud ikke alene af Europa, men også af Asien", brølede hans kompagnon Desmoulin. Men det værste præsteredes dog af det jammerlige levn, der under navn af "Tysklands socialdemokratiske Partis ledelse" drev sit væsen i de engelske imperialisters forstue. "Neuer Vorwärts", der blev udgivet med de franske autoritetets velvilje, skrev den 1. oktober 1939:

"Hitler har selv fremkaldt denne ekspansion mod vest (d.v.s. socialismens oprettelse i Vestukraine og Vestviderusland - fort.). Det ligger i tingenes logik, at ethvert nyt regime i Tyskland, der bevidst tager afstand fra Hitlerpolitikken, vil føle sig ikke som forbundsfælle til denne russiske vestekspansion, men som lås for den.... Det betyder: Hvis den russiske ekspansion mod vest skal hæmmes og bolsjevisismens indtrængning i Tyskland forhindres, er Hitlers fald nødvendigt.... Ligeså lidt et kommunistisk parti i Frankrig er muligt i dag, ligeså lidt vil det være muligt i et befriet Tyskland...."

"Neuer Vorwärts" for 15. oktober var endnu tydeligere.

Her skrev Friedrich Stampfer:

"Men nu grænser Tyskland igen op til et kæmperige med uoverskuelige udviklingsmuligheder: Rusland. Når der er gået et par år, vil det måske være

Englands og Frankrigs levende ønske, at en ny tysk republik stadig står rustet, og måske vil de tyske socialdemokrater, i deres eget lands og hele Europas interesse, være tilbøjelige til at tilslutte sig dette ønske."

Altså: Chamberlain betegnede "Hitlerismens fald" som krigsmål, og hans socialdemokratiske tyende forklarede dag ud og dag ind, hvad dette krigsmål konkret betød: Hitlerismen skulle styrtes, fordi den ikke var i stand til et virkeliggøre krigsplanerne mod Sovjetunionen, fordi den så sig nødsaget til at tage hensyn til den socialistiske stats overlegenhed.

Efter de engelske imperialister og deres højresocialdemokratiske livegnes plan skulle der i Tyskland en reaktionær regering til roret, som underkastede sig den engelske og franske storkapitals ønsker og påny bragte antikominternpagtens grundsaetninger i kurs, som kunne overbyde Gestapos kamp mod kommunisterne og manevrere det tyske folk ind i en krig mod Sovjetunionen.

Forløbet af krigen efter Solens totale nederlag lod imidlertid ikke nogen tvivl tilbage om, at såvel Tyskland som England og Frankrig fortsat regnede med muligheden af at vende krigen mod øst, mod Sovjetunionen.

Mens Sovjetunionens vestlige grænse efter befrielsen af Vesthviderusland og Vestukraine var fjernet et godt stykke fra Moskva, Minsk og Kief, lå sagen anderledes med nordgrænsen. Her stod, knap 32 km fra Leningrad, finske tropper, hvis officerskorps for størstedelen var orienteret mod Hitlertyskland, medens fascistiske

elementer indenfor den finske regering, som var tæt forbundet med Hitlerfascisterne og havde stor indflydelse i den finske arme, trængte efter at erobre Leningrad.

Det er derfor intet under, at alle forslag fra Sovjetunionens side på at komme overens med den finske regering om en forbedring af forholdet mellem landene mislykkedes.

Finlands regering afviste det ene efter det andet af Sovjetregeringens venskabelige forslag, hvorigennem der kunne ydes Sovjetunionen og i første række Leningrad sikkerhed, selvom Sovjetunionen viste sig beredt til at tage hensyn til Finlands legitime interesser.

Den finske regering afsløjede Sovjetunionens forslag om at trække grænsen i Karelen nogle dusin kilometer tilbage, selvom Sovjetunionen erklærede sig beredt til at bytte med et dobbelt så stort område af Sovjetkarelen.

Den finske regering afviste endvidere Sovjetunionens forslag om afsluttelsen af en gensidig bistandspagt, og viste dermed, at Sovjetunionens sikkerhed ikke var garanteret af Finland.

Gennem disse og lignende fjendtlige handlinger og gennem provokationer ved den sovjetisk-finske grænse fremkaldte Finland krigen mod Sovjetunionen.

Resultatet af den sovjetisk-finske krig er kendt. Sovjetunionens nordvestgrænser, navnlig i Leningradområdet, blev skubbet tilbage, og Sovjetunionen havde

vundet sikkerhed. Dette spillede en vigtig rolle ved Sovjetunionens forsvar mod Hitleraggressionen, da Hitlertyskland og dets finske hjælpere måtte begynde deres offensiv i nordøst ikke umiddelbart foran Leningrad, men på en linie, der lå næsten 150 km nordvestlig.

Sovjetunionen, der havde slået den finske armé og var i stand til at besætte hele Finland, gjorde det ikke og forlangte ingen som helst kontributioner som krigsskadeserstatning, som enhver anden magt ville have gjort, men indskrænkede sine ønsker til et minimum.

V.M. Molotov erklærede i sin tale på den øverste Sovjets møde den 29. marts 1940:

"Vi har udover at kræve sikkerhed for Leningrad, byen Murmansk og den murmanske jernbane ikke opstillet andre krav i fredstraktaten". 2)

Også i dette spørgsmål kom de engelsk-franske regeringer kroses egentlige hensigter klart for dagen. Skønt den finske regering gennem hele sin politik mod Sovjetunionen gik Hitlertysklands grunde stillede England og Frankrig og med dem bourgeoisiet og socialdemokratiet i alle vesteuropæiske lande sig øjeblikkelig på den finske regering side. I folkeforbundet erklæredes Sovjetunionen for "aggressor" og med alle såkaldte demokratiske og "antifascistiske" staters stemmer udelukkedes Sovjetunionen af folkeforbundet, fordi de finske magthavere havde begyndt en krig imod den.

Men ikke nok hermed. På et tidspunkt, da England og Frankrig ikke udfoldede nogen som helst aktivitet på

1/60

fronten mod Hitler, forsynede man systematisk Finland med våben og rustede energisk for at sende en 100 000 mands ekspeditionsarmé til Finland.

Den 19. marts 1940 erklærede Chamberlain i det engelske underhus, at England i de forløbne tre måneder af krigen havde sendt 101 flyvemaskiner, over 200 kanoner, hundred tusinder af granater, flyvebomber og panserminer til Finland. Samtidig meddelte Saladier deputeret kammerat, at Frankrig havde bidraget med 175 flyvemaskiner, ca. 500 kanoner, over 5000 maskingeværer, 1 million granater, håndgranater og forskelligt andet krigsmateriel.

Bedst kan man vel bedømme de engelske og franske planer efter det memorandum, englenderne den 2. marts 1940 ~~sik~~ overrakte den svenske regering, og hvori det hed:

"De allierede regeringer erkender, at Finlands militære stilling er ved at blive fortvivlet. Efter en omhyggelig overvejelse af alle muligheder, er man kommet til den slutning, at tilsendelsen af allierede tropper er den eneste måde, hvorpå man kan hjælpe Finland effektivt, og de er beredt til at sende sådanne tropper, så snart Finland søger dertil."

Chamberlain tilføjede, at denne styrke var på 2 100 000 mand. Samtidig forberedte også den franske regering et første ekspeditionskorps på 50 000 mand, som skulle sendes over Narvik til Finland.

De militære understøttelser af Finland mod Sovjetunionen var imidlertid kun en del af de fransk-engelske imperialisters vidtrækkende planer. Det svenske udenrigsministeriums Hvidbog indeholder et

dokument stammende fra den svenske udenrigsminister

Günther, hvori det hedder:

"Oversendelsen af disse troppekontingenter hører til den samlede plan om et angreb på Sovjetunionen."

og denne plan

"vil 15. marts træde i aktion mod Baku og endnu før over Finland".

I sin bog "De Gaulle dictateur" skriver Henri de

Kérellos om denne plan:

"Ifølge denne plan, hvis grundtræk Paul Reynaud udviklede for mig i et kort brev, som jeg har begyret, skulle et motoriseret ekspeditionskorps, som over Norge skulle lande i Finland, snart splitte Ruslands desorganiserede horder og marchere mod Leningrad."

Denne plan blev i Frankrig udarbejdet af de Gaulle og general Weygand, som dengang kommanderede de franske styrker i Syrien og pralende erklærede, at han ville "med nogle forstærkninger og 200 flyvemaskiner besætte Kaukasus og trænge ind i Rusland som kniven i smørret". De engelsk-franske magthaveres forberedelser til et overfald på Sovjetunionen var således i fuld gang. I de engelske og franske generalstabe arbejdede man ihærdigt på planerne for et sådant overfald. Disse herrer foretrak i stedet for at føre den af dem erklærede krig mod Hitler at gribe den første den bedste lejlighed til krig mod Sovjetunionen. Deres planer skulle dog aldrig blive til virkelighed. Den 12. marts 1940 måtte Finland kapitulere - trods alle Englands og Frankrigs forsøg på at forhindre det.

Imens gik begivenhederne i vest deres gang uden hensyn til engelske og franske ønsker og forhåbninger.

Den 9. april 1940 besatte Tyskland Danmark og Norge, Midt i maj trængte tropper ind i Belgien, Holland og Luxemburg. Den 21. maj nåede tyskerne frem til Arzel-kanalen og spærrede de allierede inde i Flandern. I slutningen af maj rømmede de engelske tropper Dunkerque og trak sig tilbage fra Frankrig til England. Midt i juni faldt Paris. 22. juni kapitulerede Frankrig for Tyskland.

Ikke alene havde Hitler således trådt alle fælles afgivne ikke-angrebsdeklarationer med England, Frankrig, Danmark m.v. i støvet, men udviklingen var den mest fuldkomne bankerot for pacificeringspolitikken, den politik, der afslog kollektiv sikkerhed, den politik, der havde til formål at isolere Sovjetunionen, den politik, hvis første bud lød: Du må ikke irritere Hitler....ikke støde Tyskland!

N O T E R:

- 1/ Richard Sasuly: I.C.Farben, Bond and Gaer, New York 1947, pag. 80.
Her citeret efter Historieforfalskning, en redegørelse udsendt af Sovjetunionens Informationsbureau.
- 2/ Her citeret efter dokumentet Historieforfalskning, udgivet af Sovjetunionens Informationsbureau.

2. kapitel.9. april.

Tidligt om morgenen den 9. april 1940 overskred tyske tropper Danmarks sydgrænse og gik samtidig i land i de vigtigste havnebyer.

"den tyske kommandør" Kaupisch's "Oprop", som flagrede ned over gader og veje, over store som små byer, fortalte, at Danmark fra nu af var taget under herrefolkets beskyttelse:

"O p r o p"

(den fulde tekst)

I foregående kapitel er i store træk redegjort for den internationale udvikling som førte frem til krigen og dermed også til Danmarks besættelse, samt for det officielle Danmarks udenrigspolitik under mottoet: ikke irritere Hitler... ikke støde Tyskland.

Det kan være nyttigt ganske kort at gennemgå, hvad der skete indenrigspolitisk i Danmark i tiden umiddelbart før 9. april.

I tiden efter det tyske overfald på Polen i efteråret 1939 vidste enhver, hvordan krigen ville blive ført. Krigserklæringernes tid var forbi. Pludselige anfald, svært bevæbnede motoriserede styrker og bombeeskadrer.

Sådan måtte man vente, det ville komme.

Fra december 1939 forberedte den tyske overkommando overfaldet på Norge, og i januar 1940 tog Hitler bestemmelse om, at planen også skulle omfatte besættelse af Danmark.

Det vidste man ikke i Danmark, men i tiden efter Polens fald bredte der sig i landet en stadigt voksende uro. Enhver, som havde øjne at se med, og enhver, som ville se, måtte erkende, at situationen når som helst kunne blive faretruende for Danmark, og der var i befolkningen langt fra klarhed over, hvordan stillingen så vilde være.

Trods ikke-angrebspagten kunne angreb kun true fra Tyskland, men de socialdemokratiske og borgerlige politikere og hele deres presse boltrede sig fortsat i forhåbninger om, at det skulle lykkes at forlige Tyskland og England-Frankrig og vende krigen mod Sovjetunionen.

Typisk for denne tankegang er en artikel, som den kendte socialdemokrat I.P.Nielsen (Dynt) skrev i den sønderjyske socialdemokrat, og hvori det bl.a. hed:

"Jeg forudsiger et snarligt forlig mellem England og Tyskland, fordi folk dog engang må komme til fornuft; sæt så, at alle ikke-bolsjeviskiske stater da slog sig sammen for at frigøre den russiske befolkning. Sovjetunionens trækthed i forbindelse med bogen "Et folk i lænker" og den Røde hær øvnelshed her efterhånden skabt en situation hvor en sådan aktion ikke er utænkkelig. Hvad ville da vore hjemlige kommunister mon sige hertil?"

Samme indstilling var rådende også indenfor de øvrige skandinaviske socialdemokratier. Den svenske udenrigsminister Sandler blev ganske vist fjernet fra sin post, efter

(dato???
ca 17/1 40)

2/3

at han med stor åbenhjertighed havde erklæret, at hans politik var og fortsat ville være: Sveriges inddragelse i krigen mod Sovjetunionen, men hans fjernelse fra udenrigsministerposten betød ingenlunde, at hverken hans ånd eller hans politik dermed var død i Sverige. Tvertimod, såvel statsminister Per Albin Hanssons søn som den nye svenske udenrigsminister taler umiddelbart efter fjernelsen tilkendegav med al ønskelig tydelighed, at spørgsmålet om intervention, hvilket ville sige spørgsmålet om krig mod Sovjetunionen, alene var et spørgsmål om, hvad der i øjeblikket var mest formålstjenligt for Sverige.

Politiken karakteriserede den 13. januar 1940 den forhenværende svenske udenrigsminister således:

Sandlers stilling minder i øjeblikket i nogle træk om Ramsay MacDonald i 1931. Det var dengang, han fremsatte den berømte udtalelse: I morgen vil alle Englands hertuginder kysse mig på hånden! Det højere bourgeoisie damer i Sverige er i øjeblikket rede til at kysse Sandler på hånden, og hvis han som følge af en national stemningsbølge vil blive båret frem til regeringen, vil hans følge minde om MacDonalds; Det konservative bourgeoisie, en bortsprængt aktivistisk del af det liberale folkeparti og en bortsprængt del af arbejderpartiet."

Denne karakteristik, der ikke blot gjaldt Sandler, men kunne gælde for flertallet af de ledende højresocialdemokrater i Skandinavien, fortæller i et lynglimt, hvorledes stillingen var indenfor Skandinavians arbejderbevægelse. Det svenske, det norske og det danske socialdemokrati var parat til at følge det engelske og franske bourgeoisie i en eventuel krig mod Sovjetunionen. Og i alle lande stod "Bourgeoisietets damer" parat til at kysse de socialdemokratiske ledere på hånden.

Det var selvfølgelig i første række de socialdemokratiske lederes økonomiske politik, som havde skabt den denne lidet misundelsesværdige yndest i bourgeoisiet. Men det, som rent øjeblikkeligt skruede stemningen så højt i vejret, var socialdemokratiets ubestridte førende position i hetzen mod Sovjetunionen i almindelighed og mod Sovjetunionens krig mod Finland i særdeleshed.

Straks efter krigens udbrud erklærede socialdemokratiets ledende mænd i skrift og i tale, at man af al magt burde understøtte de franske og engelske imperialistiske krig. Men efterhånden som trykket fra Tyskland tiltog, blev man mere forsigtig, indtil man endelig fandt en udvej: Sovjetunionen med udgangspunkt i Sovjetunionens "overfald" på det lille og uskyldige Finland. Hvis Danmark allerede havde været i krig med Sovjetunionen, ville det ikke have været muligt i dansk presse at finde stærkere ord, mere gemene løgne, frakkere angreb og flere djævelske krigshetzeriske beskyldninger mod Sovjetunionens regering og folk, end hvad der fra det "neutrale" Danmarks side i disse måneder dagligt blev præsteret.

Alligevel fandt de gamle partier på rigsdagen det formålstjenligt at udsende en erklæring, som kunne lægge stillingen fast. I hemmelige møder enedes man med regeringen om ordlyden, og fredag den 19. januar 1940 foreslog regeringen rigsdagen en højtidelig neutralitetserklæring.

Og efter den erklæring kunne ingen tvivl længere være mulig. Danmark var ikke blevet angstelig efter det,

der var sket i Polen. Danmark ville ikke vige for uvarslede overfald med nok så store bombeeskadrer.

Erklæringens pompøse ordlyd var:

"Polketinget beslutter at udtale, at man fra alle sider i det danske folk er enig om, at landets neutralitet skal opretholdes, og at de midler, der rådes over, om fornødent skal anvendes for at bevare og værne rigets fred og uafhængighed, og tilsiger ministeriet sin støtte i arbejdet herfor."

På den kommunistiske rigsdagsgruppes vegne gav Aksel

Larsen sin tilslutning til erklæringen idet han bl.a.

udtalte:

"Det er ikke nogen tilfældighed, at man har holdt os uden for de intime forhandlinger, som er gået forud for denne erklæring. Vi kan ikke godkende, at 6 underskrivende partier kan tage patent på at repræsentere det danske folk. Vi stiller os ikke afvisende overfor erklæringen, men jeg må henvise til min tale under finanslovedebatten, hvor det var umuligt at få udenrigsministeren til at sige et levende ord. Jeg hævdede dengang, at landet skulle holdes udenfor den imperialistiske krig, i hvilken vi ingen interesse har. Vi skulle understøtte alle fredsfremmende kræfter, vi skulle ikke være neutrale overfor krigen. Vor neutralitet skal være en virkelig neutralitet og ikke en profitneutralitet som under den sidste imperialistiske krig. Dette vort standpunkt har vort parti senere formuleret i vor centralkomites manifest af 22. oktober, hvori vi kræver, at der ikke ydes støtte til nogen af de krigsførende parter, og at krigens byrder for vort lands vedkommende bæres af overklassen. Men hidtil har regeringen ikke været til at tvinge et ord ud af, hvad angår udenrigspolitikken.

Det må derfor betragtes som et fremskridt, at der nu fremsættes en erklæring. Vi, som ikke har været med til de hemmelige forhandlinger, som er gået forud for erklæringens affattelse har lov til at opfatte den efter dens ordlyd. Skal beslutningen have nogen betydning, må den også forstås efter sin ordlyd. Og dette betyder, at den krigshetz, som har fundet sted og finder sted i dansk presse, øjeblikkeligt må standses. Den er farlig for landets fred.

Vi kan stemme for erklæringen, således som den er affattet, idet vi tager det forbehold, at vi ikke kondemner noget til de hemmelige forhandlinger, som er gået forud, og som vi heller ikke på nogen måde nu eller senere vil føle os bundet af."

Kendt indtil væmmelse var allerede dengang den bleg-

fede tale, fuld af intetsigende svulst, som Stauning

var specialist i, den hvori han senere "i disse for

vort land så alvorlige tider" manede til "ro og orden" og respekt for dem, som havde "myndighed at udøve". Men denne erklæring var åbenbart af ganske anden art. Her var ingen forbehold. Ingen hensyn til "berettigede interesser" eller "indenfor de givne muligheds rammer". I en bestemt farlig situation og med de polske erfaringer for øje og overfor den eneste trusel som forelå, erklærede rigsdag og regering uopfordret, at alle midler ville blive anvendt for at have og værne rigets frihed og uafhængighed.

De opskræmte sind kunne falde til ro. Befolkningen kunne føle sig tryk. Stauning og P. Munch, Buhl og Alsing Andersen stod fast.

Allerede i den nærmestfølgende tid sporede forberedelserne til angrebet. I begyndelsen af januar havde marineattachéen i Berlin fra pålidelig kilde erfaret, at tyskerne i forårets løb ville sikre sig luftbaser i Jylland.

Senere i januar fik man underretning om tyske troppe-samlinger i Lyneborgheden, som mentes at stå i forbindelse med planer mod Danmark, og 13. februar gentoges forlydender om forestående tysk pression for oprettelse af flåde- og luftbaser på dansk grund.

1. april indberettedes om troppekonzentrationer i Sydslesvig. 4. april blev det kendt, at der i Stettin og andre tyske søtershavne var samlet en transportflåde, som formodentlig skulle anvendes mod de nordiske lande, og samme dag bekræftedes overfor det danske gesandt-

skab i Berlin fra 3 forskellige - alle troværdige og pålidelige - kilder, at en aktion, som også skulle omfatte Danmark, var umiddelbart forestående.

Gesandten i Berlin anså naturligvis de seneste oplysninger for meget alarmerende og sendte den samme dag med kurer pr. flyvemaskine til København.

Videre indberetning afgik de følgende dage. Gesandten kunne efter sagens natur intet vide med absolut sikkerhed, og nævnede forsigtigt også den mulighed, at det kunne dreje sig om skinmanøvrer eller provokation, men han fremhævede fremdeles med styrke situationens dybe alvor, og søgte at væge sig mod, at regeringen tog hans forbehold som anledning til ikke at foretage sig noget.

5. april rettede den svenske hær efterretningssætsen et direkte budskab til de danske myndigheder: Man havde "sikker formodning om, at en mod Danmark rettet aktion var under forberedelse" og ville ikke undlade at lade disse foruroligende meddelelser gå videre.

Næst Udenrigsminister Munch har hævdet, at han fra Sverige tværtimod havde oplysning om, at man der ikke fæstede lid til de fremkomne meddelelser.

Den svenske udenrigsminister har heroverfor erklæret, at denne oplysning i hvert fald ikke stammer fra ham.

Den daværende svenske gesandt, Hamilton, har for sit vedkommende sagt, at han absolut ikke mener, hans udtalelser har kunnet opfattes som beroligende....

lser har kunnet opfattes som beroligende....

2/8

"mit indtryk er derimod, at pågældende danske myndigheder viste en i hvert fald i nogen grad mindre alvorlig opfattelse af situationens foruroligende udsigter, end den, man anlagde fra svensk side."

8. april om formiddagen fik generalkommandoen besked om, at tyske tropper i sydøstlig var marcheret nordpå og nu stod lige syd for grænsen.

Bemærkelsesværdigt er det især, at denne - noget sene - meddelelse er den første, som stammer fra hærens efterretningsvæsen, hvis opgave man kunne tro netop måtte være hurtig orientering i sådanne situationer. Årsagen tør måske søges deri, at efterretningsvæsenet allerede gennem længere tid havde koncentreret hele sin opmærksomhed om kommunisterne og om spekulationer over "indre uro". Man havde åbenbart efterhånden helt set bort fra spørgsmålet om sikkerheden udadtil.

Da man endelig vågnede op, stod de tyske tropper 1 1/2 km fra den danske grænse.

Det er meddelt, at rapporterne fra januar og februar ikke kom udenrigsministeren for øje. Den socialdemokratiske krigsminister, Alsing Andersen, kendte dem. Udenrigsministeren vil heller ikke have hørt om den svenske forsvarstabs alvorlige henvendelse den 5. april. Alsing Andersen modtog referatet.

Berlingesandten sendte en sekretær hjem til udenrigsministeren med indberetning for at muliggøre udferligere orientering, dersom udenrigsministeren måtte ønske en

sådan. På sekretarens forespørgsel meddelte udenrigsministeren, at han ikke havde noget at tale med ham om.

Derimod havde udenrigsministeren talt med Erik Scavenius, som havde erklæret, at al snak om tysk besættelse var "vrøvl", samt med den tyske gesandt, som havde sagt, at danske sikringsforanstaltninger i form af indkaldelser e.l. ville være vanvid. Og det var udenrigsminister P. Munchs indtryk, at "Renthe Finks meget personlige udtalelser var båret af en stærk interesse for Danmark."

Alligevel forstod man i andre kreise, at nu var det alvor, og allerede om eftermiddagen den 8. april var det første skridt taget.

Hæren havde længe "for at undgå episoder" været trukket nogle kilometer tilbage fra grænsen. Ifølge stående ordrer påhvilede det grænsegendarmeriet at yde den første modstand ved grænseoverskridelse. Og grænsegendarmeriets chef indberettede kl. 13, at situationen var yderst alvorlig, og at grænseoverskridelse kunne ventes i løbet af få timer.

Grænsegendarmeriet var underlagt finansministeriet. Og finansminister Vilh. Buhl tog affære. Kl. 14,30 svarede telegrafisk: "Hvad der end sker, må korpset ikke skyde, medmindre der gives det ordre fra krigsministeriet..." Gendarmerichefen meddelte så, at han havde den modsatte ordre stående fra krigsministeriet. Buhl konferrerede med Alsing Andersen og kl. 16,40 var sagen klar: "Ved grænseoverskridelse af tropper vil korpset have at forholde sig således: Korpset skal hurtigst muligt

og uden at skyde..... trække sig tilbage bag de militære enheder...."

Den svenske gesandt spurgte ved middagstid udenrigsministeren, hvordan man ville reagere, hvis tyskerne overskred grænsen, Udenrigsministeren svarede, at man ville "prøve/ at standse den", men han lod forstå, at et sådant forsøg jo ikke kunne ventes at blive synderligt effektivt.

Om aftenen samledes regeringen med partiformændene for at rådslå.

Efter mødet erklærede Buhl åbenhjertigt: "Vi kan ikke nu foretage modforanstaltninger mod Tyskland, som udsætter hele landet for ødelæggelse."

Næste morgen blev kastellet indtaget af en lille bevæbnet gruppe få minutter efter, at et tysk troppeskib uden at møde fjerneste hindring havde lagt til ved langelinjekajen. Flåden skulle have været i alarmtilstand, men på grund af krigsministeren, Alsing Andersens, manglende kendskab til marinens alarmbetegnelser, eller viceadmiralens manglende evne til at opfatte ministerens mening, var det ikke sket.

"Jeg misbilligede (dette) overfor viceadmiralen", siger Alsing Andersen. Viceadmiralen forklarer selv, at ministeren en dag sagde til ham: "Jeg troede egentlig også flåden havde været i alarmberedskab" og "dertil svarede jeg... 'vi havde ikke noget, der hed alarmberedskab?... men derudover har vi ikke talt om sagen". Sådan opfattede viceadmiralen krigsministerens misbil-

ligelse. De lærte åbenbart aldrig rigtig at forstå hinanden.

Kun på et punkt var de enige. Da ministeren ved 5-tiden om morgenen den 9. april kaldtes til Amalienborg til konference efter den tyske gesandts henvendelse, indgik samtidig telefonisk besked fra Holmen om det tyske troppeskib. Der var selvfølgelig stående ordre til at skyde ved neutralitetsbrud, men for en sikkerheds skyld ville man forhøre først i ministeriet!

Var der bleven skudt fra Holmen, som instruksen lød, var de tyske tropper fra det skib ialfald næppe nået til kastellet. Selvom Hiddelgrunden havde sigtet, kunne flåden endnu nå at komme i aktion.

Med ministerens billigelse gav viceadmiralen besked om, at der ikke måtte skydes. Nærmere besked ville følge, når mødet på Amalienborg havde fundet sted.

En halv time senere var det besluttet, at modstand ikke skulle ydes. Det påbegyndte skyderi på Amalienborg plads blev standset, og der gik besked ud over landet. Ved den jyske grænse, var der, efter en halv times forpostfægtning, givet ordre fra divisionen om at rykke tilbage til Vejle. Inden det kunne komme til kamp her, var modstanden afblæst.

På grund af svigtende forbindelse fortsatte enkelte lokale fægtninger endnu et par timer, og en række unge mænd måtte lade livet under det "forsøg" på at standse fjenden, som ganske rigtigt ikke blev "synderligt effektivt".

Men hvad med den højtidelige beslutning af 19. januar om, "at de midler der rådes over, om fornødent skal anvendes for at bevare og værne rigets fred og uafhængighed?"

Denne beslutning betød naturligvis ikke, at vi skulle yde modstand, sådan som sagen lå den 9. april, siger Alving Andersen. "Hvis folketinget havde truffet sin beslutning i den konkrete situation, som forelå denne dag, havde sagen været klar." Men beslutningen blev vedtaget over 2 1/2 måned før denne situation... "Ingen havde tænkt sig, at den også skulle være bindende for, hvad der skulle foretages, "når der var tale om den nyere tids lunskeste overfald, foretaget af verdens stærkeste og mest hensynsløse krigsmaskiner."

I hvilket tilfælde erklæringen så egentlig skulle have gyldighed, udtaler Alving Andersen sig ikke om.

Vel ikke mindst af hensyn til "vestmagterne" og om dømmet i "det neutrale udland", mente man dog fra regeringens side ikke blankt at kunne affinde sig med det skete.

Tidligt om morgenen den 9. april overrakte den tyske minister den danske regering et memorandum, hvori det bl.a. hed:

"De tyske tropper betræder derfor ikke dansk jord med fjendtligt mindelag. Den tyske overkommando har ikke til hensigt at benytte de af de tyske tropper besatte punkter som operationsbasis mod England, så længe den ikke bliver tvunget dertil ved Englands og Frankrigs forholderegler..."

Rigsregeringen ventor derfor, at den kongelige danske regering og det danske folk vil vise forståelse for den tyske aktion og ikke møde den med nogen art af modstand. Enhver modstand måtte brydes og ville af de indsatte tyske stridskræfter blive brudt med alle midler og kun føre til blodsudgydelse, fuldstændig uden nytte.

Den kongelige danske regering anmodes om med største skynding at træffe alle forholdsregler for at sikre, at de tyske troppers aktion kan ske uden gnidninger og vanskeligheder. I overensstemmelse med den ånd, der altid har rådet i det gode tysk-danske forhold, erklærer rigsregeringen overfor den kongelige danske regering, at Tyskland ikke har til hensigt nu eller i fremtiden at berøre kongeriget Danmarks territoriale integritet eller politiske uafhængighed."

Fra tysk side fremstilledes besættelsen altså som en rent præventiv foranstaltning og stedse handlende ud fra mottoet: Ikke irritere Hitler... ikke støde Tyskland, akcepterede den danske regering "under protest" denne fremstilling og klyngede sig, for dog at have en slags undskyldning overfor befolkningen, til memorandum'ets løfte om, at "Tyskland ikke havde til hensigt at nu eller i fremtiden at berøre kongeriget Danmarks integritet eller politiske uafhængighed."

På regeringens vegne svarede udenrigsminister P. Munch den tyske gesandt:

"Hr. gesandt.

Den kgl. danske regering har gjort sig bekendt med de dokumenter, De overrakte mig i morgen. Den har bemærket sig, at tyske troppers betreden af dansk jord ikke er sket i fjendtligt sindelag, samt at den tyske rigsregering ikke gennem sine forholdsregler har den hensigt nu eller i fremtiden at antaste kongeriget Danmarks territoriale integritet eller politiske uafhængighed. Efter modtagelsen af denne meddelelse har den danske regering i den givne situation besluttet sig til at regulere forholdene her i landet efter den skete besættelse. Den fremsætter dog sin alvorlige protest mod denne krænkelse af Danmarks neutralitet".

Mere end til denne "alvorlige protest" som i praksis aldrig viste sig nær så alvorlig, som den tog sig ud på papiret, blev det ikke på noget tidspunkt fra samarbejds-politikernes side.

Om den måde, hvorpå regeringen tankte sig at "regulere

forholdene her i landet efter den skete besættelse", fik befolkningen underretning gennem det opråb regeringen udsendte den 9. april om morgenen, underskrevet af kongen og kontraskeret af Stauning, og hvori det hed:

"Tyske tropper har i nat overskredet den danske grænse og har gjort landgang forskellige steder. Den danske regering har under protest besluttet at ordne landets forhold under hensyn til den besættelse, som har fundet sted, og i henhold hertil kundgøre følgende:

De tyske tropper, der nu befinder sig her i landet, træder i forbindelse med den danske værnemagt, og det er befolkningens pligt at erholde sig fra enhver modstand overfor disse tropper. Den danske regering vil forsøge at sikre det danske folk og vort land imod de af krigsforhold følgende ulykker og opfordrer derfor befolkningen til roligt og behersket holdning overfor de forhold, som nu er opstået. Ro og Orden må præge landet, og loyal optræden må udvises overfor alle, som har en myndighed at udøve.

København, den 9. april 1940

Christian R
Th. Stauning."

I rigsdagens fællesmøde samme aften uddybede Stauning den kommende tidspolitik. Han sagde bl.a.:

"Kongen og regeringens medlemmer måtte kl. 5 - 5,30 i morges tage standpunkt til den foreliggende tilstand og til meldingen om, at den tyske regering besatte landet med tysk militær. Vi valgte at sætte landets forhold ordnet under denne besættelse i tillid til forsikringen om, at Tyskland ikke har til hensigt igennem de iværksatte foranstaltninger at antaste Danmarks territoriale integritet og politiske uafhængighed... Vi valgte denne vej for at skåne landet og folket for en krigstilstandes følger... Den nuværende regering har ansvaret for den afgørelse, der blev truffet... Vi føler, at vi har handlet ud fra ærlig overbevisning om, at vi ved afgørelsen fritog land og folk for en tungere skæbne... Vi vil fremdeles søge at sikre landet mod krigens ulykker og vi stoler på folkets medvirken. Jeg henviser til den af kongen og ministeriet i dag udsendte proklamation til det danske folk og gentager: Lad ro og orden præge landet, og lad os vente en forstandig og loyal holdning af alle landets borgere."

Ikke irritere Hitler... ikke støde Tyskland, det var til denne politiks gennemførelse Stauning og med samarbejdspartiernes politikere ventede "en forstandig

og loyal holdning af alle landets borgere."

Med hvilken moralsk ret kunne den "samlingsregering", som dannedes den 10. april gennem udvidelse af den socialdemokratiske-radikale regering med 3 ministre uden portefeuille fra hvert af de to partier Venstre og Det konservative Folkeparti, nu vente "en forstandig og loyal holdning af alle landets borgere"?

Politisk havde udviklingen ikke givet anledning til at faste lid til samarbejdspolitikernes evne til at bevare Danmarks frihed og selvstændighed og holde landet uden for krigen. Besættelsen den 9. april var i sig selv det groveste midtillidsvotum regeringen kunne få, og efterhånden som de nærmere omstændigheder i forbindelse med besættelsen blev kendt, tjente de kun til yderligere at mindske troen på regeringens gode vilje eller ialfald dens evne, hos befolkningen.

Økonomisk havde regeringen gennem de seneste års politik absolut ikke skabt sig nogen reservekonto at trække på hos menigmand. Tvertimod.

Allerede dagen efter krigens udbrud, den 2. september 1939, fik regeringen i rigsdagen vedtaget "Bemyndigelsesloven" som gav den absolut uindskrænket fuldmagt til at sørge for landet og befolkningens forsyning med varer, at regulere varepriserne, hindre prisstigninger, straffe hamstring, indføre rationering, hvor det skønnedes påkrævet o.s.v. Denne lov suppleredes med lov om fragtnavn, hvorved regeringen fik hals- og håndsret over den danske skibsfart, og en lov, som gav regeringen ret til

at beslaglægge hvilke som helst varepartier i danske statsborgeres besiddelse. Disse love suppleredes senere med andre, om priskontrol o.l., ligesom man ved tilfølg til straffeloven skaffede regeringen en sådan kontrol over pressen, at der skulle endog særdelig god vilje til ikke at anse grundlovens paragraffer om trykke- og ytringsfrihed antastet.

Sjældent har nogen regering haft så vidtgående fuldmagter og så store beføjelser til at regere til folkets gavn, således at dens handlinger kunne berettige forventningen om "en forstandig og loyal holdning fra alle landets borgere". Og sjældent har en regering i den grad forsømt sine pligter overfor folket og direkte misbragt sine beføjelser, således at de blev til skade for folket, som den Stauning-Munch'ske regering gjorde i tiden fra krigsudbruddet til 9. april 1940, og som de skiftende samlingsregeringer gjorde efter denne dato.

I et foredrag i Studentersamfundet den 4. april 1941 udtalte daværende biblioteksdirektor, senere minister Thomas Døssing:

"Når en gård brænder, må alt vige for det ene at slukke. Man skændes ikke under et redningsarbejde. Men der er visse regler, som nøje må overholdes, jeg fik dem indprentet, da jeg var barn. Først reddes mennesker, så dyr, sidst de døde værdier. Nu brænder Danmarks gård, og det er rigtigt, at vi må samles for at slukke og redde, vel at mærke i den rigtige rækkefølge. Jeg har en uhyggelig anelse om, at rækkefølgen nu er en anden: Først pengeskabet, så kjerne, så Danmarks melodibog - og imens brænder Danmarks børn inde og med dem den folkelige kulturfremtid."

~~XXXXXXXXXXXX~~

Straks krigen brød ud den 9. september 1939 udsendte

De samvirkende Fagforbund sammen med Socialdemokratiets

ledelse en proklamation, hvori der til regering og myndigheder stilledes en række krav:

"Vi opfordrer nu regeringen og myndighederne til snarest at træffe foranstaltninger til:

- 1) at sikre en ligelig fordeling af alle livsforbrødenheder.
- 2) at afværge urimelige prisstigninger,
- 3) at forhindre ublu fortjenester og ved de nødvendige nye skatter at fordele byrderne på retfærdig måde,
- 4) at sikre hjælp for de medborgere, der måtte blive ramt af krigssituationens virkninger."

Disse krav syntes at vise, at De samvirkende Fagforbunds ledelse virkelig havde lært noget af de for arbejderne så ulidelige forhold under forrige verdenskrig. Det understregedes yderligere af en artikel i Dansk Arbejdsmandsforbunds medlemsblad Arbejderen, 1. oktober 1939, hvori man siger:

"Under den sidste krig var varepriserne allerede kommet højt til vejrs, forinden der gjordes en begyndelse med at hæve lønningerne, men vi er fast besluttet på, at heller ikke denne udvikling skal have lov at gentage sig..."

De fagorganiserede arbejdere kan være forvisset om, at De samvirkende Fagforbund ikke vil forholde sig passiv og lade udviklingen gå sin gang i en tid, hvor der står så meget på spil for arbejderne."

Linjen var altså tilsyneladende god nok: ingen passivitet, men aktivt arbejde for at modvirke, at krigens byrder i urimelig grad blev væltet over på arbejderne.

Der skulle desværre hengå flere år, og megen nød og elendighed skulle holde sit indtog i danske arbejderes hjem, før det tilfulde gik op for flertallet af danske arbejdere, at der i den bombastiske proklamation af 9. september var et afsnit, som man fra regeringens og De samvirkende Fagforbunds side lagde nok så megen vægt på

som de lige citerede 4 krav, nemlig dette:

"Vi maner til ro og besindighed, til offervælde og samfundssind. Under den regerings ledelse, der som ingen anden har folkets tillid, vil danske arbejdere i et nationalt samarbejde gøre deres pligt og bringe deres ofre i den forvisning, at deres ret også vil blive sikret. Slut op om Danmarks regering, hvis førende mand Stauning er!"

Det var imidlertid ikke kun højtidelige proklamationer, formaning, lofter og store ord, der vældede frem i dette krigens første efterår. Også priserne kom der for alvor liv i. Prisstigningerne tog fart, som det vil fremgå af nedenstående oversigt, som Arbejderbladet offentliggjorde den 10. september 1939, og som omfattede krigens første otte dage:

	Pris før krigen	9. sept.	Stigning
Oksekød	1,20 kr. pr. kg	1,50-1,60	30-40 øre
Kalvekød	1,80 - - -	2,00-2,20	20-40 -
Ledisterpølse	1,40 - - -	1,60-	20 -
Flaskefars	1,40 - - -	1,50	10 -
Kødfars	1,20 - - -	1,40	20 -
Lever	1,40 - - -	1,50	10 -
Fjerkræ	1,80 - - -	2,00-2,2-	20-40 -
Spegepølse	3,50 - - -	4,50	100 -
Leverpostej	1,70 - - -	1,90	20 -
Wienerpølser	2,20 - - -	2,50	30 -
Spegesild (sn)	3,20 - - -	4,00	80 -
Svedsker	1,00 - - -	1,20	20 -
Eng. mel	0,42 - - -	0,50	08 -
Dansk mel	0,36 - - -	0,42	06 -
Koks (hl)	2,65 - - -	3,15	50 -

Samtidig begyndte arbejdsløsheden at melde sig som følge af de forskellige import-restriktioner og -varskeligheder. Hele fiskerflåden i Esbjerg lagde midlertidigt op på grund af minefaren, benzinerationsringen, som besluttedes den 12. september, medførte ikke alene en forhøjelse af kørselsudgifterne, som øjeblikkeligt overførtes på forbruget, men gjorde straks 600 københavnske chauffører arbejdsløse og truede gennem sine

vidtspredte virkninger til tusinder af arbejdere med arbejdsløshed. Samtidig gennemførtes en diskontoforhøjelse fra 3 1/2% til 4 1/2% med deraf følgende nedgang i byggeriet og stigende arbejdsløshed indenfor byggefagen.

Det er betegnende og symptomatisk for regeringens hele politik under krigen - at det første fegeringen foretog sig i denne situation var at forhøje brødpriiserne. Allerede den 16. september fremsatte landbrugsministeren forslag om afgift på hvede og hvedemel, som medførte en øjeblikkelig stigning af priserne på franskbrød, hvedebrød, sigtebrød og fintbrød.

Disse og mange tilsvarende handlinger kunne selvsagt ikke undlade at gøre det dybeste indtryk indenfor arbejderbevægelsens rækker. På arbejdspladser og i fagforeninger diskuteredes situationen og vedtoges resolutioner til fagforbundene, til rigsdag og regering med krav om at sikre småfolks hjem.

I en henvendelse fra specialarbejdernes fagforening i København til Specialarbejderforbundet, vedtaget på et bestyrelsesmøde lørdag den 16. september hedder det bl.a.:

"Specialarbejderforbundets københavnske afdelingsbestyrelse forlanger, at forbundet aldeles omgående gennem centralorganisationen og gennem de samvirkende fagforbund og ved henvendelse til regeringen kræver, at den øjeblikkelig sættes ind for en effektiv dyrtidsregulering af arbejderlønningerne, så arbejderklassen ikke alene skal bære krigsprisstigningens byrde og være alene om at vise samfundssind.

Om nødvendigt må bestående overenskomster annulleres, da de forudsætninger, hvorunder de er indgået, ikke mere er tilstede.

Samtidig kræver vi, at regeringen forhøjer vore arbejdsløses understøttelser, således at de arbejdsløses kobeevne ikke forringes."

Også i tjenestemandenes rækker bredte uroen sig og foranledigede Jernbaneforbundets blad, Jernbane-Tidende til at skrive med henvisning til, hvorledes forholdene havde udviklet sig for arbejderklassen under forrige krig:

"Det må ikke ske denne gang, og her må vi sætte vor lid til arbejderklassens samlede indflydelse."

Denne mobilisering af arbejdspladserne, den aktive tendens, der gjorde sig gældende overalt blandt de mange fagforeningsmedlemmer, forblev ikke uden resultat.

I slutningen af oktober måtte de faglige ledere, hvor hårdt det end pinte dem, gå til forhandling med arbejdsgiverne om en dyrtidsordning, og det lykkedes at få afsluttet overenskomsten om pristalsregulering af lønningerne. Denne overenskomst af 31. oktober 1939, som ved urafstemning vedtoges med 205 000 Ja mod 60 000 Nej, var ingenlunde tilfredsstillende, hvad også de mange Nej-stemmer fortæller, som fulgte kommunisternes forslag om at stemme imod. Den gav ikke fuld dækning til alle lønninger og den gav intet tillæg til akkorderne. Desuden satte den skel mellem mands- og kvindelønninger, også hvor ligelønsprincippet allerede var gennemført. Endelig var landarbejderne helt holdt udenfor. De skulle intet dyrtidstillæg have. Når arbejderne alligevel godkendte ordningen ved urafstemningen var det, fordi den dog gav noget tillæg til dækning for de stadigt stigende priser og gav det med det samme.

Hødvendigheden af denne overenskomst understregedes med al ønskelig tydelighed af pristallet. Gennem hele sommeren 1939 var pristallet konstant 183, men straks efter krigens udbrud begyndte det at stige. Oktoberpristallet blev fastsat til 190, og i januar 1940 steg det yderligere til 203.

Overenskomsten om pristalsregulering af lønningerne blev mødt med overordentlig modstand af borgerskabet - i særdeleshed selvfølgelig af de store udbyttere - som gennem deres presse og bravt assisteret af borgerlige som socialdemokratiske økonomer indledede et sandt felttog mod pristalsreguleringen, som efter deres påstand i løbet af kort ville føre til hele landets ruin. Pristalsregulering betød jo lønforhøjelser og lønforhøjelser betød stigende priser. Det var den berømte skrue uden ende.

Men ikke nok hermed. Man krævede også ændring af selve pristallet. Det skulle omlaves til et særligt "krigspristal". Der skulle skaffes endnu friere bane for udplyndringen.

Det var ledelsen af Statistisk Repartement, som ved udsendelsen af januarpristallet, luftede tanken om et helt nyt pristal, et krisepristal, hvis egentlige hensigt skulle være at berøve arbejderne en del af det dyrtidstillæg, de overenskomstmæssigt havde krav på.

Mens dette forslag naturligvis fik ubetinget tilslutning fra arbejdsgiverkredse, indeholdt Social-Demokraten den 2. februar 1940 en artikel med overskriften "Ingen

numre med pristallet". Heri erklærede formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen:

"Lad mig sige min mening herom så tydeligt, at misforståelser ikke kan opstå: Danske arbejdere har for skik at respektere de aftaler, de indgår på, og vi vil derfor ikke finde os i, at man skaber et misfoster af et pristal, så kan man for vor skyld kalde det et forsyningsindex, vareknaphedspristal eller hvad man vil. Vi skal ikke være med".

Den Laurits Hansenske courage slap dog hurtigt op.

Den 26..marts forelagde statsminister Buhl sit store lovkompleks til nedskæring af arbejdernes levevilkår.

Ved dette lovkompleks, hvis afgifter i løbet af 7 måneder skulle indbringe staten 85 millioner kr., indførte hr. Buhl sin berømte "lede tojskat" og en række andre helt nye indirekte skatter som f.x. på elektriske parer, radiorer, kosmetik, papir, hvidtøl og sodavand. Samtidig gennemførte han den første officielle forfalskning af pristallet, idet loven fastsatte, at pristallet fremtidig skulle udregnes uden at tage hensyn til de ved de forøgede skatter og afgifter fremkaldte prisstigninger. Alene for april-pristallet betød denne ændring, at der ikke ydedes dækning for 4 points.

For denne lov stemte også de rigsdagsmedlemmer, som indtog ledende stillinger indenfor dansk arbejderbevægelse. Ingen af dem havde et ord til protest hverken mod loven eller mod omsætningskatten.

Heller ikke De samvirkende Fagforbund rorte på sig. Laurits Hansen, der kamp to måneder i forvejen bombastisk havde erklæret: Ingen numre med pristallet, tav. Som partitro socialdemokrater var han og alle de øvrige

faglige ledere parat til at følge Stauning og hans regering i tykt som i tyndt., så det fik det gå med arbejder-
nes faglige og økonomiske rettigheder som det bedst
kunne. Fra nu af stod der på programmet kun de to ord:
"Samfundssind" og "Offervilje".

De eneste, som gik mod alle disse nye, indirekte
skatter og mod sprængningen af pristalsordningen, var
kommunisterne.

Under lovkompleksets første behandling i folketinget
den 26. marts 1940 udtalte ordføreren for den kommuni-
stiske rigsdagsgruppe, Aksel Larsen, bl.a.:

"Forslaget er meget omfattende, indviklet og bureau-
kratisk.... Med undtagelse af bestemmelsen om løb-
afgift på omsetningen af guld, diamanter, pelsværk
o.l. luksusartikler er det tillige i alle enkelt-
heder meget udenokratisk.... Ved overenskomsten
af 31. oktober fik arbejderne en beskeden pris-
talsregulering. 66 000 arbejdere stemte imod ord-
ningen, fordi de syntes den var for dårlig. Den
giver også kun dækning for 3/4 af pristalsstigningen - bortset fra, at pristallet ikke er kor-
rekt. Nu skal det ekstra forfalskes. Dette kan
neppe være juridisk holdbart. I november sluttedes
der overenskomst om regulering efter et konkret
pristal - det kan ikke fraviges. Overikøbet ser
det ud til at også de arbejdsløse skal lide under
denne forfalskning af pristallet.

Hvis staten absolut har pengene, så kan det
absolut ikke være nationaløkonomisk farligt at
tage dem gennem direkte skatter eller f.eks. ved
forækskonfiskation. Men direkte skatter rammer
mest velhavende - indirekte skatter rammer de
fattige hårdest.

Er det regeringens mening og hensigt?"

Men det var regeringens både mening og hensigt. En

ugestid i forvejen, den 20. marts, havde man gennemført

en lov, hvorved skatten på en skattepligtig indkomst

på 1000 kr. blev sat op til mellem det to og tredob-

belte, medens en skattepligtig indkomst på en halv

million slap med en forhøjelse på godt en halv snes

procent.

De skiftende regeringers økonomiske politik under krigen og besættelsen var kun en fortsættelse af den almindelige kapitalistiske politik fra før krigen. Den forstærkedes gennem samarbejde med tyskerne og udartede til en generel og ondartet nedskæringspolitik. De gamle politiske partier, som før krigen var udtryk for de kapitalistiske monopolars interesser, kom da også under besættelsen til at stå som garant for et sådant samarbejde - i det omfang en sådan garanti nu kunne række. Det er dette, der er kernen i samarbejdspolitikken, som folket satte en stopper for den 29. august 1943, og det er dette der er kernen i den danske modstandsbevægelse, som skabte den 29. august.

De metoder, der blev taget i anvendelse under krigen ved gennemførelsen af nedskæringspolitikken, var de gammelprøvede: lønnen blev holdt nede, priserne fik lov at stige og både de direkte og indirekte skatter fik sig adskillige drejninger. Det var altså ting, der ikke var ukendte før krigen, og som hvilket netop påvist, trivedes frodigt helt op til den 8. april om aftenen, men først i ly af samarbejdet mellem de tyske bajonetter og den hjemlige reaktion foldede denne politik sig ud i sin fuldeste blomstring.

Men borgerskabet var ikke tilfreds med gennemførelsen af de nye indirekte skatter og det forfalskede pristal. Tempoet var for langsomt. Den 8. april om aftenen talte nationalbankdirektor Bramshøj i radioen om "den onde cirkel". Lønforhøjelser efter pristal ville ruinere

Danmarks økonomi, erklærede han, og pristalsreguleringen måtte derfor snarest ophæves.

På baggrund af den betydningsfulde stilling, Bramsnæs indtog, og hans nære samarbejde med regeringen, vil det næppe være uberettiget at slutte, at de tanker, han fremsatte i sin radiotale den 8. april, på forhånd var drøftet og godkendt af regeringen. Pristalsreguleringens skabne var allerede på dette tidspunkt besejlet.

Hvorledes reagerede nu fagbevægelsens socialdemokratiske ledere overfor disse stormvarsler. Det er allerede påvist, hvorledes de - før den tyske besættelse - ved gennemførelsen af loven om det forfalskede pristal, stillende gav deres samtykke til dette angreb på arbejdslønnen eller endog direkte stemte for det.

De faglige lederes faglige politik under krigen og besættelsen var ligesom de skiftende regerings økonomiske politik kun en fortsættelse af den almindelige politik fra før krigen. Den forstærkedes på afgørende områder under henvisning til "tyske krav" - men på intet punkt medførte disse påståede "krav" et brud, højst en forstærkelse af førkrigstidens socialdemokratiske faglige politik.

Betegnende i så henseende er deres stilling til udnyttelsen af arbejderbevægelsens organisationer som kampmiddel i bestræbelserne for at sikre arbejderhjemmene tålelige levevilkår. Generalstrejketruslen i 1920 - efter kongens påskekup - var sidste gang den socialdemokratiske

ledede fagbevægelse for alvor som helhed gjordes klar til kamp - og også denne gang forblev det ved truslen. Sidenhen er man af princip veget tilbage for at mobilisere arbejderne og har tvertimod gjort sig alle tænkelige anstrengelser for at pacificere fagbevægelsen under henvisning til, at sagerne ordnedes bedst af lederne

Besættelsen gav disse ledere en kærkommen anledning til at forstærke disse bestræbelser. På et tidspunkt, da det mere end nogensinde i landets historie gjaldt om at samle arbejderbevægelsens kræfter, for at den samlet kunne modstå de planlagte angreb og de byrder, som de kapitalistiske herrer erfaringsmæssigt altid søger at valte over på arbejderne under en krig, på dette tidspunkt, hvor det var de nazistiske besættelsesmyndigheders og det danske bourgeoisis faste og klart udtalte beslutning, at arbejderne endnu engang skulle bære en imperialistisk krigs byrder - på dette tidspunkt bestræbte de socialdemokratiske faglige ledere sig af al magt på at afvæbne arbejderklassen, at svække dens kampkraft og derigennem at berøve den troen på egen styrke.

Den 10. april udsendte De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg en henstilling til forbundene og fællesorganisationerne om,:

"at blive på pladserne og gøre dagens gerning under de givne vilkår".

Denne henstilling tiltrådtes af såvel kommunisterne i Arbejderbladet som af Social-Demokraten, som den 11.

april skrev:

"Vor ændrede nationale stilling kan medføre, at tilsvarende forhold på flere områder ændres, men den ændrer intet i fagforeningernes stilling som værnere om arbejderne's interesser."

Allerede tre dage senere mente Social-Demokraten det imidlertid nødvendigt at korrigere sin udtalelse om "fagforeningernes stilling som værnere af arbejderne's interesser" derhen, at:

"Udtalelsen fra De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg må forstås som fagbevægelsens tilbagetrækning om med hele sin autoritet at garantere for, at den mellem regeringen og den tyske værnemagt trufne overenskomst overholdes".

Nu ville næppe nogen et eneste øjeblik have mistænkt De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg for, at det med sin udtalelse skulle have haft til hensigt at opfordre fagbevægelsens medlemmer til hverken at krænke eller ignorere Staunings overenskomst med Hitler. Det, henstillingen sagde, og således opfattedes den af arbejderne, var, at arbejderklassen havde interesser at varetage i forholdet til arbejdsgiverne, og disse interesser ville fortsat blive varetaget af fagforeningerne. Anderledes kunne heller ikke Social-Demokratens første kommentar til udtalelsen opfattes.

Men på tre dage ændredes dette bladets standpunkt altså derhen, at fagforeningernes rolle degraderedes til en slag ordenspolitisk for en overenskomst ingen havde haft anledning til at udtale sig om.

Følgerne af denne ændrede kurs udeblev ikke. Fagforeningerne, der som sædvanlig sendte blokademiddel-

elser til Socialdemokraten, fik disse returnerede, på kontrolstederne blev opslået plakater, som forbød de arbejdsløse at samtale, og i Social-Demokratens annonce-spalter bugnede det med fagforenings annoncer, hvori allerede planlagte generalforsamlinger aflystes. Disse aflysningsannoncer kunne næppe opfattes som andet - og var sikkert heller ikke at betragte som andet - end udtryk for, at lederne havde benyttet en kærkommen anledning til at udskyde en generalforsamling, hvor de vidste, at de ville blive stillet overfor nærgående og generende spørgsmål fra medlemmerne om, hvad meningen var med den økonomiske politik, som fagbevægelsens øverste ledelse havde givet sin tilslutning. Københavns Fællesorganisation gav et smukt eksempel på, hvorledes man her opfattede parolen om "at blive på pladserne og gøre dagens gerning under de givne vilkår" - ved som en af de første at aflyse sin til den 14. april berammede generalforsamling, skønt et så vigtigt punkt, som fejringen af 1. majdagen stod på dagsordenen.

Ifølge justitsministeriel bekendtgørelse var demonstrationer og offentlige møder forbudt, men lukkede fagforeningsmøder var stadig tilladt. For at råde bod på dette forhold og tilstoppe også dette åndehul, hvorigennem man kunne risikere, at arbejderne ville give luft for deres utilfredshed, udsendte De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg den 17. april nedenstående cirkulære til samtlige fagforeninger:

"D.S.F."

København, den 17. april 1940.

Cirkulære Nr. 16/1940

Til Forbundene, der er tilsluttet De samvirkende Fagforbund, Arbejdernes lokale Fællesorganisationer.

Vedrørende 1. Maj m.v.

Som det allerede er Organisationernes Ledelser bekendt, blev den 12. ds. udstedt et forbydende Landet indtil videre gældende Forbud mod Afholdelse af offentlige Møder, Optog og Demonstrationer af enhver Art, uanset om de afholdes indendørs eller under åben Himmel.

Vi behøver ikke nærmere at redegøre for Myndighedernes Motiver til at gennemføre et saadant Forbud. Mendsgeringer, som vi er nødsaget til at se i øjnene, fortæller os mere end Ord om Nødvendigheden heraf.

De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg har i Dag besluttet, at det arbejdende Folks traditionelle Fastdag, den 1. Maj, ikke under nogen form skal ses afholdt, heller ikke som lukkede Ledelsesmøder.

I tilknytning hertil benytter D.S.F. Anledningen til overfor Forbundene at understrege, at Organisationslivet både for Møders og Sammenkomsters Vedkommende især skal gennemføres normalt, ligesom enhver forsat bør bestræbe sig for at virke i den Sammenkomsters Ånd, der altid har været vor stolthed. Holigt omgængelse med i dette Formåls tjeneste sikre Organisationernes Arbejdsrol

Vi anmoder Forbundene om at udsende dette Cirkulære til samtlige Afdelinger.

P. F. V.

Laur. Hansøn

(sign.)

/Ernst Berg"

Om hensigten med dette cirkulære skrev Arbejderbladet

den 26. april bl.a.:

"Det vil dog vist være urigtigt at vurdere forretningsudvalgets panikforanstaltningerne alene som et udslag af føj og kryderagtig faneflugt.

Derson der ikke fra arbejdernes side protesteres energisk og kraftigt, vil det meget hurtigt erfares, at panikforanstaltningerne tjener det formål at lægge fagbevægelsen død, medens den såkaldte tilpasning til de ændrede økonomiske forhold gennemføres.

Det er bourgeoisiets faste vilje, at denne tilpasning skal gennemføres på arbejderklassens bekostning og om muligt med en ekstragevinst til bourgeoisiet.

Vi tager ikke i betænkning at sige, at det er forberedelserne til denne operation, der nu træffes af bourgeoisiets loyale tjenere i D.S.F., regeringen og H.I.P.A.

Ofrene skal bedøves, før de slæbes til slagtebanken og bedøvelsesmidlet er mørkelægningen af fagbevægelsen."

Og det kunne nok gøres nødvendigt om muligt at bedøve ofret. For vejen til slagtebanken var fyldt med de hårdeste prøvelser.

Da april pristallet kom, viste det en stigning på ikke mindre end 19 points, nemlig fra 203 til 222 points. Den deraf følgende lønforhøjelse hensatte de borgerlige økonomer og blade i sandt raseri. Nu gik dansk industri omgående og fuldstændig til bunds, erklærede man, dersom arbejderne fortsat skulle have dækning for de prisstigninger, der havde fundet sted.

1. maj dagen - den første majdag under besættelsen - blev af socialdemokratiet fejret ved at formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen talte i radioen. Han erklærede om de økonomiske vilkår, at de var fuldstændig ændret efter besættelsen, men fagbevægelsen var klar til at tilbyde regeringen og erhvervsorganisationerne loyalt samarbejde, da det nu var Danmark og det danske folks liv, det gjaldt. Arbejderne var parat til at bringe de nødvendige ofre på samfundssindets alter, og "de stærkeste skuldre, skulle bære de tungeste

rdlyden korrekt??) byrder."

Et sådant tilsagn, som ville have været forkasteligt under almindelige forhold, var naturligvis mange gange værre nu, da der var de nazistiske undertrykkere, som hostede fordelene deraf. Det eneste rigtige, Laurits

Hansen og de øvrige faglige ledere kunne gøre i den foreliggende situation var at tvinge arbejdsgiverne til at betale arbejderne en så klækkelig løn, så de gode varer, der endnu fandtes på markedet, kunne være forblevet på danske hænder og vel at mærke ikke kun på overklassens. Men de valgte straks fra den første dag eftergivenhedens politik. Derfor ~~kunne~~ hed det også med rette i maj-oprøbet fra Danmarks kommunistiske Parti som offentliggjordes i Arbejderbladet den 1. maj:

"Ansvar for, at en sådan politik i Danmark og det danske folks interesse ikke blev fulgt, hviler tungt på overklassen, på regeringen og på de socialdemokratiske førere, der i større eller mindre grad fulgte eksemplet fra de engelske krigsagenter i II internationale, og som ved en uendelig række af politiske fejlgreb gjorde den tyske varnemagts besættelse af Danmark uundgåelig....

Kapitalisternes bestræbelser går nu som før ud på at lægge alle økonomiske byrder på det arbejdende folks skuldre og at sikre sig selv et luksuriøst levned. De møder ingen modstand hos regeringen og den socialdemokratiske førerklika, som tyværtimod søger at "mørklægge" arbejdernes faglige organisationer for at hindre, at disse modsætter sig overklassens plyndringsfelttog. Dette er en fortsættelse af den regeringspolitik, der var karakteriseret ved omsætningskatten, kontingentforhøjelserne, pristalstørrelserne, millionerne til det store landbrug og de store aktionærkredser. Ved denne politik nedbrydes tilliden i arbejderbevægelsen, og organisationerne svækkes.

1. maj parolen til arbejderklassen:

Vi kalder idag Danmarks arbejdere til værn for deres organisationer, til sammenhold og aktivitet i arbejderbevægelsen og til forsvar for det arbejdende folks levevilkår og livsinteresser.

Lad de rige begynde at bringe ofre - lag byrderne på velhavernes bærekraftige skuldre!

Og lad os forenes med hele det danske folk i fælles enigt arbejde

for at krigens mørke skyer fjernes fra vort land

for at forhindre den hjemlige reaktion i at udnytte situationen til at ødelægge og knuse vort lands arbejderklasse og demokrati!

for at de rige betaler krigtidens og dyrtidens omkostninger!

for bevarelse og forbedring af det arbejdende folks sociale kår og leveforhold!

for vort lands folkestyre og nationale selvstandighed!

1. maj 1940 Danmarks kommunistiske Parti."

Dette opråb, med dets kraftige understregning af,
 at samling af arbejderklassens kræfter til værn for
 dens organisationer, til beskyttelse af dens levevilkår
 og livsinteresser og med dets tydelige påpegen af, hvil-
 ke veje der skulle følges for at komme bort fra den
 socialdemokratiske passive "håben på bedre tider" og
 frem til selvstændig, aktiv indsats, var så meget mere
 nødvendigt, som Danmarks overklasse naturligvis ikke
 et øjeblik var i tvivl om, at når Laurits Hansen i sin
 1. maj tale forkyndte, at de stærkeste skuldre skulle
 bære de tungeste byrder, så hentydede han dermed til
 arbejderne. Og man tøvede ikke med at gribe den frem-
 rakte hånd og gøre brug af det Laurits Hansenske tilbud.

Den 1. maj var en onsdag, og efter lønoverenskomsten
 med arbejds-giverne kunne der ikke være tvivl om, at
 der allerede om fredagen skulle hæ udbetales lønninger
 efter det nye pristal. Fredag eftermiddag udsendte Ar-
 bejdsgiverforeningen imidlertid gennem Ritzaus bureau
 følgende meddelelse til sine medlemmer:

"Arbejdsgiverforeningen har fredag til samtlige
 sine organisationer og enkelt-virksomheder udsendt
 følgende: Da det nye pristal blev offentliggjort
 om eftermiddagen den 1. maj umiddelbart før en
 helligdag i tilslutning til lønningsdagen den 3.
 maj, og da visse forhandlinger om den foreliggende
 situation vil kunne forventes at finde sted, har
 det ikke været muligt at udsende nogen instruks,
 og der vil derfor ikke i dag (fredag) være at
 foretage ændringer i udbetalingerne; eventuelt
 efterregulering vil da - om en sådan måtte komme
 til at foreligge - kunne finde sted til næste
 lønningsdag."

Denne meddelelse var et groft overenskomstbrud.

Det drejede sig her om ulovlig tilbageholdelse af for-
 tjent overenskomstmæssig løn. Påstanden om, at tiden

ikke havde tilladt udsendelsen af instrukser, var hen i vejret. Hvilke instrukser skulle udsendes? Udregningen af, hvad pointstillægget udgjorde i kroner og øre meddeltes i hele landets presse allerede torsdag.

At dette egenrådige skridt fra arbejdsgivernes side fremkaldte den største harme rundt omkring på arbejdspladserne siger sig selv, og gennem pressens radioavis kl. 19 så De samvirkende Fagforbund sig nødsaget til at gribe ind. Det skete gennem en erklæring, hvori man tog afstand fra arbejdsgivernes fremfærd. Det erklæredes, at overenskomsten stadig stod ved magt, og dyrtidstillægget skulle i henhold hertil udbetales.

Dog opfordredes arbejderne til ikke at standse arbejdet, hvor dyrtidstillæg ikke var udbetalt, da De samvirkende Fagforbund ville foretage de retslige skridt for at få overenskomsten respekteret.

Hvad arbejdsgivernes egentlige hensigt var, derom kunne ingen være i tvivl. Heller ikke De samvirkende Fagforbunds ledelse, og alligevel frarådede man arbejderne at besvare dette grove overenskomsthrud og åbenlyse angreb på dyrtidstillægget med strejke.

Ud på aftenen udsendte statsminister Stauning en erklæring, som bortvejrede enhver tvivl om hensigten med den foretagne arbejdsgiveraktion og tillige klart og tydeligt sagde, at socialdemokratiet og de faglige ledere på forhånd havde solgt arbejderne dyrtidstillæg og mere end det. Erklæringen lød:

"I anledning af den ved regulering-pristallets stigning indtrådte situation har ministeriet orienteret sig om den rådende opfattelse og forhandlet om foranstaltninger, der kan råde bod på de af ordningen flydende ulemper.

Der er enighed om, at det overenskomstmassige lønstillæg må udbetales, indtil anden ordning etableres, men dernæst har regeringen besluttet at overdrage ministeriets krisenvalg under statsministerens ledelse at beskæftige sig med de foreliggende forhold og at tilvejebringe et forslag, der omfatter forskellige planer, således:

1. Prisreguleringsstillægget.
2. Fremtidigt grundlag for pristallet.
3. Fastlæggelse af varepriser og andet i forbindelse dermed.
4. Begrænsning af selskabers udbyttebetalinger.
5. Deling af arbejdet ved arbejdstidsnedsættelse.

Kellem udgandelsen af arbejdsgiverforeningens erklæring og staunings erklæring havde der fundet en række forhandlinger sted i ministeriet, hvor Krag på venstres vegne holdt fast på, at januar-pristallet skulle være grundlaget indtil april 1941, og da venstre også i krisenudvalget stod fast på dette forlangende^{og}/truede med, såfremt man ikke blev imødekommet, at trække sig ud af regeringen, bøjede socialdemokratiet sig endnu engang og ofrede for "den nationale samling"s skyld endnu engang arbejderklassens interesser.

Det skete gennem forliget om det såkaldte kriselovskompleks, som omfattede hele 9 love, og som den 17. maj blev forelagt i folketetinget. Disse 9 kriselove var udtryk for den hidtil mest kyniske og utilslørede udplyndring af arbejderklassen. Krigens byrder vältedes ensidigt over på den arbejdende befolkning, og fagforeningerne, især i landdistrikterne, svækkedes på afgørende måde.

Indholdet af de 9 kriselove var følgende:

Ophævelse af pristalsreguleringen. Dette betød en øjeblikkelig lønnedskæring på 6,12 kr. pr. uge for mandlige

arbejdere, 3,96 kr. for kvindelige og 2,52 for unge arbejdere.

Uanset prisernes fremtidige stigning skulle lønnen nu ligge fast.

Tvungen voldgift for visse fag. Til at træffe afgørelse om dyrtidstillæg til slagteriarbejdere, mejerister, land- og skovarbejdere blev nedsat en voldgiftsret bestående af 2 højesteretsdommere, en professor og rigsadvokaten. Resultatet blev, at slagteriarbejderne fik dyrtidstillæg efter januar-pristallet, de ældste mejerister fik et mindre tillæg, og land- og skovarbejderne fik ikke så meget, som der kunne ligge på en negl!

Tvangsarbejde til underbetaling. Lovens navn var: "Lov om foranstaltninger til fremme af beskæftigelsen og arbejdsanvisningen," men indholdet betød, at "yngre ikke-forsørgere" skulle være afskåret fra enhver understøttelse udover 2 måneder såfremt et kommunalt udvalg ikke ville give dem attest for, at der intet arbejde var at opdrive. Om lønnen for det tilbudte arbejde var tariffæssig, var i denne forbindelse ganske ligegyldigt for lovens fædre.

Arbejdsdeling og lønskat. På grundlag af denne lov kunne indføres arbejdsdeling. Understøttelse til de, som blev arbejdsløse herved, skulle ydes gennem en nyoprettet arbejdsfordelingsfond., hvis midler fremskaffedes ved en særlig skat på lønmodtagere. Alle ugelønninger beskattedes - for så vidt de lå over 36 kr. - med et beløb fra 24 ore op til 3,84 kr. pr. uge. Folk, der tjente deres penge på

anden vis end som lønmodtagere, var pure fritaget for at svare denne skat. At der skulle mange penge til understøttelse af de arbejdere, der kom til at arbejde på indskrænket arbejdstid, var givet, At medlemmerne i A-kasserne ville reagere overfor nye kontingentbyrder var ligeså givet. Derfor lod man lovgivningsmagten udskrive pengene som en særlig skat. Staten fritoges for at betale en rød øre. Det var arbejderne, som kom til at betale gildet, mens direktører, entreprenører, fabrikanter, proprietærer og herremænd gik fri.

De øvrige love var følgende: Et tilskud på 20 millioner kroner til vanskeligt stillede arbejdslosheds-kasser. - Staten påtager sig en garanti for udlån til erhvervslivet på 100 millioner kr. - En meget lille begrænsning af adgangen til at udbetale udbytte og tantieme - og denne adgangsbegrænsning kom på et tidspunkt, da så at sige alle udbytter og tantiemer var udbetalt, mens man havde næstent et kommunistisk forslag tidligere på året om udbyttebegrænsning. - Endelig en ny priskontrollov, der angivelig skulle sætte en stopper for yderligere prisforhøjelser og skabe et stabilt prisniveau.

For at dulle forbitrelsen over denne voldsomme nedskæring forsøgte man fra socialdemokratisk side at foregøgle arbejderne, at priskontrolloven "kategorisk forbyder enhver prisforhøjelse, som ikke nøje kan begrundes." Man sagde yderligere: "Priskontrolloven er den skarpeste, som endnu har eksisteret. Priserne på livs-

fornødenheder er hermed henvist til at finde sig til rette i et løje, som ikke kan andres i opadgående retning efter den enkelte handlendes eller grossists for-godtfærbefindende."

De voldsomme prisstigninger, der kort efter fandt sted, ikke mindst ved lovgivningsmagtens bistand, afslørede ubarmhjertigt svindelen i disse forsikringer.

Allerede juli-pristallet viste en stigning på 11 points, oktober-pristallet en yderligere stigning på 15 points men lønnen var låst fast.

At regering og rigsdag sammen med kommunerne gik i spidsen for gennemførelsen af disse prisstigninger, bidrog ganske naturligt kun til yderligere at forøge har-men og forbitrelsen blandt arbejderne, men således var det: Statsbane- og posttaksterne blev forhøjet, korn-loven var ensbetydende med en 50% forhøjelse af kornpri-serne, regeringen gav tilladelse til forhøjelse af smør-, mælke-, oste- og kødpriser o.v.v. Kommunernes ågerpriser for gas og elektricitet virkede omkap med de private varedegrere i retning af at gøre levevilkårene umenneskelige for småfolk.

Kriselovskomplekset færdigbehandlede af rigsdagen den 28. maj. Samme dag påbegyndte de samvirkende Fag-forbund sin generalforsamling under deltagelse af re-præsentanter for alle forbund, ialt ca 1000 deltagere. Formanden, Laurits Hansen indskærpede her som sin opfat-telse, at regeringen handlede rigtigt den 9. april. Fagbevægelsen måtte fremfor alt se det som sin opgave

at forhindre, at der opstod en situation, hvorved Socialdemokratiet mistede sin indflydelse i regeringen. Selvom tiderne var hårde, mente han de kunne blive endnu hårdere, der-son det socialdemokratiske parti ikke havde medindflydelse i regeringen. Han var tilfreds, når bare den nedskæring, der fandt sted, foregik under aktiv, førrende og "fordomsfri" medvirken fra socialdemokratisk side.

Også statsminister Stauning deltog i mødet og erklærede, at han aldrig ville fortryde den stilling, han tog den 9. april, hvorefter han for fædrelandets skyld henstillede til forsamlingen at gå ind for nedskæringspolitikken.

De eneste, der på generalforsamlingen konsekvent sagde nej til dette uhyrlige attack på arbejderhjemmenes i forvejen hårdt anspændte budgetter, var de tilstedeværende kommunistiske faglig tillidsmand, som forelagde en sålydende resolution:

"Generalforsamlingen udtaler, at de sidst af regeringen vedtagne nedskæringslove, som er en konsekvent videreførelse af den politik, der er ført siden krigsudbruddet, både truer arbejderklassens og den enkelte arbejders økonomiske eksistens og samtidig sætter solve de faglige organisationers sammenhold og hele grundlag på spil, hvorfor generalforsamlingen beslutter:

Generalforsamlingen fralægger sig ethvert medansvar for denne udplyndring af det arbejdende folk og tager afstand fra den politik, som har ført til de nu for arbejderklassen rådende økonomiske og politiske forhold, og beslutter at nedsætte et udvalg på 21 medlemmer med den opgave at udarbejde forslag til aktionsprogram for dansk fagbevægelse, som senest om fire uger skal forelægges en ny generalforsamling.

Det store flertal af de socialdemokratiske forbundsledere valgte imidlertid den ensidige nedskæringens vej.

For "fædrelandets skyld" og af hensyn til, at vi nu "alle var i samme båd", forkastedes kommunisternes resolution. Da den blev sat til afstemning brølede de mest bevidste nedskæringstilhængere i forsamlingen: Vi vil se de Moskva-agenter, der i denne vigtige sag plejer fremmede interesser - de skal op og stå - op på stolene.

De fik kommunisterne at se - og de fik ikke mindre deres virksomhed at føle i tiden, der kom.

Den hadefuldhed mod kommunisterne, som den ovenfor skildrede episode var udtryk for og kun et enkelt tilfældigt valgt eksempel på, havde naturligt nok sin rod i det indenfor ledende socialdemokraters kres gennem mange år flittigt opdyrkede kommunisthad. Dette had var efter krigens udbrud, ikke mindst under Finlands-krigen, ^{i ganske} forstærket/overordentlig grad og efter 9. april antog det til tider former, som nærmede sig hysteriets grænser. Årsagen var ligetil. Den politik, de ledende socialdemokrater førte/^{og} måtte føre for at bevare deres velaflagte stillinger som håndlangere for bourgeoisiet og under besættelsen tillige for de tyske monopolkapitalister, bragte dem i stadigt større modsætning til deres menige medlemmer og til det arbejdende folk i det hele taget.

Den totale svigten den 9. april og den umiddelbart efter følgende krybende underdanighed og altfor store villighed til at efterkomme ethvert af nazisternes ønsker, havde kun tjent til at forværrer deres stilling.

Samarbejdspolitikernes stilling til besættelsesmyndighederne rummes som i en nøddeskal i denne lille beretning om statsminister Staunings deltagelse i en middag, som danske dagblades fællesrepræsentation gav til ære for den tyske presseattaché dr. Gustav Meissner, nogle få uger efter besættelsen:

"Th. Stauning skaber dagens sensation ved at møde i hvid smoking! Han indleder overfor dr. Meissner: "De er jo en meget fornuftig og moderat mand, og så taler De dansk, skal vi så drikke øl!" Dr. Meissner glæder sig ofte ved erindringen og siger, at det blev et stort søslag mellem vikinger og vædere til ud på de små timer!" (Erling Ross: Knufaldet efter 9. april, Gyldendal, København 1947, side 24.)

For flertallet af samarbejdspolitikere gjaldt det, at de kun lærte nazisterne at kende gennem sådanne "søslag mellem vikinger". For kommunisterne blev 9. april ikke signalet til selvopgivelse og hensynken i passiv venten på, at noget skulle vise sig.

Der gik ikke mange timer efter besættelsen, før kommunisterne var i fuldt sving med at forberede sig på fremtiden. De nødvendige foranstaltninger til partiets overgang til illegalitet blev truffet. Kartoteker og dokumenter blev skaffet af vejen. Partiet blev omorganiseret fra øverst til nederst. De ledende partifolk flyttede hjemmefra. Det var adskillige, for hvem den 9. april betød indledningen til godt 5 års illegalitet.

Mens de øvrige partiers ledere fra første færd indstillede sig på tilpasning til og kollaboration med besættelsesmagten, gjorde kommunisterne fra første færd klar til de forestående kampe. Allerede den 15.

april udsendte centralkomiteens politiske udvalg et brev til alle partimedlemmer, hvori det hed:

"Kammerat!

I denne skæbnesvangre situation for vort land retter partiledelsen følgende appel til alle partiets medlemmer:

Vort parti og den danske arbejderklasse går en vanskelig tid imøde. Men hvad der end sker eller vil ske, vil vi kommunister blive på vore poster og fortsætte vort partis arbejde til gavn for vort land og det danske folk. Lad end de socialdemokratiske ledere svigte - vi kommunister vil ikke gøre det! Vi vil vise den danske arbejderklasse og det danske folk, at vi ikke stryger flaget, men vil for sætte kampen for fred, for at krigens mørke skygger fjernes fra vort land og for, at det bliver velhaverne og ikke det arbejdende folk, der kommer til at betale krigstidens og dyrtidens omkostninger.

Overalt i fagforeninger og lejerforeninger, på arbejdspladser og blandt de arbejdsløse, i by og på land - overalt ude blandt det danske folk skal hvert eneste partimedlem arbejde og virke for at samle det danske folk omkring vort partis politik, sikre de faglige organisationers frihed og eksistens, varetage det danske folks politiske, sociale og økonomiske interesser og beskytte vort lands folkestyre og nationale selvstændighed."

Partiet svigtede aldrig disse sine store mål. Det gjorde klar til kampen under de nye betingelser. Det var indstillet på at udnytte enhver legal mulighed i denne kamp. Det havde af Lenin lært, hvordan man under sådanne forhold måtte

"formulere de nødvendige politiske bemærkninger med største forsigtighed, i antydninger, med anvendelse af blomstersprog, dette forbandede sprog, som zarismen tvang enhver revolutionær til at bruge, så snart han greb pennen for at skrive noget legalt." ()

Dette gjaldt også brevet til medlemmerne, som udsendes i et betydeligt antal eksemplarer. Men hele partiet forstod, hvad det betød, når der taltes om "at fjerne krigens mørke skygge fra vort land", og når der opfordredes til at vise sig som værdige medlemmer af partiet "i mindet om kammerat Dimitrofs modige optræden for rigsretten i Leipzig".

Samtidig fortsatte partiet udbygningen af sit illegale apparat og omorganiseredes i den kommende tid gentagne gange. Duplikatorer og duplikatorpapir i meget store mængder placeredes på dertil egnede steder overalt i de større byer og på landet. En hurtigpresse indkøbtes og opstilledes kamoufleret under anden, legal virksomhed. Illegale mødesteder, postforbindelser og kurerforbindelser etableredes.

lfred Jensen
i valget mellem
egalitet og
llegalitet.
Kommunister-
ne under
besættelsen)).

I henvæddelsen til medlemmerne hed det: "Overalt ude blandt det danske folk skal hvert eneste partimedlem arbejde og virke for at samle det danske folk omkring vort partis politik". Selvom det naturligtvis altid vil være et partis formål at arbejde og virke for at samle folket om sin politik, så har denne sætning i den første henvendelse til partiets medlemmer efter besættelsen en særlig betydning. Partiets politik formuleredes kort således: "sikre de faglige organisationers frihed og eksistens, varetage det danske folks politiske, sociale og økonomiske interesser og beskytte vort lands folkestyre og nationale selvstændighed". Det var en politik, som tog sigte på de særlige forhold
/ som herskede i landet, det var en politik vendt mod undertrykkerne, det var en modstandspolitik. Og som en rød tråd går det gennem det kommunistiske partis hele senere arbejde: størst muligt samarbejde med vid margin for deltagelse for derigennem at rette det hårdeste stød mod nazismen.

Aksel Larsen understregede denne vilje til og stræben efter det bredest mulige samarbejde på et massemøde i

Forum i København den 26. januar 1941, da han til de
14 000 forsamlede københavnske arbejdere sagde:

"Kammerater -

Vi kalder til samling! Ikke for samlingens egen
skyld, men for folkets og for Danmarks skyld!
Samling mod reaktionen og overklassen, som er
folkets og derfor også landets fjender. Samling
til fælles, enig kamp, for at det danske folk
skal blive herrer i eget hus og selv komme til
at bestemme over sin og landets skæbne!"

Samtidig med, at partiets medlemmer på arbejdspladser
og i fagforeninger, i lejerforeninger og sportsforenin-
ger søgte at virkeliggøre denne samling af folkets kræf-
ter søgte partiets ledelse forbindelse til krese, som
lidt efter lidt begyndte at indse, at tiden var inde
til samling af alle kampvillige kræfter. Allerede i som-
meren 1940 førtes der således forhandlinger med Christ-
mas Møller og Inger Merete Nordentoft, som dengang var
medlem af Socialdemokratiet, om veje og midler til mobi-
lisering af folket mod nazisterne.

Gennem deres kamp mod reaktion og national selvopgi-
velse udviklede kommunisterne i besættelsestidens første
periode den danske arbejderklasses og det danske folks
kampvilje og kampkraft. Dette var den nødvendige forbe-
redelse til udfoldelsen af den åbne modstandskamp.

3. kapitel.

"De store tyske sejre,

der har slået verden med forbavelse og beundring!"

Det engelsk-franske håb om at vende Hitlers angrebslyst mod øst, mod Sovjetunionen udsattes efterhånden som tiden gik for stedse større belastning.

Finlands kapitulation netop på et tidspunkt, da de engelsk-franske styrker var ved at være klar til angreb mod Sovjetunionen, havde fremkaldt den største forvirring og utilfredshed i krigsmagernes lejr. Besættelsen af Danmark og Norge gjorde ikke sagen bedre, og da tyske tropper den 10. maj 1940 rykkede ind i Holland, Belgien og Luxemburg, for få dage senere at stå på fransk jord, medens de engelsk-franske styrker over hals og hoved flygtede fra Norge og derved tvang den norske hær til at indstille kampen, måtte alt håb om krig mod Sovjetunionen skrinlægges - indtil videre.

Den danske reaktion derimod skrinlagde ikke sine planer om at udnytte krigen, som den nu var med dertil hørende besættelse til at øge sin økonomiske som politiske magtstilling.

Den samlingsregering, Stauning fik dannet den 9. april, var ingenlunde, som man påstod et barn af den 9. april

og udelukkende forårsaget af besættelsen. I forståelse af de krav, hensynet til kapitalismen under en eventuel kommende krig og krise ville stille til regeringen og de partier, der ønskede at bevare det kapitalistiske samfund, henvendte statsminister Stauning sig allerede i august 1939 til Venstre og Konservative med opfordring til at træde ind i en samlingsregering. Der optoges forhandlinger om en sådan regerings grundlag og sammensætning, men det endte med, at Venstre til slut sagde nej, da man ikke kunne komme overens om betingelserne. Men partierne var dog stadig ikke længere fra hinanden, end at de i skøn samdrægtighed gennemførte både bemyndigelseslovene efter 9. april, de nye, tunge, indirekte skatter og forfalskningen af pristallet den 27. marts. At det ikke, som man yndede og fortsat ynder at påstå, var hensynet til Danmark eller "for fædrelandets skyld", at de reaktionære partier trådte ind i den første samlingsregering, men at de havde ganske andre håndfaste og mere materielle motiver, afslørede Hartvig Frisch, da han under finanslovsdebatten i efteråret 1940 udtalte:

"I den samlingsregering, der blev dannet den 9. april, var kravet om, at den automatiske lønregulering skulle bortfalde, overordentligt stærkt, ja man kan vel næsten sige, at uden dette bortfald kunne regeringen ikke fortsætte."

Det vil sige, at Venstre og de Konservative som betingelse for deres medvirken i samlingsregeringen havde stillet, at prisreguleringen af lønningerne skulle opheves, men priserne have lov fortsat at stige, at de i det hele taget havde krævet en renlivt kapitalistisk og arbejderfjendtlig politik. Og socialdemokratiet

var gået ind på at opfylde disse krav - og havde opfyldt dem.

Men reaktionen var fortsat ikke tilfreds. Den har blandt andet også tilfældes med fanden, at har man først rakt den en lillefinger, vil den have hele hånden.

At det Fritz Clausenske naziparti, som havde fået et pludseligt opsving, angiveligt i medlemmer og ganske åbenbart økonomisk, efter den 9. april nu følte sig tryk i sadlen og følgelig optrådte så frækt og udfordrende som deres tyske frænder, kan ikke undre. De angreb "systemet og dets udøvere" og krævede dag ud og dag ind skambøst, at Fritz Clausen skulle overtage landets styre.

Også den nazistiske bevægelse L.S. begyndte at røre på sig. Den 24. maj vedtog forretningsudvalget for L.S. således en resolution, hvori regeringen opfordredes til at træde tilbage og give plads for mænd, der havde det danske landbrug bag sig.

Men nu følte tiden også inde for "gode danske mænd" i byerne til at komme det betrangte fædreland til undsætning.

Den 5. maj 1940 bragte Arbejderbladet oplysning om anonyme breve, som udsendtes fra følgende adresse: "Danmark for Folket", Gl. Kongevej 80. Ledelse E.P.K.J. Disse breve indeholdt voldsomme angreb på regeringen, og brev nr. 4 sluttede således:

"Nu var tidspunktet inde, da et forretningsministerium bestående af tre-fire dygtige, modige, handlekraftige mænd fik ordet. Vi tillader os i ærbødighed at henstille til hans majestæt kongen at overveje dette og tage affære. Mænd som f. ex. A.P. Møller, Fürschel, Knud Højgård m.fl. turde foreslåes."

Disse kredse havde ikke ringe tilslutning indenfor storindustrien, skibsfarten og andre større erhvervsdrivende. Deres ordfører indenfor pressen var Berlingske Tiden^{de}, som/eksempel den 25. juni klart gav udtryk for hensigten i en artikel, hvori det hed:

"at der i tiden er fremme vigtige opgaver, hvis løsning må bestemmes af rent saglige hensyn, og hvor politiske betragtninger i virkeligheden slet ikke kommer til at foreligge. Til forvaltningsopgaver af denne art ville regeringsstyret ganske givet vinde ved at man i arbejdet inddrager personligheder, der repræsenterer den saglige viden og den praktiske beslutsonhed."

Det var således fra mange sider, man ønskede at komme den stauningske samlingsregering tillivs og fælles for alle regeringsstormerne var mer eller mindre klart ønsket om en forstærket udbytning af den arbejdende befolkning.

Hvor hentede regeringen i denne situation sin støtte? Angiveligt fra arbejderbevægelsen, men det var en støtte i ord og ikke i handling og kunne ikke være andet. At man på De samvirkende Fagforbunds generalforsamling i maj kunne få forkastet kommunisternes forslag til resolution, som og i stedet for få vedtaget en resolution, som tog nedskæringspolitikken "til efterretning" og iøvrigt hyldede Stauning og takkede ham for vel udført arbejde, var ikke ensbetydende med, at fagbevægelsens hundredtusinder af medlemmer var sindet fortsat at tage nedskæringen "til efterretning".

Allerede ved forelæggelsen af de 9 nedskæringslove havde Stauning noget irriteret udtalt med tydeligt sigte på den stadigt tiltagende uro indenfor arbejderbevægelsens rækker:

"Det synes at tage tid, for den danske befolkning helt forstår, i hvilken situation land og folk befinder sig, men det må vel gå op for befolkningen, at foruden ro og orden kræves det samarbejde og god vilje til i fællesskab at overvinde de forhåndenværende vanskeligheder."

Jo, den danske arbejderklasse havde ganske rigtigt

noget vanskeligt ved at affinde sig med den kendsgerning, at dens egne ledere i det mest intime samarbejde med reaktionen benyttede sig af de for landet forhåndenværende forhold til dels at tvinge arbejderklassen ned under sultegrænsen, dels at sætte ind mod selve arbejderklassens ryggrad: fagbevægelsen, i det håb at kunne knække den.

Man gjorde jo fra regeringens side end ikke forsøg på at skjule, at det var arbejderklassen, som skulle bære byrderne, og at man kynisk regnede med, at gennemførelsen af den økonomiske udplyndring alene ville være mulig, såfremt de faglige organisationers magt var knækket.

Loven om annullering af dyrtidsordningen var således et angreb mod fagforeningerne som sådan, da det var deres medbestemmelsesret om løn- og arbejdsvilkår, der herigennem groft tilsidesattes. Loven om arbejdsanvisning på landet var et forsøg på simpelthen at likvidere fagforeningerne på landet. Loven om arbejdsadolång og lønsskat var et attentat mod alle fagforeningsbevægelses helligste principper.

Og hvad mere var: Arbejderklassen havde en utryk fornemmelse af, at dette kun var begyndelsen, eller med andre ord, at Berlingske Tidende i uhyggelig grad havde ret, når det karakteriserede forslagene til de 9 nedskæringslove som "den indsæbning, der går forud for barberingen".

Fra socialdemokratisk side hævdedes, hvilket ikke

kan forbygge, at uroen i fagforeningerne og på arbejdspladserne skyldtes kommunisternes landsforræderiske agitation, og man søgte med denne påstand som udgangspunkt at vende arbejderne interesse fra de stadige bekymringer over dagen og vejen gennem en voldsom hetz mod kommunisterne.

Arbejderne bekymringer havde dog et altfor reelt grundlag og kommunisternes politik var altfor solidt underbygget til, at denne hetz i det store og hele kunne krones med held, selvom den her og der, hvor de kommunistiske organisationer var svage kunne bringe visse resultater.

Forholdet var nemlig det, at arbejderne i løbet af de første 8 1/2 krigsmåneder havde måttet afgive 6,3% af sin realløn eller ca. 60 millioner kr., hvilket svarer til ca. 100 millioner kr. på et år.

Dette tab er endda givetvis for lavt sat, idet der dels er regnet med samme lønregulering for landbrugets arbejdere som for industriens arbejdere, hvilket giver en større samlet lønregulering end den, der svarer til de virkelige forhold, ligesom der er regnet med det officielle pristal, hvis svigtende evne til at udtrykke den faktiske prisfordyrelse, allerede dengang var en kendt sag. Ved bedømmelsen af arbejderklassens stilling som helhed må hertil føjes, at i disse 8 1/2 første krigsmåneder havde gennemgående ca 25% af samtlige danske arbejdere været arbejdsløse. Ved udgangen af april måned 1940 var det samlede antal arbejdsløse ifølge

den officielle statistik 147 248, men dette svarede dog ingenlunde til det reelle antal, bl.a. fordi en række af de firmaer, som beskæftigede det største antal arbejdere, var gået over til arbejdsfordeling enten gennem ved at indføre kortere arbejdsuge eller kortere arbejdsdag, og da dette skete uden lønudligning, må det betragtes som en delvis arbejdsløshed, uden at den dog talte med i den officielle opgørelse over arbejdsløsheden.

I mange forsøg, der underhånden gjordes på at underminere arbejdernes retslige og økonomiske forhold, og som oftest kronedes med held, tjente heller ikke til at skabe ro på arbejdspladserne og "god vilje til i fællesskab at overvinde de forhåndenværende vanskeligheder".

Til eksempel annullerede rederne i ly af besættelsen uden videre krigsrisikotillæg, som sømændene straks efter krigens udbrud havde modtaget som et ringe vederlag for deres livsfarlige indsats. Samme dag, som denne beslutning meddeltes, offentliggjorde "den gode danske mand" som statsminister Stauning betegnede skibsroder A.P. Møller, årsregnskabet for et af sine selskaber, Dampskibsselskabet Svendborg. Regnskabet balancerede 5.538.518 kr. og overskudet var opgjort til 3.141.976 kr. Det blev 25% i udbytte til aktionærerne!

Også den gammelkendte metode at få arbejderklassen til at slås indbyrdes om det forhåndenværende arbejde, søgtes praktiseret. Med henvisning til den katastrofalt

store arbejdsløshed lanceredes parolen om gifte kvinders fjernelse fra arbejdspladserne, og bl.a. ^{på} Gummi-fabriken i Køge oplevede man den skandse, at over-tillidsmanden gik i spidsen for dette angreb på kvin-dernes ligeberettigede adgang til deltagelse i produk-tionslivet. 150 kvinder blev afskediget, og De samvir-kende Fagforbunds næstformand, Eiler Jensen, undså sig i denne anledning ikke for at erklære:

"Normalt er vi af den opfattelse, at kvinden har lige så megen ret til arbejdet som manden, men vi står ikke fremmede overfor tanken om en ar-bejdsdeling under forskellige former, og i van-skelige tider kan en arbejdsdeling som den nævnte akcepteres som en nødforanstaltning, når den blot ikke gælder kvinder, som selv er forsørgere."

"Normalt" var der ingen grænser for, hvad hr. Jensen og hans meningsfæller indenfor den øverste socialdemo-kratiske ledelse, var tilhænger af, men desværre udlob disse folks normale perioder i samme øjeblik, som bourgeoisiet havde nedkaldt krigen og al dens forbar-delse over arbejderklassen, og som en "nødforanstaltning", hvis egentlig hensigt var at skåne bourgeoisiet for dens egne krigsomkostninger, "akcepterede" han nu ikke alene, at kvinderne kom til at betale disse omkostninger, men tillige at de berøvedes en mænne-skeret.

Mens de socialdemokratiske ledere således åbenbart intetsonhelst havde lært af 8 måneders krig og en månedens besættelse, så havde til gengæld arbejderklassen lært, og lært grundigt. Den havde lært, at under natio-nale fraser havde kapitalisterne med de socialdemokra-tiske ledere hjælp højt den ubarmhjertige klasse-

kamps fane mod arbejderne og deres politiske, organisatoriske og økonomiske liv. Derfor var arbejderne begyndt at røre på sig. Derfor gik de i forsvarsstilling. Derfor desavouerede de såvel næstformanden i De samvirkende Fagforbund som deres egen overtillidsmand i det foreliggende spørgsmål og gennemtving genansættelsen af de 150 afskedigede kvinder, omend kun for en kort tid.

Og fra de generalforsamlinger, som de faglige ledere efterhånden ikke så nogen udvej for at udsætte yderligere, kom den ene protest efter den anden, den ene ^{end} protest skarpere/den anden som vidnesbyrd om arbejderklassens voksende bevidsthed og kampvilje.

Bagerens Forbunds københavnske afdeling afholdt generalforsamling den 29. og 30. april og vedtog en resolution, hvori det hedder:

"Generalforsamlingen protesterer mod, at krigens byrder lægges på arbejderklassen gennem ekstraskatter og omsætningsafgift på livsformodenheder.

Vi stiller os helt og fuldt bag formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansens udtalelse til offentligheden om, at fagorganisationerne ikke vil finde sig i en underminering af pristallet, der danner grundlaget for den dyrtidsordning, som blev afsluttet i efteråret 1939 på betingelse af overenskomsternes forlængelse til marts 1941.

Vi opfordrer De samvirkende Fagforbundsledelse til med alle midler at søge ændret bestemmelsen om, at omsætningskatten og ekstraskatterne ikke skal medregnes i pristallet, og vi tilsiger D.B.F. vor støtte til ethvert skridt, der går ud på at hindre angreb på arbejderklassens økonomiske og organisatoriske rettigheder."

Arbejdsmændene i Tølløse erklærede i en resolution fra generalforsamlingen den 27. april bl.a.:

"Vi erkender, at tiden er inde, hvor det er nødvendigt, at vi ruste til kamp for arbejde, for højere løn og højere understøttelse.

Vi erkender, at tiden er inde til, at hele vor classes kraft sættes ind for, at nogle af de byrder, vi bærer på, lægges over på de, som økonomisk er i stand til bære dem.

Det, der igennem kriseforanstaltningerne er skaffet os af de mænd, vi har kæmpet for at få i spidsen for ledelsen af land og folk, er til nu kun resulteret i højere priser, stadigt stigende kontingenter, dårligere leveforhold i det hele taget. Dette skal bringes til ophør!"

Den 21. maj erklærede Specialarbejder-Forbundets hovedbestyrelse i en lang udtalelse til regering og rigsdag bl.a.:

"Specialarbejder-Forbundets hovedbestyrelse sender sin skarpe protest mod den politik, der her i landet føres mod det arbejdende folk, hvis indsats er det hele grundlag for samfundets beståen, og kræver, at regeringen vender sig mod de besiddende klasser i dette land og der tager de omkostninger, den kapitalistiske krise koster.

Vi henstiller samtidig til regeringen omgående at sege fremmet en moratorielovgivning, der lænper betalingen af offentlige afgifter som renter og husleje for arbejderklassen."

Samtidig med disse protester mod udviklingen i almindelighed rejstes på næsten samtlige generalforsamlinger debatten om de arbejdsløses fortvivlede stilling, mundende ud i et krav til regeringen om 100 dages ekstra understøttelse til de arbejdsløse, hvis vedtagtmæssige understøttelse ~~ikke~~ nu var opbrugt, og som derfor var henvist til socialkontoretnes bureaukratiske og ofte direkte arbejderfjendtlige behandling.

Mens toppen af fagbevægelsen var travlt optaget af at mørkelægge fagbevægelsen og stække dens modstandskraft, fortsatte de menige fagforeningsmasser, tilskyndet og ledet af kommunisterne fortsat og støt dagens gerning, hvilket vil sige, at de stod vagt om fagforeningerne og ikke tillod, at disses oprindelige rolle som varstagere af arbejdernes økonomiske interesser rokkedes.

Det er betegnende for de ledende socialdemokraters

optræden i denne tid, at formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen, som tillige var socialdemokratisk valgt medlem af Københavns borgerrepræsentation, kun tog ordet een gang i hele samlingen 1939. Ved den bemærkelsesværdige lejlighed udtalte han ifølge "Borgerrepræsentationens forhandlinger" side 1964:

"Under henvisning til paragraf 13 i den for denne samling gældende forretningsorden skal jeg på min gruppes vegne tillade mig at foreslå, at sagen afvises."

"Sagen" var et kommunistisk forslag om en udvidelse af skolebespisningen til at gælde også for sommerhalvåret under hensyn til de for den arbejdende befolkning så vanskelige tider. Med socialdemokratiets og de konservatives stemmer blev "sagen" afvist. Landets øverste faglige tillidsmand kunne virkelig møde op med resultat også af sit arbejde i den københavnske borgerrepræsentation!

De mange restriktioner og de økonomiske byrder, som haglede ned over den brede befolkning måtte naturligvis ramme middelstanden, som ikke havde nogen faglig organisation til at øve modstand, særlig hårdt. Især gik det ud over de mange småhandlende, hvis eksistens i højeste grad er betinget af, at arbejderne - først og fremmest arbejderne - har penge at købe for. Disse små forretningsdrivende rantes dobbelt af krisen, dels ligesom arbejderne gennem forhøjelsen af alle udgifter og påligning af nye skatter og afgifter, direkte som indirekte, men derudover tillige ved, at deres indtægter mindskes som følge af mindre salg. En tur gennem

Københavns gader i disse besættelsens første måneder talte sit tydelige sprog om, hvor galt det i virkeligheden var. Skiltet "Butik til Leje" forkynkede den ene gang efter den anden, at her var en lille handlende slået ud og henvist til socialkontoret. Kommunisterne syntes at være de eneste, som havde øje også for denne skyggeside af besættelsen, ialfald var de de eneste som gang efter gang krævede dels ophævelse af omsætnings-skatten, som ville give arbejderne lidt flere penge at købe for og derigennem de små handlende lidt mere handel, og dels moratorium, betalingshenstand, for huslejen og på en række andre områder.

At også den sociale forsyning under disse forhold var reaktionen en torn i øjet og selvsagt i første række arbejdsløshedsunderstøttelsen, understregedes af Kristeligt Dagblad, som efter at have fastslået, at "Tiden ikke opfordrer til med flid at fremelske modsætningsforholdet mellem klasser og erhverv", fastslår:

"Overført på sociallovgivningen må dette betyde revision af de principper og paragraffer, som har vist sig at tjene modsætninger mere end fællesskabet. Vi har nu mindre end nogensinde råd til at opretholde en forsyning eller statsunderstøttet forsikring, som kan misbruges til at undergrave selvhjælpsviljen eller hindre udførelsen af samfundsgavnligt arbejde. Det kan ikke for fremtiden anses for en statsopgave at underbygge bestemte klassers eller grupperes særlige krav til det øvrige samfund, navnlig ikke når disse fordringer præsenteres i den i vor tid sædvanlige, truende form."

Selv Kristeligt Dagblad undså sig altså ikke for at gribe til reaktionens skidneste våben og insinuere, at de arbejdsløse hyggede sig under statsunderstøttet dovenskab.

Som akkompagnement til dette stormløb mod den arbejdende befolknings levovilkår, proklamerede de danske kapitalister resultatet af deres hidtidige anstrengelser. Af de selskaber, som indtil den 15. maj 1940 havde meddelt deres udbytte for 1939, var der 46 som tilsammen kunne fremvise et samlet udbytte på 42 millioner kr. - og det skønt året 1939 kun omfattede tre krigsmåneder, og krigsudbytningen ikke havde nået sin fulde højde inden driftsåret sluttede.

Det er forståeligt, at den radikale ordfører ved rigsdagens behandling af de 9 nedskæringslove følte trang til på borgerskabets vegne at sige Stauning tak for den store andel, han havde i, at nedskæringen havde givet så smukke resultater. Den socialdemokratiske statsminister hylledes med følgende ord:

"Det ville næppe have været muligt at gennemføre den (nedskæringslovene - red.), hvis der ikke havde stået en autoritet bagved. Statsministeren har med sine mange års førerskab blandt arbejderne vundet sig denne autoritet, og han har ved at gøre disse forslag til sine vist, at det er samfundspolitik, der føres her i landet."

Hr. Rager havde fuldkommen ret. Det ville virkelig ikke have været bourgeoisiet muligt at gennemføre denne blodige nedskæring, dersom ikke Th. Staunings socialdemokratisme havde ødelagt arbejderklassens sammenhold og modstandskraft.

Den støtte, regeringen kunne hente fra arbejderbevægelsen, var således/^{af}problematisk art. Endnu en tid ville det vel være muligt takket være beherskelsen af det store faglige apparat med de mange vellønnede socialdemokratiske funktionærer at opretholde fiktionen om,

at arbejderne stod bagved regeringen. Resolutioner fra de store kompetente forsamlinger til bekræftelse heraf, ville man fortsat være i stand til at fremskaffe, men hvorlange ville man være i stand til at afholde arbejderne fra selvstændige aktioner, fra handling. Det var spørgsmålet. Og det var herom kampen stod mellem på den ene side kommunisterne, som utrætteligt i fagforeninger og på arbejdspladserne kæmpede for virkeliggørelsen af partiets politik, således som den var formuleret i brevet til medlemmerne af 15. april: at "sikre de gæf faglige organisationers frihed og eksistens, varetage det danske folks politiske, sociale og økonomiske interesser og beskytte vort lands folkestyre og nationale selvstændighed" - og på den anden side samarbejdspolitikere, som gennem Staunings ord den 9. april ikke vidste bedre end at opfordre "befolkningen til rolig og behersket holdning overfor de forhold, som nu er opstået. Ro og orden må præge landet, og loyal optræden må udvises overfor alle, som har en myndighed at udøve".

Til de mange vanskeligheder, regeringen gennem sin politik beredte sig fra befolkningen, kom yderligere vanskeligheder af intern art, dels indenfor hær og flådes øverste ledelse, dels indenfor regeringens egne rækker.

Allerede den 10. maj ansøgte viceadmiral Rechnitzer om afsked, hvilket bevilgedes ham med pension. Viceadmiral Rechnitzer havde som allerede nævnt om morgenen den 9. april på direkte forespørgsel fra Holmen givet ordre til, at der ikke måtte skydes på det tyske transp

portskib, som bragte de første besættelsestropper til København. Som det fremgår af et privat brev, han senere sendte til den nazistiske storadmiral Raeder, handlede viceadmiralen her ud fra private politiske synspunkter, ifølge hvilke situationen "ikke var akut for Lænmarks vedkommende".

I begyndelsen af juni indgav generallojtnant Prior og general Gørtz ansøgning om afsked, men ved indgriben fra ministeriets side lykkedes det indtil videre at få sagen stillet i bero.

Kedens der dengang ikke blev givet nogensomhelst motivering for disse opsigtsvækkende skridt, har generallojtnant Prior i sommeren 1945 - kort før sin død - overfor den parlamentariske kommission forklaret blandt andet:

"Efter at de rester af den danske hær, som tyskerne tillod at bestå, var trukket sammen i garnisonerne i Holbæk, Randers og Sønderborg, erklærede tyskerne, at der netop i disse byer eller deres umiddelbare nærhed lå nogle for den tyske stat krigsvigtige virksomheder. Ved Holbæk Kyndbyværket, i Randers vognfabriken Scandia og i Sønderborg et for værnemagten meget nødvendigt automobilværksted eller fabrik. Man måtte nu befrygte, påstod tyskerne, at englenderne ville nedkaste faldskærmsabotører i og omkring de tre danske garnisonsbyer for at sabotere disse krigs nødvendige virksomheder, og da tyskerne i henhold til overenskomst ingen tropper havde i de tre nævnte byer, forlangte man, at den danske hær skulle bevogte de tre virksomheder og uskadeliggøre de engelske faldskærmsjægere, tyskerne påstod at frygte."

Til dette krav svarede regeringen straks ja, men general Prior svarede nej og begrundede sit nej med, at dette fra tyskernes side var et forsøg på at liste Danmark ind i krigen mod England, og dette ville han under ingen omstændigheder være med til. Regeringen prøvede på at tvinge ham til det, men i stedet for at

efterkomme ordren søgte han - der var 65 år - sin afsked efter tjenestemandsløven (og fik den omgående bevilget)

I juni 1948 afholdtes fhv. krigsminister Brorsen i den parlamentariske kommission om det passerede. Efter at være gjort bekendt med general Priors udtalelse, forklarede han:

"Jeg erindrer ganske tydeligt dette om, at der kom en henvendelse. Det skete jo dagligt enten om det ene eller om det andet, men dengang, det var vist i juni 1940, kommer altså denne henvendelse, eller forespørgsel, om vi vil sætte vagt eller passe på Kyndbyværket, på Scandia i Randers og på en virksomhed i Sønderborg. Vi drøftede det i et minister-møde og var naturligvis ubehagelig berørt at, at vi skulle beskæftige os med dette her, men vi kom hurtigt til klædning over, at her gjaldt det efter vor opfattelse et taktisk træk fra vor side...."

Brorsen forklarede derefter vidt og bredt, at det hele vare bar "kamouflage", men at Prior ikke ville forstå det og fastholdt, at i så fald tog han sin afsked, hvilken beslutning vel nok i nogen grad blev underbygget af, at Brorsen skarpt forholdt ham, at det var regeringen, der bestemte. Man ordnede det så sådan, at Prior fik orlov et par måneder, indtil han fyldte 65, og derefter blev han afskediget.

Den forhenværende forsvarsminister Brorsen sluttede sin forklaring med disse ord:

"Vi ville ikke skyde på englænderne, ikke under nogen omstændigheder, men det er dog klart, at hvis vi endelig blev tvunget til at have et par soldater derude, kunne vi ikke roligt se på - det er blot et tankeeksperiment - at der trængte engelske faldskærmsjagere ind og lagde dynamit under et eller andet, så hele værket blev ødelagt. Derfor behøvede man ikke at skyde på dem, og jeg kan parallelt hermed anføre de vagter, vi havde omkring de forskellige depoter og slotte: hvadenten det var englændere, tyskere eller tyrkere, eller hvem der i det hele taget kom, så skulle disse ting forsvares, men det var skam ikke vor mening, at der skulle skydes derude...."

Man forstår, at en ansvarsbevidst general ikke har

anden udvej end at pakke sit tøj og gå, når han til overmætthed har en forsvarsminister af denne kaliber. Brorsens udtalelser dækker imidlertid på smukkeste måde regeringens forsøg på at dække sig ind til begge sider. Dens villighed til at tjene tyskerne og dens frygt for at støde englænderne. "Det var skam ikke vor mening, at der skulle skydes defude - men hvem der i det hele taget kom, så skulle disse ting forsvares." Nå, regeringen slap da af med general Prior, som ikke ~~vægsde~~ evnede at fatte en så klar ordre, og til gengæld udnævntes general Gortz til kommanderende general. Og han mestrede til gengæld spillet! I enhver henseende.

Men end ikke inden for sine egne rækker evnede regeringen at praktisere det sammenhold, som den i tide og utide pålagde befolkningen at udvise.

Det var Konservative og Venstre, som pressede på. Under behandlingen af kriselovens i folketinget ytrede Ole Bjørn Kraft sin tvivl om, hvorvidt "regeringens sammensætning er det rette redskab for den nødvendige handlekraft". (citater fra mussolini-bogen om handlekraftige regeringer)??

De konservative ønskede sig tildelt fagministerier.

Noget senere erklærede den nyvalgte gruppeformand for Venstre, Knud Kristensen, dog, på et møde i Slangerup den 16. juni, at Venstre ikke ville lade sig repræsentere ved fagministre under den gamle ledelse, medmindre man fik visse garantier for en ændret politik.

Den 17. juni havde L.S. telegrafisk indkaldt til repræsentantskabsmøde i Århus og lod herfra kundgøre:

"Formanden Knud Bach redegjorde for Tyskland-forhandlingerne. Han udtalte sin dybeste mistillid til regeringen og landbrugsrådet, idet han henviste til den redegørelse, han havde udsendt til alle landmænd. Det forelå oplyst, at landbrugsrets produktion var borthandlet på uforenelige vilkår, hvilket må føre til varige forringelser af besættningerne. Regeringen er efter sin fortid nægnet til at føre disse forhandlinger. Den har bevist, at den ikke er i stand til at bringe os i det rette tillidsforhold overfor Tyskland, hvormed vi gentager kravet om dens tilbagetræden. Vi erkender det nu som utilstrækkeligt kun at beskæftige os med faglige spørgsmål, idet bondens stilling først og fremmest afhænger af den nærmeste tids politiske udvikling her i landet. L.S. vil som landbrugsfaglig korporation i loyalt samarbejde med bondepartiet, D.N.S.A.P. og alle opbyggende kredse i vort folk medvirke ved dannelse af en på bred basis hvilende sammenslutning af alle nationale og sociale kræfter, der vil afløse det bestående partipolitiske system."

Fuldkommen enighed mellem disse genrejsere var der dog ikke. Den 20. juni protesterede Valdemar Thomsen på Bondepartiets vegne mod påstanden om, at partiet var gået i forbund med nazisterne, men den 25. juni udtalte partiets rigsdagsgruppe, at det med tak havde modtaget L.S.'s meddelelse om at ville samarbejde, og senere gik partiet sammen med nazisterne og Svend E. Johansen.....parti, med fuld musik ind for et genrejningsprogram, som var udkastet af L.S.-Hovedingen Knud Bach.

Gennem Ritzaus Bureau udsendte landbrugsrådet en åbenbart af regeringen inspireret erklæring, hvori man hævdede, at den af L.S. iværksatte mistankeliggheds kampagne med hensyn til Danmarks afsetning af landbrugsprodukter til Tyskland, intet havde med de faktiske forhold at gøre, men derimod viste, at L.S. uden at meddele dette til de ansvarlige myndigheder i Danmark forud for den 9. april 1940 i længere tid havde

3/19

ført private handelsforhandlinger med kredse i Tyskland.

Erklæringen sluttede med følgende ord:

"Den mistankeliggørelses kampagne, som L.S. nu har sat igang, har intet med de faktiske forhold på disse områder at gøre, men må skyldes andre motiver."

Disse andre motiver var det ikke vanskeligt at få øje på. Stridighederne indenfor regeringspartierne var ikke nogen hemmelighed for befolkningen. Og "genrejserne" såjtede her en mulighed for at komme til magten.

Alt imens pressede Venstre og Konservative hårdere på. Knud Kristensen har senere overfor den parlamentariske kommission oplyst:

"- ved forhandlinger om en omdannelse af regeringen den 8. juli 1940 udtrykte jeg også ud fra den opfattelse, at et fagministerium med ministre fra alle partier ikke ville være tilstrækkelig handlekraftigt, min betænkkelighed og stillede på partiets vegne følgende betingelser for at indgå i en samlingsregering:

1. En handelspolitik, der tilsigtede at skabe den størst mulige eksport og import.
2. Ligelighed i erhvervs- og prispolitik.
3. En lønpolitik tilpasset erhvervenes behov og udelukkelse af arbejdskampe.
4. Halbevidste bestræbelser for at fremme arbejdskraftens bevægelighed.
5. Ændringer i sociallovgivningen med det formål at gøre folket interesseret i at hjælpe sig selv og skaffe sig arbejde.
6. Forenkling af administrationen bl.a. ved ophævelse af det erhvervskonomiske råd og Valutacentralens omdannelse.
7. Tidssvarende og påkrævede reformer på det finansielle område.

Disse spørgsmål blev under de følgende forhandlinger bl.a. mellem statsminister Stauning og partiførerne besvaret tilfredsstillende, hvorefter Venstre erklærede sig rede til at deltage i den nye samlingsregering med fagministre.

Med højagtelse
sign. Knud Kristensen.

I stedet for blankt at afvise Knud Kristensen skamløse ultimatum og oplyse folket om dette ondartede forsøg på med de tyske bajonetter i ryggen at gennemtvinge

det, man hidtil ikke havde haft politisk magt til, tav såvel Stauning som alle de øvrige socialdemokratiske ledere, de akcepterede Knud Kristensens ultimatum, og de gennemførte til punkt og prikke de forlangte nedskæringer af folkets levevilkår.

Med de socialdemokratiske lederes løfte om at ville gennemføre de forlangte nedskæringer var grunden lagt til den politiske samling, som folket måtte kæmpe imod indtil det den 29. august 1943 satte samlingsregeringen fra bestillingen.

De fem samarbejdende partier - Det konservative Folkeparti, Venstre, Socialdemokratiet, Det radikale Venstre og Retsskænskepartiet - kundgjorde den højtidelige beslutning om i fællesskab at få folket gennem udsendelsen af en højtidelig proklamation den 2. juli 1940. Det hedder her om samarbejdspolitikens mål:

"De på rigsdagen repræsenterede partier, der ønsker den bestående forfatning bevaret som grundlag for det politiske liv, har besluttet at gennemføre et nationalt dansk samarbejde.

Partierne lægger alle partiöverensstemmelser tilside og samles til sikring af den uafhængighed og integritet, som er tilsagt vort land, og som er folkets fornemste ønske.

Dette samarbejde vil på Rigsdagen og gennem regeringen virke for løsningen af de opgaver, som tiden fører frem, og navnlig vil det være magtpåliggende at gennemføre sådanne reformer, som også med hensyn til budgetter og statsøkonomi under de ændrede vilkår skaber sikkerhed for sunde økonomiske forhold.

Desuden vil man skride til sådanne foranstaltninger, som kan bidrage til formindskelse af understøttelsestrangen, ved at den arbejdsdygtige befolkning føres over til udførelse af arbejde, der kan tjene til sikring både for de arbejdsløse og for samfundet.

Især vil det være formålet at bringe dagens opgaver til hurtig løsning og at sikre det bedst mulige samarbejde med de nationer, med hvilke forbindelse er mulig, og hvis forståelse vi også opkalder.

Nationalt samarbejde med disse folk er målet for vore partiers bestræbelser.

For at sikre samarbejdets udvikling og tilrettelæggelse af arbejdet, når rigsdagen ikke er samlet, vælger partierne et fællesudvalg på to medlemmer fra hvert af de fire partier og et medlem fra Danmarks Retsforbund."

Med denne erklæring og nedsættelsen af det proklamerede udvalg - det såkaldte ninandsudvalg eller samarbejdsudvalget - var det politiske samarbejde lagt fast for tiden fremefter. Det førte nationalt kendingsmærke og betjente sig til enhver tid af højeste ord om, at dets arbejde var båret af den ærligste vilje til at sikre nationens og folkets vel, men præmisserne, hvorunder dette samarbejde var indgået, var direkte unationale, såvidt som det aldrig kan være i nationens interesse, at arbejderklassen trykkes ned på et sultniveau, ja, under dette, blot for at overklassen, at kapitalisterne kan bevare og øge deres hidtidige udbytte. Og at dette var tilfældet kunne ingen, der læste programudtalelsen, være i tvivl om, thi det eneste positive løfte den nye partidannelse havde på sit program, det eneste løfte om den fremtidige politik var jo i virkeligheden: Tvangsarbejde.

Af frygt for at de begik socialdemokratiet politisk selvmord. Det tilsluttede sig en partikoalition, hvis politik kendetegnedes af nedskæringslovene, og hvis åbentbare mål ifølge Knud Kristensens ultimatum var nye og endnu mere drastiske nedskæringer. Sjældent er det blevet udtrykt på klart og kynisk som i det Knud Kristensenske ultimatum - der fandt tilslutning i alle borgerlige partier, også socialdemokratiet - hvad

disse kredse lægger i begrebet nationalt. Måtte det aldrig blive glent, at deres nationale følelse sidder i tegnebogen, og at de kun betjener sig af ordet national og de følger, som kan opvækkes i folket med dette ord, for at vildføre folket og ploje egne, klasse-egoistiske interesser.

Danmarks kommunistiske Parti besvarede den "nationale samlings" proklamation med følgende erklæring, som udsendtes den 3. juli 1940.

"Kommunisterne anser ikke en principløs partikoalition for at være i overensstemmelse med demokratiets forudsætninger eller i stand til at overvinde tidens vanskeligheder for land og folk. Som "fælleserklæringen", hvis kun eneste reelle programpunkt hedder ubetalt tvangsarbejde som middel mod arbejdsløsheden, antyder, vil bestræbelserne eensidig i endnu højere grad end hidtil gå ud på at pålægge folket økonomiske byrder og politiske restriktioner, til gavn for overklassen og reaktionen.

Vort parti, som ikke har været indbudt til noget sådant samarbejde og intet ønske nærer om at komme med deri, er af den opfattelse, at der der tiltrænges, er det arbejdende danske folks samarbejde, virkeliggjort gennem dets organisationer. Vi er af den opfattelse, at den regering der tiltrænges, er en regering udgået fra det sunde, arbejdende danske folk, og med støtte fra dette.

Et sådant samarbejde og en sådan regering vil være i stand til at føre vort land frelst gennem alle vanskeligheder og i samarbejde med andre folk sikre dets nationale integritet og uafhængighed.

3. juli 1940.

Danmarks kommunistiske Parti
Politisk udvalg.

Under den politiske generaldebat i folketinget den

4. juli uddybede Aksel Larsen det kommunistiske partis syn på den "nationale samling" i en tale, hvis hovedindhold var dette:

"Som ordførerne hidtil har lagt denne "generaldebat" an, er det klart, at for den drejer det sig idag om ord. Imorgen, når den udvidede begyndelseslov til den nye regering skal til behandling, drejer det sig om realiteter.

Det var ord, vi hørte fra de foregående talere. Men ord gør det ikke, og ordet Danmark rentaget indtil hæslighed i alle mulige sammenstillinger gør det heller ikke. Det ændrer ikke den kendsgerning, at i vort land er der rige og fattige, at dets kapitalistiske samfundsforhold er uretfærdige og urimelige, og at kapitalismen betyder udbytning, ulykke, krig og nød og national undertrykkelse for folken.

Danmark - det er for mig arbejderne ved maskinen og på stilladset, det er bonden bag ploven, det er fiskeren, som røger sine garn, det er håndværkeren på sit værksted og den intellektuelle ved sin syssel - men det er ikke kapitalisten, som udnytter dem og tilrævar sig deres arbejdes frugter.

De ordførere, der uden at angive, hvad de mente dermed, slog om sig med ordet Danmark, repræsenterede det nydannede, såkaldte "dansk nationale samlingsparti", som med Oluf Pedersen som åndelig vimpel og fysisk ballast forkynder, at det har kastet alle principper overbord, at det er en principløs partikoalition, hvilket bestemt strider mod såvel den grundlovs ånd, som de herrer påberåber sig, som mod demokratiets principper. Men det skal slås fast, at det hører til arbejderbevægelsens rigtige børnslæde, at en sådan samling kun er mulig derved, at en del af dens deltagere ofrer deres tidligere principper og ofrer deres interesser, som de er valgt til at repræsentere. Dette har Socialdemokratiet gjort.

Den hidtidige lovgivning under krigen, såvel før som efter 9. april er et vidnesbyrd herom. Men hensigten er, som det fremgik af statsministerens tale og af den udsendte fælleserklæring (hvis eneste konkrete programpunkt hed: ubetalt eller elendigt betalt tvangsarbejde), at nu skal der komme endnu værre foranstaltninger for det arbejdende folk.

Den "nationale samling" fra Frisch til Kraft ligger i denne henseende i konkurrence med den anden koalition, den "lille entente" af de mest rabiate og reaktionære kredse i landet, som under hr. Fritz Clausens førerskab har tøst flag. Hver gang, disse folk laver en demonstration eller gør et fremstød, bliver de formelt afvist men reelt imødekommet (smørprisens forhøjelse er et eksempel - den kom som svar på proklamationen fra Århus). Og Socialdemokratiet forklarer arbejderne, at når bare vi selv får lov at føre kniven, gør det ikke så ondt, det anbefaler at begå selvmord for ikke at blive slået ihjel.

Man har påberåbt sig både kongen og folket. Vi kommunister tror på folket. Men kan det tale, længe kan det lade sig vildløse og se sin tillid svigtet - men den dag kommer, hvor det tager sin skæbne i egen hånd og selv bygger landets fremtid. Påberåb i jer kun jeres forenede 1.700.000 stemmer fra sidste valg og fortæl, at enhver kritik af jeres nedskæringslove møder "kold afvisning" i folket - murervalget og andre begivenheder i fagbevægelsen taler deres tydelige sprog.

Altid var det folket selv, der reddede og bevarede landet, når det var i størst nød - aldrig de store og magtige, som foretrak at ordne sig med de fremmede og om muligt sammen med dem udbytte og undertrykke folket.

Danmark er ikke herremændene (indenfor eller uden for Fritz Clausens brigade), det er ikke kuponklipperne, industribaronerne, storgrossisterne og deres ligemænd, som altid kun er nationale og bringer ofre i ord, men som kun tænker på i gerning at rane til sig. Danmark er som vort lands store søn, Martin Andersen Nexø, siger "Kredsen af de trofaste, som ofrer deres eget, for at bygge på en ny tilværelse".

Overfor denne klart udtalte tro på folket og folkets evne og vilje til at tage udviklingen i sin hånd og redde og bevare landet, overfor denne klart udtalte afstandtagen fra de fremmede undertrykkere og deres danske håndlangere, svarede statsminister Stauning, at det danske folk måtte indrette sig efter tidens vilkår. Den tid, der forestår, vil sikkert stille vort folk, som andre folk, overfor betydelige opgaver, og "jeg har ønsket at benytte lejligheden til at fremhæve dette, fordi man næppe helt har forsonet sig med det, der er under udvikling", men "for den tilpasning, som er fornøden" vil det være af afgørende betydning at fastholde forvisningen om, at vi skal vedblive at være en selvstændig dansk nation. Gid samarbejdets ånd fortsat må leve inden for vore grænser og gid Danmark må komme lykkeligt igennem og over den alvorsfulde tid, vi oplever!

Altså kun bebrejdelse mod folket fordi det ikke helt har forsonet sig med det, der er under udvikling og krav om tilpasning, - det var statsministerens, det var den nationale samplings moralske begrundelse for at befolkningen skulle affinde sig med endnu større byrder og afsavn.

Skønt grundlaget for den politiske sammenrokning var skabt gennem proklamationen af den "nationale samling" og nedsættelsen af nimanåudvalget, stod det vanskeligt

endnu tilbage, nemlig sammensætningen af den regering, som skulle føre de nye nedskærings- og tilpasningslove ud i livet.

Skønt samarbejdspartierne i deres proklamation højtideligt havde erklæret, at alle parti-uoverensstemmelser var lagt tilside, viste det sig, da regeringens sammensætning kom på tale, at disse uoverensstemmelser fortsat bestod og var i stand til at gøre alle kenne ord om samarbejde og samling til skamme. Venstre krævede flere ministre end de konservative, og kampen om benene rasede til langt ud på aftenen den 4. juli. Fredag den 5. juli meddelte pressens radioavis i sin middagsudsendelse på halvofficiel måde den ministerliste, som var resultatet af 5 dages forbitret slagsmål mellem fraktionerne i det nye "nationale" enhedsparti.

Den bestod af 5 socialdemokrater, 3 venstre, 2 konservative og 2 radikale. Trods stærk konservativ modstand var dr. Munch fortsat udenrigsminister.

I løbet af fredagen forelagde Stauning kongen denne liste, og her skete ~~der~~ det for dansk arbejderbevægelse og dansk demokrati uhyre alvorlige, at kongen pure nægtede at godkende den forelagte ^{liste}/og dermed tilsidesatte rigsdagens bestemmelse. Stærke kræfter indenfor erhvervslivet havde været i bevægelse. Bevægelsen "Danmark for folket", som allerede er omtalt og som i anonyme breve bl.a. havde anbefalet kongen at gøre brug af sådanne "gode danske mænd" som f.eks. A.P. Møller, Pürschel, Knud Højgård m.fl., havde ikke

talt for dove øren. Kongen ønskede "nye folk" ind i regeringen, mænd udefra, fra erhvervslivet og luftede også tanken om et ministerium med en helt anden chef, idet han henvendt til Stauning bemærkede, at han kunne jo blive socialminister.

Skønt 20 år var forløbet, hidsede kongen ikke glemt 1920, og de samme økonomiske kresse som dengang havde bevidst og kynisk arbejdet henimod et nyt 1920-kup.

Arbejderbladet kommenterede den 6. juli 1940 den opståede faretruende situation i en ledende artikel, hvori det bl.a. hed:

"Hvad samlingspartiernes forfærdende impotens bærer i sig, skal heller ingen være i tvivl om. Det er kapitalismens "parlamentariske" administratorer, der har spillet fallit, før de fik startet det nye firma.

Situationen er derfor den, at kun det arbejdende folks evne og vilje til at holde alskens reaktionært utøj nede, kun det arbejdende folks vilje til at bevare Danmark og det danske folks frihed, nu kan slå spillet i stykker for reaktionen.

Hvad der end sker, eller ikke sker i de nærmeste timer: arbejderklassen bør holde sig rede til at tilkendegive sin mening, og gøre det på en måde, som ikke kan misforstås hverken på Christiansborg eller Amalienborg!

Et nyt 1920 skal ikke kunne finde sted uden dansk arbejderbevægelses mest forbitrede modstand."

Den danske arbejderbevægelse var sig imidlertid endnu ikke faren bevidst og Danmarks kommunistiske Parti ikke tilstrækkeligt stærkt til alene at præge udviklingen. Berlingske Tidende erklærede i en 6-spaltet overskrift den 5. juli: Uantagelig løsning! og således blev det. Kongen og reaktionen fik sin vilje sat igennem.

Mandag den 8. juli - efter en hel uges skanderier - fik Stauning omsider sin "nationale" regering dannet. Tilbage af den store socialdemokratiske valgsejr i 1939 var herefter 4 ministre i et ministerium på 12 mand.

Således havde de socialdemokratiske ledere forvaltet det mandat, vælgerne havde givet dem. Stauning slap for at blive degraderet til socialminister. Han bevarede statsministerposten og socialdemokratiet fik desuden finansministeren, Vilh. Buhl, arbejds- og socialminister Johannes Kjærbo, og landsbrugsministeren Bording. Venstre fik 2 ministre, nemlig forsvarsministeren Søren Brørsen og indenrigsministeren Knud Kristensen, Konservative fik 2, nemlig Handelsministeren Christnas Møller og kirkeministeren K. Fibiger, radikale 1, nemlig undervisningsministeren Jørgen Hørgensen. Hertil kom så de af reaktionen og kongen krævede "nye mænd", som viste sig at være: udenrigsministeren Erik Scavenius, ministeren for offentlige arbejder Gunnar Larsen og justitsministeren statsadvokat Harald Petersen.

Erik Scavenius var ikke nogen ny mand i dansk politik. Han var udenrigsminister under den første verdenskrig fra 1914 til 1914, han havde været gesandt i Stockholm fra 1924 til 1932 og efter sin hjemkomst herfra havde han indtaget formandspladsen i A/S Politikens bestyrelse og på dette blads politik i hans formandstid ses det tydeligt, at det ikke netop var journalistiske interesser, der var hans hovedbeskæftigelse. Den sidste halve års år før besættelsen havde han tillige været dansk udenrigsminister af navn, mens P. Munch var det af navn. Han var fra gammel tid kendt for sin tyskvenlige indstilling og havde mange personlige bekendte i det

Wilhelmske Tysklands overste ledelse. Om den nye justitsminister, Harald Petersen, erklærede Stauning, at når denne havde fået tilbudt posten, skyldtes det, at han som statsadvokat for særlige anliggender havde vist gode evner til at forhandle med de tyske embedsmænd. Gunnar Larsens indtræden i regeringen betød dels, at dansk kapitalisme, som hidtil fortrinsvis havde været engelsk orienteret, nu benyttede chancen til at lægges roret om med kurs mod syd, og dels, som han sagde i sin tiltrædelseserklæring, at nu måtte dansk politik, økonomi og sociale forhold lægges om.

At optagelsen af disse tre ikke-politikere i det nye ministerium ikke var Stauning fremmed, turde fremgå af, at han allerede så tidligt som den 26. juni i et privat middagselskab, hvori deltog Stauning, Scavenius, Christmas Møller og Gunnar Larsen, ifølge Scavenius havde haft "lejlighed til at danne sig et indtryk af, hvorvidt vi var villige til ved en evt. omdannelse af regeringen at indtræde - for Christmas Møllers vedkomme at fortsætte som fagminister - i den nye regering. Det er mit indtryk, at såvel Christmas Møller som Gunnar Larsen var positivt indstillet til denne tanke." (Erik Scavenius: Forhandlingspolitiken under besættelsen - s. 43).

Om hensigten med den skete fordeling af ministerposterne mellem politikere og ikke-politikere, skriver Erik Scavenius (s. 53):

"Ved at disse 3 ministre (nemlig de tre som frembød størst interesse for nazisterne) besattes med ikke-politikere, der ikke som de politiske var afhængige af stemningen, blev resultatet, at der på disse poster kom folk, der i højere grad end politikerne kunne ofre sig for opgaven overfor tyskerne, og samtidig undgik man at skade de politiske ministre og eventuelt gøre dem uegnede til fortsat politisk virksomhed, når det hele engang var overstået."

Man forestår, at Vilh. Buhl, ved en senere lejlighed, da han havde overtaget statsministerposten efter Stauning har kunnet "udtale sin tilfredshed med forannevnte fordeling af rollerne, hvorved de upolitiske ministre dækkede regeringen overfor tyskerne, mens de politiske repræsentanter i ministeriet varotog en samme opgave over for det danske folk" (s. 55).

De upolitiske repræsentanter i regeringen tog straks fra den første dag fat på løsningen af deres opgave: at dække regeringen over for tyskerne". Straks i det første ministermøde, den 8. juli, forelagde Seavenius en af ham forfattet erklæring om regeringens udenrigspolitiske linje, den lød: således:

"Ved min overtagelse af udenrigsministeriet vil det findes naturligt, at jeg fremsætter nogle bemærkninger om Danmarks udenrigspolitik. Jeg vil herved drage en parallel mellem forholdene under verdenskrigen og nu.

Det har været den lille stats opgave at føre en politik, der holdt landet uden for de store staters kamp. Opgaven måtte nærmere forstås således, at Danmark under ingen omstændigheder måtte komme i strid med sin store nabo mod syd. Denne politik har fundet Tysklands forståelse og støtte såvel under verdenskrigen som under den nuværende krig - med den forskel, der følger af de forandrede muligheder for krigsførelsen.

Med denne forestillet taget i betragtning kan man sammenstille begivenhederne i august 1914 og i april i år. I begge tilfælde var det den tyske politikens mål at holde Danmark udenfor krigsbegivenhederne, idet landet ved sin beliggenhed dækker Østersø-fronten i forhold til England. Som følge af de ændrede vilkår for krigsførelsen måtte opgaven denne gang væsentlig tilfalde de tyske land- og luftstridskræfter, medens den under verdenskrigen alene løstes af den tyske flåde. Det må

bemærkes, at denne omstændighed - de tyske stridskræfters tilstedeværelse i landet selv, hvor friktionsløst den end lykkeligtvis udløber - ganske naturligt har gjort forntidsen svarere for det danske folk. Under verdenskrigen udelukkede den tyske flådes eksistens, at England kunne forsøge at forcere adgangen til Østersøen og at skaffe Tyskland en 3. kampfront. Herved bevarede Danmarks neutralitet, og dette vil altid blive erindret med taknemmelighed i Danmark.

Under den afsluttende folkefrontperiode fastholdtes den danske politiks linie. Danmark nægtede at deltage i forbundets mod Tyskland rettede politik.

Ved de store tyske sejre, der har slået verden med forbavselse og beundring, er en ny tid oprundet i Europa, der vil medføre en nyordning i politisk og økonomisk henseende under Tysklands førerskab. Det vil være Danmarks opgave herunder at finde sin plads i et nødvendigt og gensidigt aktivt samarbejde med Stortyskland. Det danske folk stoler på, at det i den nye europæiske ordening vil kunne bevare sin selvstændighed, og det håber på at kunne finde forståelse for sin egenart og for sin traditionelle fredelige, politiske og sociale udvikling."

Der forlyder intet om, at denne, man tør vist sige sensationelle erklæring, vakte modsigelse indenfor regeringens rækker. Der blev fra visse sider protesteret imod, at erklæringen, som foreslået af Scavenius, blev offentliggjort gennem Politiken, man forlangte den udsendt gennem Ritzaus Bureau, men hermed var også det samlede ministeriums oppositionstrang udtømt, og Stauning kunne konstatere, at erklæringen var tiltrådt af det samlede ministerium!

Mens Staunings "nationale" regering således blankt gik ind for erklæringen, var flertallet af den danske befolkning rystet. I erklæringen siges der, at det må være den lille stats opgave, at føre en politik, der holder landet uden for de store staters kampe. Det vil sige en neutralitetspolitik. Men i næste sætning føjes til, at opgaven nærmere må forstås sådan, at Danmark under ingen omstændigheder måtte komme i krig

med sin store nabo mod syd. Under ingen omstændighed Udtrykt uden omsvøb vil det sige, at Danmark er rede til gå ind på ethvert krav, som Tyskland måtte stille. Altså det stik modsatte af neutralitet. Selv i et tilfælde af voldelig overfald - som det skete den 9. april - måtte landet ikke sætte sig til modværge.

I erklæringens punkt 3 udtales, at den tyske politik bestræbte sig på at holde Danmark uden for krigsbegivenhederne. Hvis det virkelig havde været tilfældet, må fremgangsmåden siges at være mærkelig og resultatet pauvert.

Best kompromiterende var dog det sidste afsnit.

Oscavenius erklærer selv herom:

"Jeg vil gerne indrømme, at erklæringens ordvalg, særligt ordet "beundring" (der var indsat som en venlighed overfor det tyske militær, hvis holdning var af så afgørende betydning for os), kan have virket stødende på dem, der ikke var kendt med den daværende farlige situation...." (s. 61)

Uanset om befolkningen har været kendt eller ikke kendt med den "daværende farlige situation" skulle det ikke synes en opgave for udenrigsministeren i et besat land at udtrykke beundring for den brutale ødelæggelse af Warszawa, den hensynsløse invasion i Holland og Belgien, nedrøjningen af civilbefolkningen på landevejene under invasionen i Frankrig. At beundre disse skændselageringer kunne passende have været overladt til de tyske nazister og deres mest rabiate danske medløbere.

Afgørende var dog erklæringen om, at Danmark var rede til en nyordning i politisk og økonomisk henseende

under tysk førerskab, og om, at det var Danmarks opgave
 at finde plads i et nødvendigt og gensidigt aktivt sam-
 arbejde med Stortyskland. Denne udtalelse, der ligger
 helt på linje med Staunings udtalelse den 8. juli, hvori
 det bl.a. hedder, at "det danske folk står også med
 sympati og god vilje til at opretholde det gode og ven-
 skabelige forhold til andre nationer og først og frem-
mest til den tyske nation, med hvilken samarbejdet er
 den naturligste sag", slår helt bunden ud af ordningen
 den 9. april, hvor tyskerne havde forpligtet sig til
 at respektere landets politiske uafhængighed. Med Sca-
 venius regeringserklæring i hånden kunne tyskerne frit
 blande sig i de indre danske forhold. Den var ligefrem
 en indbydelse til at gøre det. Og hvis de var den
 mindste smule i tvivl, behøvede de blot at læse den
 erklæring, som den nyudnævnte minister for offentlige
 arbejder, Gunnar Larsen, fandt det passende at udsende,
 og som lød:

"Når jeg som ikke-politiker har efterkommet opfor-
 dringen til at indtræde i den rekonstruerede sam-
 lingsregering, skyldes det, at jeg alene fra
 nationale synspunkter har anset det som min pligt
 at yde min medvirken til at gennemføre den ord-
 ning i Danmarks økonomiske og sociale liv, som
 er nødvendig som følge af de ændrede vilkår,
 hvorunder det danske folk på grund af den nye
 tilstand i Europa i fremtiden vil komme til at
 arbejde og leve."

Mere tydeligt kunne det vel næppe tilkendegives,
 at man var villig til at opgive den politiske og øko-
 nomiske selvstændighed for at indtage en plads som
 tysk vasalstat.

"De store tyske sejre, der har slået verden med
 forbavselse og beundring" havde ganske rigtigt gjort

Tyskland til Europas formelle overherre. Danmark var besat. Norge, Frankrig, Holland, Belgien, Luxenburg og Polen havde kapitulert. Rumænien havde givet afkald på engelsk garanti, og den franske Vichyregering havde brudt med England efter en engelsk aktion mod den franske flådeafdeling i Oran den 3. juli. Sverige demonstrerede sin specielle form for neutralitet ved den 5. juli at give Hitler-Tyskland tilladelse til transit af tyske ~~kraner~~ soldater på orlov og krigsmateriel til Nordnorge.

Og den danske reaktion skyndte sig at udnytte disse tyske højkonjunkturer til egen fordel. Det faldt den så meget lettere som de kredse indenfor regeringen, der skulle have ydet modstand og stået fast, gav viljeløst efter. For dem var der ingen tvivl om krigens udfald, og de skyndte sig at "tilpasse" sig de nye forhold. Forsvarsministeren, Søren Brorsen, har i 1947 meget åbenhjertigt overfor den parlamentariske kommission udtalt:

"Nej, jeg tror ikke han (Prior) havde den opfattelse at tyskerne ville vinde krigen, men det var der naturligvis ingen, der kunne vide i 1940. Det så broget ud. Hele Europa havde de erobret. England stod ene. Det var egentlig først ved Stalingrad, og da amerikanerne kom ned, at vi alle indenfor ministeriet - jeg for mit vedkommende da absolut, og jeg tror alle, eller de allerfleste indenfor rigsdagen - så, at der nu ikke var tale om, at tyskerne kunne vinde, men i 1940 vidste man ikke, hvad der kunne ske."

Og derfor indrettede man sig på tysk sejr og indordnede sig høfligt muligt.

På samme tid skrev Hans Kirk i Arbejderbladet i nogle artikler om skipper Klemmen:

"Desuden var bondeopstanden så klart national. Mens adelen for at bevare sin privilegerede magtstilling gang på gang gik i forbund med fremmede herrer eller hidkaldte interventionstropper, var Klemmen Andersens opstand dansk og kun dansk. Man havde ingen handelspolitiske bagtanker, og når han smidigt benyttede sig af de imperialistiske gruppers magtkamp, var formålet tydeligt nok kun det ene: Den danske almues befrielse fra enhver form for herrevælde, hvadenten herrernes var lybske købmænd, holstenske landsknekte eller dansk adel. Professor Arup har evig ret, når han siger, at skipper Klemsens krig ikke som grev Christoffers af Oldenborgs var blot politisk. Den var først og fremmest revolutionær. Han gjorde grevens tamme borgerkrig til en virkelig revolution.

Den adelige historieskriver Arild Hvitfeldt siger om denne revolutionstid i sin Danmarkskronike: "Udi de dage var det ikke godt at være eller hedde adelig; jævnlig lod de ord: Man skulle slå ulvens ihjel, så blev der ingen unger efter dem. Mange fruer og frøkener forklædte sig som bønder, og søgte på denne måde at frelse sig." Man forstår nok, at adelens pennere har sagt at udlette mindet om Klemmen Andersen og gøre ham til en nid- ding og udådsmand. Men selv om Klemmen blev slettet af Danmarkshistorien, står hans skikkelse med veldige konturer. Han er den første mand i det danske folks historie, som ganske bevidst har rejst klassekampen. Han er i den danske almues liv en stor og heroisk skikkelse....

Men adelens sejr med holstenske herrer og tyske landsknekte gør ikke Klemmen Andersens politiske tanke mindre stor eller rigtig. Man havde indset, at demokratiet i Danmark måtte nå helt ned til bunden. Det var ikke nok med en reformlovgivning, der sikrede borgerlige rettigheder og byernes selvstyre og til en vis grad satte grænser for herremændenes udbytning af det fattige bondeproletariat. Kun almuen fuldstændige overtagelse af produktionsmidlerne - og det var jo dengang jorden - kunne sikre et sandt folkeligt demokrati. Klemmen Andersen rejste klassekampen.

Og hvad man kan lære af Klemmen Andersens bonde-revolution er ikke svært at se. Det er den oldgamle kvintessens af al historie, at underklassen kun har sig selv at stole på. Forbundet med andre stander og med øjeblikkelige politiske magthavere, holder aldrig længere end forbundsfallens interesse rækker.

Hvis Klemmen Andersen havde levet i vore dage, ville han have nikket med sit bistre ulveansigt til de ord:

Arbejderklassens frigørelse må være dens eget værk!

Det var loven for hans egen handling, da han var fører for det danske proletariat."

Og det var ikke så ganske få, som forstod at drage sammenligning mellem skipper Klemmen Anderson og de danske kommunisters kamp mod de store herrer og de fremmede undertrykkere.

4. kapital.Pangermansk kammeratskab.

Dagen efter, at udenrigsminister Seavenius på den samlede "nationale" regerings vegne havde udtrykt sin og verdens forbavselse og beundring over de store tyske sejre, gav den tyske rigsleder Alfred Rosenberg i en tale til den udenlandske presses repræsentanter i Berlin, et ganske tydeligt fingerpeg om, hvorledes denne forbavselse og beundring ville være at omsætte i praktisk handling. Alfred Rosenberg udtalte (ifølge danske referater) bl.a.:

"Der er nu engang forskel på store og små folk. Den ligeberettigelse mellem dem, som folkeforbundet prædikede, var falsk; den findes ikke. De små må i det nye Europa give sig ind under de stores beskyttelse. For verdens vedkommende må dette ske i pangermansk kammeratskab.

Det er forståeligt ja rigtigt, når en lille nation ikke vil lade sig styre af en anden, der ikke er større. Men vi er af den overbevisning, at en lille nation intet sætter til af sin ære, når den stiller sig under et stort folks og et stort riges beskyttelse. Her på jorden må man anerkende dette livs lov, og livets kendsgerninger viser, at der talssagligt, geografisk og magtpolitisk findes store og små folk. Det er ikke tegn på et svagt sind eller på en urels holdning at anerkende et rige som tyskernes, der efter tusind års prøvelser nu igen står for alles øjne i den gamle styrke; det betyder derimod anerkendelse af en livets lov, af en rummets lov, ja, af den europæiske tilvarelses skabebud. Dette gælder nu for forholdet mellem det tyske rige og det skandinaviske område."

Trods de dunkle vendinger og den ejendommelige rangforordning mellem livets lov og den europæiske tilvarelses skabebud, var det jo ganske klar tale. For dog at bortvejre en hvilken som helst tvivl skrev Berliner

Bersenzeitung's diplomatiske medarbejder Dr. Karl Megerle
 nogle dage senere:

"De små demokratiske stater har hidtil levet i den fiktion, at der var lighed mellem de mindre og de små stater på den ene side og de ledende nationer på den anden. Dette er en outreret nationalisme".

Megerle opstillede dernæst med germansk grundighed visse betingelser, der måtte opfyldes, for at de små folk kunne blive led i det nye Europa. Disse betingelser var:

- "1. Årlig og dybtgående forståelse af, at forholdene har forandret sig.
2. Opgivelse af overspændt politisk og økonomisk nationalisme og anerkendelse af det princip, at det helt igennem er foreneligt med en lille stats øre at betro sig til et stort riges ledelse og beskyttelse."

Hvorledes skulle nu disse gentagne tilkendegivelser om det store riges opgave som leder og beskytter for de små og mindre stater - og de ovenfor citerede var ingenlunde de eneste - forstås?

Man måtte have lov at tage dem som udtryk for de vanskeligheder den nazistiske ideologi havde ved at finde fodfæste i de okkuperede lande og altså som en ansporing til at yde modstand mod ethvert forsøg fra besættelsesmagts side på at antaste de ved "overenskomsten" af 9. april som "grundlaget for den nu bestående tilstand" trafte aftaler. Det ville utvivlsomt have medført adskillige og alvorlige kontroverser med besættelsesmagten, men det ville under alle omstændigheder have været en ærlig, dansk politik.

Den "nationale" regering foretrak imidlertid at opfatte disse udtalelser som alvorligt mente trusler, og hvad værre var, den pågav på forhånd ethvert forsøg

på at sætte sig til modværge, at yde modstand. I den socialdemokratiske redegørelse for besættelsestidens politik erkender Hartvig Frisch åbent:

dog

"Disse truende og nedladende ord til den lille nation, der lige havde gjort sit skrabud, danner den rette baggrund for de følgende ugers bagivenheder i Danmark. Hele vor politik var i skred." (Bind I, s. 92).

Endelig var der indflydelsesrige kreise i befolkningen, som i Alfred Rosenbergs udtalelse om, at "Vesterhav-Østersø-rummet og Ønau-rummet må træde i gensidig levende økonomisk-kulturel forbindelse, og det er kun muligt over Tyskland", anede muligheder for store økonomiske eventyr. Indenfor det store landbrug havde L.S. agitationen utvivlsomt skabt lydhørhed for tanken om Tyskland som den store, rige kunde og mangen geschäftlig direktør eller pølsefabrikant så i det tyske storrum et marked, som kunne ~~gives~~ give uanede fortjenester, om blot man skaffede sig de rette forbindelser. For disse kreise var den "nationale" regerings stadige pålæg om "tilpasning" og "indordning" derfor en velkommen opfordring til at pleje omgang med besættelsesmyndighederne, og de ikke alene støttede regeringen i dens tilpasningsbestræbelser, men animerede den ved enhver given lejlighed til at fortsætte udbygningen af det pangermanske kammeratskab.

Og regeringen sparede sig ingen anstrengelser for at opfylde de af Karl Megerle stillede betingelser og anerkende det princip "at det helt igennem er foreneligt med en lille stats ære at betroe sig til et stort riges ledelse og beskyttelse."

Efterson Alfred Rosenberg i sin tale den 9. juli havde erklæret folkeforbundets lære for falsk, faldt det den danske "nationale" regering naturligt i et ministermøde den 11. juli at beslutte, at trække Danmarks representation ved folkeforbundet tilbage og ophøre med betaling af bidrag. Ligeså naturligt faldt det samme ministermøde at anerkende den af Hitler skabte stat Slovakiet samt at beslutte at sende udenrigsministeriets direktør Mohr til Berlin for sammen med den danske gesandt at overrække 8. juli erklæringen for derigennem ligesom at understrege den danske forbavselse og beundring for de store tyske sejre. Man har ganske vist senere fra udenrigsministeriets side høvdet, at denne ejendommelige sendelse hovedsagelig var ment som en courtoisie uden andet praktisk formål end det, at udenrigsministeren omgående kunne få et mundtligt referat af udtalelser af betydning, der kunne falde fra tysk side."

Og der faldt virkelig udtalelser af betydning fra tysk side. Ganske vist lykkedes det ikke direktør Mohr som planlagt at få foretræde for selve den tyske udenrigsminister v. Ribbentrop. Man måtte affinde sig med den 17. juli at aflevere erklæringen til statssekretær von Weizsäcker. Dagen efter aflagde direktør Mohr imidlertid besøg hos ambassadør Ritter, på hvem noten havde gjort så dybt et indtryk, at han direkte forespurgte den danske udsending, om erklæringen var udtryk for, at Danmark var rede til at drøfte (besprechen)

det fremtidige økonomiske samarbejde med Tyskland allerede inden fredsslutningen og ikke først efter denne.

Direktor Mohr svar på dette spørgsmål, som må være kommet ham aldeles overraskende, og som han ingensomhelst bemyndigelse havde til at drøfte med de tyske myndigheder, er karakteristisk for den ånd, der rådede indenfor den "nationale" regering. Mohr svarede, at der efter alt foreliggende for ham ikke kunne være tvivl om Danmarks villighed til en drøftelse før fredsslutningen, da det selvsagt lå i Danmarks interesse at blive taget med på råd, inden Tyskland lagde sig for fast på bestemte standpunkter.

Når man inviterer fanden til middag, så kommer han. Den 30. juli indfandt ambassadør Ritter sig i København medbringende et forslag om Danmarks indtræden i, hvad han kaldte told- og union med Tyskland. Man havde fra tysk side endnu ikke gjort sig enkelthederne i denne klar, man havde nærmest som forbillede tænkt sig den belgisk-luxemburgske told- og union. Hovedspørgsmålet var, om Danmark i princippet ville erklære sig rede til at indtræde i forhandlinger om en sådan union, og svar herpå ville ambassadøren gerne kunne medbringe, når han den følgende dag rejste tilbage til Berlin.

Seavenius forelagde spørgsmålet for regeringen og anbefalede, at man både af politiske og økonomiske grunde optog forhandlingen i første omgang om en "rammeoverenskomst" senere om en eller flere "udfyldningsoverenskomster".

Skønt det vel næppe kræver nogen stor forklaring, at når et lille land slutter told- og møntunion med en stormagt, vil det sige, at det lille land lader sig incorporere i det store, at det opgiver sin egen økonomiske politik, sit erhvervsliv og sin selvstændighed, sin egen handelspolitik og som en naturlig konsekvens deraf også sin udenrigspolitik, kunne Seavenius allerede den 31. juli - dagen efter ambassadør Ritters ankomst til København - efter forhandlinger i reringen, i samarbejdsudvalget og efter at sagen havde været forelagt kongen til godkendelse, overrække ambassadøren et memorandum, hvis indledning lød:

"Den danske regering erklærer sig i princippet rede til straks at optage forhandlinger med den tyske regering angående afbluttelsen af en overenskomst med hensyn til erhvervsfællesskab under bibeholdelse af fuldkommen politisk selvstændighed for Danmark.

Regeringen havde af let forståelige grunde erstattet det ildevarslende "told- og møntunion" med det mere uskyldigt klingende "overenskomst med hensyn til erhvervsfællesskab" og derudover hagede sig fast ved, at det skete "under bibeholdelse af fuldkommen politisk selvstændighed for Danmark" og at kronen skulle være eneste lovlige betalingsmiddel i Danmark. Med dette i lommen og løfte om, at en dansk forhandlingsdelegation ville indfinde sig i Berlin, således at forhandlingerne kunne begynde den 5. august, drog ambassadør Ritter af gårde.

Da den danske forhandlingsdelegation, som bestod af trafikminister Gunnar Larsen, (formand) nationalbank-

direktor Bramsen, generaldirektor Korst, direktor Styhr, afdelingschef Wassard og kontorchef Sveinbjørnsson, kom til Berlin bekræftedes på ny sandheden i det gamle ord, at når man rækker fanden en lillefinger, tager han hele hånden. Det viste sig, at tyskerne havde været mere end utilfredse med det memorandum, som Ritter hjembragte fra København og i mellemtiden havde udarbejdet et udkast til "rammeoverenskomst" af en sådan art, at selv denne delegations medlemmer fandt det påkrævet næste dag at meddele Ritter, at forslaget end ikke kunne benyttes som forhandlingsgrundlag. Udkastet indeholdt bl.a. bestemmelse om fri og lige adgang såvel for personer som for selskaber til at drive erhvervsvirksomhed i begge lande, samt en bestemmelse om, at kontraktens gennemførelse skulle ledes af et forvaltningsråd med en tysk formand samt et dansk og et tysk medlem, hvor formandens stemme var afgørende samt endelig en bestemmelse om, at alle handelsforhandlinger med fremmede magter på bagges staters vegne skulle føres af Tyskland.

Der afholdtes en række møder, hvorunder ambassader Ritter bl.a. fremhævede, at ville Danmark gå ind i fællesskabet, måtte dette uvægerligt medføre en del af de konsekvenser, som havde fundet udtryk i udkastet. Sagde Danmark omvendt Nej, måtte Tyskland tage sin beslutning, om det med magt ville tvinge Danmark ind i fællesskabet eller simpelthen lade det ligge og passe sig selv. Med denne besked og anmodning om at afgive svar inden den 15. august forlod delegationen Berlin den 8. august.

Efter delegationens hjemkomst fortsattes drøftelserne i ministerium og samarbejdsudvalg og efterhånden aivede de "strengt fortrolige" forhandlinger ud og vakte almindelig ophidselse i befolkningen. Fra dette tidspunkt daterer sig egentlig Danmarks kommunistiske Partis illegale pressevirksomhed, idet partiet lod fremstille og udbrede små duplikerede blade, hvori resumeredes det væsentlige af de tyske forslag. Det indtryk disse illegale meddelelser gjorde, ikke mindst blandt erhvervslivets mand, som her pludselig så deres nyopdukkede store chancer vejre hen, blev sandsynligvis bestemmende for forslagens videre skæbne.

Fra den 15. til den 17. august opholdt den uheldige delegation sig for anden gang i Berlin for at bede om at få fristen for den endelige stillingtagen forlænget. Da man noget senere erfarede, at der på tysk side var opstået en vis uenighed, idet der navnlig fra den tyske bondefører Darrés side var lagt betænkeligheder for dagen tog regeringen under indtryk af den almindelige stemning i landet så meget mod til sig at delegationen den 23. august - hvilken dato fra tysk side var fastsat som termin for det danske svar - påny drog til Berlin for samme eftermiddag "på en sådan måde, at det gav mindst årsag til misstemning" (Scavenius s. 81) at meddele den danske regerings afslag, idet man dog - for at mildne gemytterne - forpligtede sig til "i Danmark at fortsætte en detailundersøgelse af de grundlæggende økonomiske problemer de to lande imellem i den hensigt at skaffe

klarhed over, hvilke lettelser og forbedringer i samhandelsforholdet mellem de to lande de ændrede forhold nødvendiggør".

Her var et klart eksempel på, at det kunne nytte at sige nej - endog i et tilfælde, hvor man selv havde rakt hånden frem. Desværre tog regeringen ikke ved lære heraf. Den gjorde sig tvertimod alle anstrengelser for i de følgende måneders handlinger at spore tegn på de bebudede tyske modforholdsregler. Blandt andet har man villet se de danske nazisters i den følgende tid forstærkede aktivitet som en direkte følge af dette forskræmte nej. Det vil dog vist være rimeligt at antage, at dersom den dengang endnu satte tyske regering virkelig havde villet "hævne" sig på den opsatsige danske lydregering, da havde den haft mulighed for at gøre det på mere effektiv måde end gennem Fritz Clausens ulovlige demonstrationer og ulæselige proklamationer.

Man kommer sikkert sandheden nærmere ved at slutte, at der var ret snævre grænser for, hvad nazisterne selv på daværende tidspunkt kunne tåle af uroligheder i de besatte lande, og man var derfor i Berlin mere tilbøjelig til at give efter, når det ikke drejede sig om krigsvigtige foranstaltninger, end den danske regering turde og ville tro.

Det skal dog siges, at mens Stauning og hans ministerfæller i spørgsmålet told- og kontunion, tvunget af omstændighedern, groft svigtede det pangermanske kammeratskab, så udfoldede de på en række andre områder et særdeles sprudlende initiativ.

Det var kun få måneder siden, De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg havde udsendt sit opråb til forbundene og fællesorganisationerne om

"at blive på pladserne og gøre dagens gerning under de givne vilkår"

Næppe mange blandt de hundredtusinder af medlemmer, som opråbet var rettet til, havde haft det indtryk, at "dagens gerning" i virkeligheden ville sige tilpasning til det pangermanske kammeratskab. Men sådan var det.

Herom siger bl.a. den dansk-tyske forbindelsesmand

Henning Dalsgaard:

"I sommeren 1940 fik jeg en hændelse fra Ernst Berg, Le samvirkende Fagforbund (Laurits Hansens sekretær) og Alex Christiansen, statsministeriets pressesekretariat (fra Stauning).

Jeg kendte dem begge fra tidligere. Jeg udtalte som min private mening, at hvis arbejderbevægelsen viste vilje til samarbejde med tyskerne, ville disse næppe gøre Fritz Clausen til statschef. Efter aftale med Stauning skabtes derefter kontakt mellem Laurits Hansen og Meissner og Fritz Clausens stormløb afblæstes."

Henning Dalsgaard fortsætter:

"Den første rejse (delegationsrejse til Tyskland - red.) har jeg ikke haft noget at gøre med, Stauning bad ved den næste rejse om at få denne på et bredere grundlag, hvorfor repræsentanter for rigsdag, kommunalråd, kooperativ og presse blev inviterede med. Stauning bad mig om at få Holger-Nielsen (socialdemokratisk folketingsmand - red.) og Alex Christiansen med som sine personlige observatorer på disse to rejser. Alex Christiansen var hele tiden i forbindelse med Stauning, der blev holdt underrettet om alt via Alex Christiansen, der havde garanteret ham for sin loyale holdning. Til gengæld havde Alex Christiansen garanteret for, at Stauning ønskede et fuldt loyalt samarbejde med tyskerne, som den eneste redning for arbejderbevægelsen i den daværende situation."

Om, hvorledes kontakten mellem Laurits Hansen og

Meissner kom i stand, har den tidligere nazistiske presseattaché, dr. Gustav Meissner selv til en politirapport i 1946 udtalt:

personalia -
hvor siger han
det?
Carl. Komm.?)

"at han engang i sommeren 1940, da han lå på landet i Asserbo, blev ringet op fra København, om at en fremstående personlighed ønskede at tale med ham. Det viste sig at være Laurits Hansen, der med Stau- nings udtrykkelige tilladelse på fagbevægelsens vegne skulle søge kontakt med tyskerne, hvorved han forøvrigt også var i overensstemmelse med Axel Olsen (Formanden for Dansk Arbejdsmændsforbund red.) Leissner mente, at en sådan kontakt strengt taget henhørte under den tyske arbejdsfront, men da det var denne forbudt at beskæftige sig med medlemmer af II Internationale, blev kontakten etableret gennem det tyske udenrigsministerium, og heraf kom bl.a. arbejderdelegationernes Tysklandsrejser og kontaktfrokosterne hos Henning Ballegaard. Efter Frankrigs fald deltog Leissner i en middag hos Rind, hvor fagbevægelsen var repræsenteret. Han bemærkede, hvilket dybt indtryk krigebegivenhederne havde gjort, og at man fra dansk side givetvis regnede med, at krigen var tabt for de allierede. (Særlig sammenlign daværende forsvarsminister Brorsens udtalelse, som findes gengivet side.....) I den følgende tid orienterede fagbevægelsens ledelse sig i konsekvens heraf mere og mere henimod Tyskland, men ganske vist på neutral basis, mens Socialdemokratiet, der i Tyskland ansås for kompromitteret (Matteotvifonden), nølede fulgte bag- efter."

Også i dette tilfælde ovede sprællemanden Fritz Clausen den ønskede virkning som det fugleskræmsel, der drev danske politikere på flugt fra modstandens slagmar- ker. Ja, det er vel endda at gøre Fritz Clausen og hans sammenlignbare nazistiske bevægelse for megen ære at sige, den drev politikkerne på flugt. Sandheden er snarere den, at de greb denne trusel med begærighed som uundskyldning for at virkeliggøre deres inderste hensigter og ønsker.

De ledende politikeres og fagforenings-folks optræden i spørgsmålet om hvervningen af arbejdskraft til Tysk- land er lige så kompromitterende som den er karakteristisk for den "nationale" samarbejdspolitik.

Så tidligt som i maj måned 1940 havde tyskerne i Vesterport i København indrettet et kontor for arbejds- anvisning i Tyskland. Kort efter oprettedes tilsvarende kontorer i en række andre byer. Den 24. maj udsendte Statens Udvandringskontor en meddelelse om anvendelse

af dansk arbejdskraft i Tyskland. Der gaves oplysning om hvilke fag, der særlig var brug for samt om indkvarterings- og lønforhold, men henvises ellers til det tyske kontor i Vesterport.

Allerede den 25. maj troppede Laurits Hansen op i spidsen for De samvirkende Fagforbund med nedenstående cirkulære til samtlige forbund og arbejderne lokale fællesorganisationer:

"Efter henstilling fra udenrigsministeriet og socialministeriet har D.S.F. deltaget i forhandlinger med udvandringschefen om arbejdskraft til Tyskland. Fra tysk side er det blevet stillet som en absolut betingelse for at levere Danmark 3 mill. tons kul og 1 mill. tons koks, at vi selv sender Tyskland det antal arbejdere, der kræves til kullenes fremskaffelse.

Under forhandlingerne er det indtil imidlertid lykkedes at udvirke, at den danske arbejdskraft ikke skal beskæftiges i kulminerne eller brunkulslejerne, men på andre områder for at frigøre tyske arbejdere, som derved kan indsættes i kulproduktionen."

Det var begyndelsen til den eksport af danske arbejdere til Tyskland og senere Norge, som snart tog så stort et omfang. Den 3. august kunne Berliner Borsenzeitung i et særnummer "Nabo Danmark" oplyse, at der indtil den 20. juli var indrejst 9 334 danske arbejdere, deraf alene 7 153 fra København. Den 5. oktober oplyser udvandringschefen overfor Berlingske Tidende, at antallet pr. 1. oktober 1940 udgør 17 151. Den 30. november var tallet 20 000, den 1. februar 1941 24 000 og så fremdeles. Den 5. maj 1942 oplyste formanden for De samvirkende Forbund, Laurits Hansen, at der indtil da havde været 77 477 danske arbejdere i Tyskland, og at ca 42 000 på daværende tidspunkt opholdt sig dernede. I december 1942 var tallet 35 000, i december 1943 23 000 i december 1944 var

var tallet på grund af de vedvarende bombeangreb dalet til 7 000 og 1 marts 1945 til 6 000.

Det var en indirekte støtte, man på den måde ydede den tyske krigsførelse. For hver dansk arbejder, som tog arbejde i Tyskland, frigjordes en mand til det tyske militær. Danmarks kommunistiske Parti tog da også fra første færd det standpunkt at ekskludere medlemmer, som tog arbejde i Tyskland eller Norge samt at nægte sådanne personer optagelse i partiet, som havde arbejdet i Tyskland og Norge.

Når eksporten af arbejdskraft til Tyskland fik et så relativt stort omfang som foranstående tal viser, skyldes det hverken eventyrtrang eller udpræget lyst hos flertallet af danske arbejdere til at hjælpe tyskerne med deres krigsførelse, men simpelthen, at den "nationale" regering sultede arbejderne til at tage afsted. Dette forhold belyses særdeles grelt af Arbejds- og Socialministeriets skrivelse af 29. juli 1940 til et socialudvalg om virkningerne af vægring ved at søge arbejde i Tyskland:

(indføjes)

(se Besættelsestidens Fakta, 2. bind, 2. del.
side 1144).

Hvis man gør sig den ulejlighed at vikle meningen ud af det omstændelige kancellisprog, er den ikke til at misforstå. Arbejds- og Socialminister K. Johs. Kjarbøl fejrer her en ny triumf, idet han i skrivelsen giver socialkontorerne fuldmagt til at tvinge ledige arbejdere til at tage til Tyskland. Vil en mand ikke

rejse, nægter man ham understøttelse, eller han sættes på fattighjælp. Og det er en kendsgerning, at tusinder af arbejdere ved hjælp af Kjerbøls skrivelse er tvunget til Tyskland.

Før afrejsen måtte arbejderne på det tyske arbejds-kontor underskrive en kontrakt, hvorved arbejdsperi-odens varighed og lønforhold bestemtes, og han erkendte, at han var underkastet de i Tyskland gældende bestem-melser vedrørende arbejdsdisciplin og arbejdsordning. I de nærmere specificerede bestemmelser stod der, at

"alvorlige brud på arbejdsdisciplinen er strafbare. Arbejdere, som bryder kontrakten ved at rejse til-bage til Danmark, udelukkes fra arbejdsløsheds-understøttelsen i Danmark, samt fra enhver hjælp gennem "Die deutsche Arbeitsfront."

Med andre ord, den som først var havnet i Tyskland, var retsløs, derfor sørgede arbejds- og socialminister Kjerbøl i godt og fordrageligt samarbejde med de tyske myndigheder. Erik Scavenius siger herom:

"Arbejds- og socialminister Kjerbøl og den ham underlagte administration udførte et stort ar-bejde for at gennemføre, at danske arbejdere frivilligt gik til Tyskland og bidrog herved til, at dette for forhandlingspolitikens videre-førelse betydningsfulde spørgsmål blev løst." (s. 41)

Vi har i det foregående belyst de metoder, hr. Kjer-bøl anvendte, for at få danske arbejdere til at gå "frivilligt" til Tyskland. Yderligere skal blot anføres, at det oprindelige tyske tilsagn om, at de danske arbej-dere ikke skulde beskæftiges i kulminerne eller brum-kulelejerne, naturligvis var af lige så løftig art som alle øvrige tyske tilsagn.

Den 10. oktober agiterede Laurits Hansen ivrigt i

et cirkulære til samtlige forbund og fællesorganisationer for at skaffe 1000 danske arbejdere til den tyske kulkoncern Hugo Stinnes, og han anførte, at der i Stinnes kulminer i forvejen beskæftigedes hollandske arbejdere, "som er lige så ukendt med minedrift som danske arbejdere."

Den 6. november forelå et nyt cirkulære fra De samvirkende Fagforbund. Denne gang gjaldt det 5000 arbejdere til Ruhrs kulminer. Denne plan blev dog åbenbart opgivet, for den 24. november kan Laurits Hansen meddele, at de 5000 arbejdere ikke skal i kulminerne, men i brunkulslejerne, "der som her er åbne lejer".

Begejstringen blandt danske arbejdere var dog ikke stor. I nyt cirkulære af 16. december meddeler Laurits Hansen, at der hidtil kun har meldt sig nogle få hundrede til dette arbejde, og da man fra tysk side har gjort opmærksom på, at man "antagelig vil se sig nødsaget til at standse leverancerne (af kul og koks til Danmark) medmindre der snarest muligt skaffes det fornødne antal frivillige/danske arbejdere, nemlig 5000", retter De samvirkende Fagforbund "en indtrængende henvendelse til vore tilsluttede forbund om gennem opslag på kontrolsteder og anvisningskontorer, bl.a. ved at gøre de arbejdsløse medlemmer bekendt med nærværende cirkulære og på anden hensigtsmæssig måde, at virke for, at det størst mulige antal arbejdere, så hurtigt som muligt melder sig til dette arbejde". Efter at have pålagt fællesorganisationerne "af hensyn til de uorga-

"miserede arbejdsledige" at tilstille socialkontorerne et eksemplar af klageråbet, gøres der elegant opmærksom på, at "hvervningen foregår især som sædvanligt på frivilligt grundlag."

Når vanskelighederne med at fremskaffe arbejdere til Tyskland, trods de metoder der anvendtes, trods den uhyre store arbejdsløshed i Danmark og de meget dårlige kår, hvorunder de arbejdsløse levede, var så store, skyldtes det i første række en sund og naturlig modvilje hos den danske arbejder, som uden større forklaringer forstod, at arbejde i Tyskland var ensbetydende med at understøtte besættelsesmagten i dens krigsførelse. Men det skyldtes givetvis også de skildringer, der gik mand og mand imellem om arbejdsforholdene i Tyskland, og som ingenlunde svarede til de fra nazistisk hold udsprede lyst farvede beskrivelser.

For at vende stemningen blandt arbejderne arrangeredes i ugen fra 16. til 22. august 1940 en rejse til de danske arbejdere i Tyskland, hvori blandt andre deltog sekretær i De samvirkende Fagforbund, Einar Nielsen. Efter sin hjemkomst skildrede Einar Nielsen i De samvirkende Fagforbunds officielle medlemsblad Arbejderen sine indtryk. Han skriver bl.a.:

"Så uensartet de danske arbejdere end er i deres sammensætning, siges kammeratskabet mellem dem at være godt. Det var for os besyggende et uforglemmeligt syn at se den, f.eks. i Hamburg, foran "Haus der Arbeit", søndag eftermiddag i hundredvis komme over pladsen til indgangen, barmhævede - som unge mennecker bruger hjemme - eller med bløde hætte, ranke og ruske i bevægelserne, et lille udbrud af de tusinder, som ikke er bange for at rejse ud i verden og tage fat, når lejlighed bydes.

Deres antal i Tyskland er i sig selv en tilstrækkelig tilbagevisning af visse bladens påstande om "arbejdsskyhed" og "arbejdsløst" blandt de arbejdsløse."

Der foreligger også andre skildringer af danske arbejderes kår i Tyskland, skildringer som ikke rummer noget som helst af den glade søndagsstemning, som prægede Einar Hielsens artikel. Ud af ruinerne af det danske gesandsskabs bygning i Berlin blev bl.a. reddet en række dokumenter vedrørende danske arbejdere i Tyskland, som PRIT DANMARK i 1944, og som vi her gengiver til skam og skændsel for de danske politikere som, skønt de var bekendt med forholdene, ikke alene intet foretog sig for at ændre dem, men anstrengte sig af yderste evne under anvendelse af trusler, tvang og bevidst lognagtige skildringer for at drive stadigt flere danske arbejdere ind i dette helvede - med det ene formål at støtte den tyske nazismes krigsførelse og dermed undertrykkelsen af vort land. Gesandskabets indberetninger til udenrigsministeriet lyder:

(PDS særnummer, februar 1944, fra side 2 til stjernen side 12.)

Forsendelsen af danske arbejdere til Tyskland var kun et enkelt led i fuldbyrdelsen af det pangermanske kammeratskab! Det omfattede trods alt kun en ringe del af den samlede danske arbejderklasse. Tyskerne og den "nationale" danske regering sørgede i fællesskab for, at heller ikke de, som blev hjemme, fik for gode kår.

Ikke mindst var trafikministeren, Gunnar Larsen, særdeles ivrig efter at gøre sig bemærket. Søndag den

21. juli valgtes han således til en storpolitisk tale. Efter bedste tyske mønstre holdtes talen til en kreds af arbejdere, og han valgte at holde den på feriehjemmet Olsbæk, som tilhørte Gunnar Larsens eget firma, Valby Maskinfabrik og Jernstøberi. Arrangementet var upåklageligt. Pressen var informeret. Fellestillidsmanden på fabriken mobiliseret for at svare på ministerens tale, og dagen efter bragte den samlede regeringspresse under store overskrifter trafikministerens "betydningsfulde udtalelser"!

Gunnar Larsen sagde bl.a.:

"Jeg har fået overdraget et overordentligt stort ansvar, idet det er klart, at der indenfor ministeriet for offentlige arbejder er mulighed for at skaffe beskæftigelse af forskellig art, herunder også på en række områder, hvortil der enten kræves en meget ringe mængde udenlandske råmaterialer, eller hvortil råmaterialerne kan fremskaffes fra Tyskland. På dette punkt er vanskelighederne imidlertid meget store, idet det er begrænset, i hvor vid udstrækning staten kan finansiere sådanne arbejder, hvis de skal udføres og finansieres på normal vis, men her kan vi måske også lære noget af Tyskland.

Hvis vi skal prøve på at skue lidt ud i fremtiden, så er det jo klart, at der gennem det samarbejde, der nu etableres med Tyskland, vil opstå store muligheder og flere betingelser for visse grene af vort økonomiske liv.

Jeg tænker naturligvis her først og fremmest på landbruget, og af den grund er det sikkert ønskeligt og rigtigt, at vi her arbejder hen imod planer af den ene eller den anden art, der har til hensigt dels at standse flytningen af arbejdskraft fra landet til byerne og dels at vende strømmen den anden vej. Betingelserne for at gennemføre noget sådant skulle være til stede på grund af de bedre økonomiske kår, som landbruget i fremtiden vil komme til at arbejde under.

Men under alle omstændigheder er det givet, at en omlægning må finde sted indenfor erhvervslivet, og det vil sikkert også blive nødvendigt på anden måde at tilpasse vore sociale og politiske forhold på en sådan måde, at det bedst mulige samarbejde kan etableres med Tyskland ud i fremtiden."

Arbejderbladet kommenterede denne tale med følgende ord:

"Det, de ferierende ~~arbejdere~~ arbejdere på Olsbæk her fik at vide, var, at hr. Gunnar Larsen er

tilkaldt i regeringen for at bryde bane for, at arbejdet ikke længere skal "udføres og finansieres på normal basis", hvilket på godt dansk vil sige, at tvangsarbejdet skal sættes i system, og tariffærne brydes. Det er kampen mod fagforeningerne, der videreføres under reaktionens egen ledelse. Hr. Gunnar Larsens højre hånd i dette værk er Johs. Kjarbøl.

Vel som en logisk konsekvens af denne linie bebudede trafikministeren, at denne omlegning ville medføre en "tilpasning af vore sociale og politiske forhold", og hvad dette vil sige, er der næppe nogen, der idag er i tvivl om.

Hr. Stauning har åbnet vejen for reaktionen, og idag lever han i skyggen af reaktionens førstemand, millionæren Gunnar Larsen, der i stor tempo realiserer reaktionens ønskedrømme.

En trøst må det være, at hr. Stauning til syvende og sidst ikke er identisk med arbejderklassen, og det kan formodes, at den vil sige et ord med i laget, før alt er tabt."

Gunnar Larsens ønske om at standse flytningen af arbejdskraft fra landet til byerne og "vende strømmen den anden vej" var for så vidt allerede opfyldt af arbejds- og socialminister Johs. Kjarbøl, som søndag den 14. juli 1940 indledede klapjagten på landarbejdere gennem udsendelsen af et ministerielt cirkulære, hvori det meddeltes, at arbejdsgivere, der beskæftigede landbrugskyndige arbejdere ved f.x. tørvegravning, stødetagning, vejarbejder, større jordarbejder o.l. kunne forvente en henvendelse fra arbejdsanvisningskontorerne med opfordring til at afskedige disse arbejdere, for at de kunne overføres til høstarbejde, hvorefter de straks ville blive erstatet ved anvistning af ikke-landbrugskyndig arbejdskraft.

Dette dekret om tvangsarbejde, stavnsbånd og kastesvæn på landet blev hr. Kjarbøls første bedrift som "arbejdsminister" i Danmark. Det betød kort sagt, at dersom det var lykkedes en fattig landarbejder at skaffe

sig et efter hans tidligere forhold bedre betalt arbejde, selvom det blot var rent midlertidigt, så skulle han nu ifølge Kjerbøls cirkulære afskediges fra dette arbejde og påny stilles til rådighed for de storbønder, hvis sulteregimente han var flygtet fra, og tvinges til at arbejde for dem på de vilkår, de måtte finde for godt at byde ham. Nægtede han dette, kunne han og hans familie sulte ihjel eller dø på hvilken anden måde, det passede dem. Således talte socialdemokraten Johs. Kjerbøl. Det faktiske forhold var nemlig, at der ikke i nævneværdig grad manglede arbejdskraft indenfor landbruget, hvilket bekræftedes af alle de ledende folk indenfor landbrugsorganisationerne, men man ønskede et middel til at presse lønningerne yderligere ned. Her var det alle Danmarks storbønder og kapitalister tiljubede den socialdemokratiske minister deres bifald.

Også i den socialdemokratiske presse mødtes man i disse dage af en lys og frejdig optimisme. Det var statistisk departements offentliggørelse af arbejdsløsestallene for juni måned, som havde stemt sindene til glæde og taknemlighed. Årsagen var den, at det samlede antal arbejdsløse ved udgangen af juni måned var opgjort til 96 777 mod 115 856 ved udgangen af den foregående måned. Man så ganske bort fra, at arbejdsløsestallet for juni lå 32 000 højere end for juni måned 1939, ligesom man undlod at omtale de mange arbejdere, der som nævnt allerede på dette tidspunkt havde måttet forlade landet for at søge arbejde i Tyskland og de mange, som

var på arbejdsfordeling.

Om de herrer socialdemokratiske provinsredaktører havde løftet den bebrillede næse fra statistikens tørre talke-lønner og brugt deres øjne og øren til at iagttage, hvad der virkelig skete rundt om i landet i disse dage, ville de have opdaget, at den optimisme, de gav udtryk for og de lyse farver, de malte med, aldeles ikke dækkede de faktiske forhold.

Den 30. juni udløb loven om ekstra tilskud til vanskeligt stillede arbejdsløshedskasser i henhold til hvilken 18 arbejdsløshedskasser omfattende over halvdelen af samtlige arbejdsløshedskassers medlemstal. Et faldt helt i tråd med regeringens almindelige nedskæringspolitik og Gunnar Larsens bebudede "tilpasning af vore sociale forhold", at denne lov ikke blev forlænget. Den umiddelbare følge heraf var, at Arbejdsmændenes arbejdsløshedskasse måtte meddele sine medlemmer, at kontingentet fra 1. juli forhøjedes med 50 øre pr. uge.

Under ledelsen af den socialdemokratiske borgmester i Kolding ved ^{my}Kolding byråd at afskedige alle under kommunal ansatte gifte kvinder (med undtagelse af kommunens rengøringskoner) pr. 3. december 1940 og fremtidig at ville afskedige enhver kvinde, som giftede sig med 3 måneders varsel, hvilket fremkaldte en skarp protest fra Dansk Kvindesamfund.

I det hele taget syntes det som om de reaktionære kræfter mente at kunne betvinge ialfald en del af krisens og krigens virkninger ved at fortrænge flest muligt kvinder

fra erhvervslivet. Angrebet på de gifte kvinder på Gunnfabriken i Køge er tidligere omtalt. Her kan yderligere anføres, at socialminister Ludvig Christensen, umiddelbart før han afløstes af Kjørboel, nåede at gennemføre en diktatorisk skarpelse af arbejdsløshedsloven, hvorefter medlemmer af Husassistenternes fagforening for at kunne modtage understøttelse hvert år den 31. marts skulle godtgøre at have haft arbejde 150 dage. Opfyldte de ikke denne betingelse, fratoges de understøttelsesretten, men havde adgang til endnu et år at betale fuldt kontingent. Kunne de heller ikke det følgende år opvise 5 måneders arbejde, overførtes de til kategorien bidragydende medlem, hvilket i realiteten ville sige, at de udelukkedes af arbejdsløshedskassen. De, der rantes af denne bestemmelse, var i første række sådanne arbejderkvinder, der antages til daglønnsarbejde i hjemmene, forretninger o.l. altså kvinder, som måtte ernære sig ved løsarbejde fra dag til dag.

Ordningen modtoges selvfølgelig med tilfredshed i den borgerlige presse. Således hilste Frederiksborg Amtsavis den som en "lille begyndelse til sanering (selvfølgelig hilst med forbitrelse af Arbejderbladet), og den kan uden skade føres videre."

At den "lille begyndelse" var et klart brud på organisationens love, og at den rante nogle af de dårligst stillede arbejderkvinder, blev aldrig bemærket af de glade optimister i den socialdemokratiske presse. De bemærkede knapt, at under det almindelige forbud mod at

handle med korn, som herskede i begyndelse af juli, måtte husmændene og landarbejderne slå deres dyr ned, for at de ikke skulle dø af sult, mens det store landbrug formelig frådsede i korn.

Det forbigik også stort set deres opmærksomhed, at arbejderne i landets tørvemoser sled og slæbte under de usleste betingelser, mens spekulanter af alle slags skov lede guld ind som tørvebaroner, de anede vel ikke engang hvorledes det ene store firma efter det andet - med statsbanerne i spidsen - udnyttede luftvernsforordningerne til at pålægge arbejderne 20 til 30 timers overarbejde om ugen - som vel at mærke ikke blev betalt, men noteret på den store "nationale" konto til senere hævnning, eller at arbejdsgivernes "nationale" sindelag fandt udtryk bl.a. derved, at Dansk Arbejdsgiverforening gennem et cirkulære til samtlige sine medlemmer dekretede, at arbejderne ikke havde krav på betaling for den tid, i hvilken de opholdt sig i beskyttelsesrum, for så vidt beskyttelsesrum overhovedet fandtes, hvilket ingenlunde altid var tilfældet.

Efter lange hemmelige forhandlinger mellem regeringen og landbrugsorganisationerne kunne landbrugsminister Bording omsider den 17. juli om aftenen forelægge rigsdagen sit forslag til kornlov. Det skete bl.a. med følgende bemærkninger:

"Enkelte vil måske mene, at de i lovforslaget foreslåede priser er for lave, mange vil utvivlsomt mene, at de er for høje.

Det må erkendes, at priserne ligger betydeligt over det, vi er vant til her i landet under normale forhold. Jeg skal heller ikke benægte, at priserne

ligger i overkanten af det, man kalder produktionsprisen, men også i overkanten af udnyttelsesprisen, og overfor denne stigning kan man også med en vis ret anføre, at det i nogen grad vil forrykke det prisgrundlag, som var til stede ved pristalsregulerings bortfald for arbejds-lønningerne for et par måneder siden.

Det er derfor regeringens hensigt, når disse priser for den nye kornhøst slår igennem for vigtige fødevarers vedkommende, at søge gennemført en vis tilpasning mellem arbejds-lønningerne og de nye priser. Det er ligeledes hensigten at begrænse brødspriserens stigning for den økonomisk allerdårligst stillede del af befolkningen."

Loven fastsatte afleveringspligt af al avl af rug- og hvede, samt på landejendomme med 10 000 kr. grundværdi en nærmere bestemt mængde foderkorn. Den betød, at det kornproducerende - d.v.s. det store landbrug - årligt fik sine indtagter forøget med 500 millioner kr., hvilket beløb måtte udredes af hele den arbejdende befolkning i form af højere priser på brød, mel, gryn, melk, smør, kød, flæsk og æg. Rugbrød f.x. steg i København fra 93 til 145 ore pr. 4 kg, franskbrød steg fra 31 til 38 ore pr. 300 gr.

På rigsdagen var kommunisterne de eneste, som gik imod dette forslag. Man anerkendte princippet, men fastslog, at det i det foreliggende forslag havde fået den dårligst mulige udformning. For at råde bod herpå stillede kommunisterne to ændringsforslag, der begge tog sigte på at komme det arbejdende folk, det store antal forbrugere til hjælp. Det første angik brødsprisen, og gav ministeren bemyndigelse til at træffe fornødne foranstaltninger til at sikre, at priserne på rugbrød, sigtebrød og franskbrød såvel som på mel og gryn ikke i lovens gyldighedsperiode oversteg priserne på disse varer ved lovens vedtagelse. Udgifterne ved disse

foranstaltninger skulle afholdes af statskassen. Forslaget blev stemt ned af de "nationale" partier - og priserne steg som allerede nævnt.

Det andet forslag angik landarbejderne. Fra kommunistisk side krævedes, at der sikredes landarbejderne en rimelig løn afpasset efter den betydelige indtægtsstigning landbruget allerede havde haft og efter lovens vedtagelse yderligere ville få. Den konservative pastor Amby sluttede sig hertil ved at erklære: "Det er et helvede at være landarbejder i Danmark".

Landarbejdernes forretningsfører, den socialdemokratiske folketingsmand Levinsen krævede også, at landarbejderne fik en indtægtsstigning, så meget mere som de ved de seneste overenskomstafslutninger stedse var blevet holdt udenfor. Kommunisterne stillede følgende forslag: "Enhver landmand, der i henhold til foranstående bestemmelser skal aflevere korn, forpligtes til at betale sine arbejdere en løn, der ikke må ligge under de tariffer, der er fastsat ved overenskomst mellem Dansk Arbejdsmandsforbund og landbrugsarbejdsgiverforeninger med et tillæg på 20%". Forslaget blev stemt ned med alle stemmer mod kommunisternes. Hr. Amby lod landarbejderne i stikken i deres helvede, og Levinsen foretrak i praksis at følge den "nationale" nedskæringsparole efter i smukke ord at have talt sine medlemmers sag.

Den "tilpasning" af lønningerne, som landbrugsminister Bording havde vinket befolkningen om næsen med ved lovens forelæggelse, blev indfriet i september. Det viste

sig dog endnu engang, at det var fra arbejdernes side, der fordredes tilpasningsevne. Mens pristalsreguleringens bortfald havde berøvet arbejderne ca 6-7 kr. om ugen, gav dette såkaldte brødtillæg 3 kr. til mænd, 2 kr. til kvinder og 1,25 kr. til ungarbejdere. Tillægget kom dog kun til udbetaling, såfremt lønnen ikke oversteg 80 kr. om ugen - og dette til trods for, at pristallet, ~~kilaskss~~ uanset alle love og løfter, fortsat steg. Juli pristallet således 11 point til 233 og oktober pristallet yderligere 15 points til 248.

Heller ikke dette tillæg måtte landarbejderne få, og når byarbejderne overhovedet fik løftet fra juli indfriet skyldtes det utvivlsomt i afgørende grad, at der rundt omkring i fagforeninger og på arbejdspladser stilledes krav om nu, da der var lukket af for lønforhøjelser, at få forbundskassernes og strejkekassernes midler stillet til rådighed. Det var ikke alene et udtryk for, at kapitalisterne havde grebet for dybt i arbejdernes lønner, det var også et resultat af loven om tvungen voldgift, ved hvilken strajkeretten likvideredes, og det var endelig udtryk for en vis håbløshed, en desperat laden-stå-til stemning indenfor dele af arbejderklassen, som er forklarlig, når man betænker, hvad danske arbejdere, hvoraf flertallet var dybt forbundet med socialdemokratiet, så så omring sig, og erindrer, hvem der var drivkraften. Lønstop, prisstigninger uden ende, tvangsarbejde, attentater mod fagbevægelsen, knæfald for undertrykkkerne - og alt sammen gennemført af socialdemokraten Stauning.

"national" regering, under bourgeoisiets lydelige bifald. Betegnende er en artikel udsendt af den konservative generalkorrespondance i dagene efter regeringsdannelsen den 2. juli. Det hedder heri om den rolle, Staaning har spillet for gennemførelsen af reaktionens planer:

"Statsminister Staaning har været forende i en rekonstruktion, der har stillet meget store resignationskrav til de valdige krese i folket, han repræsenterer. Det er tvivlsomt, om nogen anden end netop han kunne skabe forståelse i disse krese af tidens krav, der har bragt deres repræsentation i regeringen ned fra 9 til 4 ministre."

Når det i behyndelsen af besættelsen lykkedes snarlig socialdemokratiet - ikke at skabe forståelse, for derom var der aldrig tale udenfor den allersmævreste socialdemokratiske lederkreds - men at få arbejderklassen til uden altfor voldsomme mishagstilkendegivelser at affinde sig med, hvad der skete, så er forklaringen dels den lammelse, som fulgte umiddelbart efter 9. april og dels, at mange arbejdere en overgang virkelig troede på de mange af H.I.P.A. med stor flid udsprede rygter om "tyske krav". Men end ikke dette sparsomme figenblad tillod reaktionen den socialdemokratiske regering at snykke sin skændsel ned.

Gennem radioen og hele den danske presse kundgjordes den 12. juli 1940:

"I anledning af at der i den senere tid i den engelske radio i forbindelse med omtalen af danske indrepolitiske spørgsmål, særlig regeringens omdannelse, er fremkommet udtalelser, som bestrider, at den danske regering har bevaret sin selvstændighed, har radioavisen orienteret sig på kompetent sted og derved bragt i erklæring, at den danske regering, som i Danmarks interesse ønsker et forståelsesfuldt samarbejde med den tyske regerings repræsentanter, har ledelsen af alle forhold her i landet og således har bevaret sin handelfrihed

Såvidt hensynet til de tyske troppers sikkerhed under deres ophold her i landet kræver det, er den selvsagt blevet truffet samrødtaler med de tyske myndigheder, men dette er sket på en måde, hvorved Danmarks stilling som selvstændig stat er blevet respekteret fra tysk side.

I denne tid, hvor forholdene i Europa er under omdannelse, er det den danske regerings magtpåliggende i overensstemmelse med den linje, der blev fastlagt i kongens og regeringens proklamation den 9. april d.a., at bestræbe sig af al evne for at skabe bedst mulige forhold for Danmark og det danske folk.

Insidige og urigtige fremstillinger af forholdene her i landet kan kun virke skadeligt for disse bestræbelser."

Der kunne altså ikke være nogen tvivl mulig. Det, som skete, skete på Staunings og hans "nationale" regerings bud. Den og den alene var ansvarlig, den havde "ledelsen af alle forhold", og den havde "bevaret sin handlefrihed" - og den benyttede denne sin ledelse af forholdene og sin handlefrihed til - som det ved enhver lejlighed fremhævedes af den "nationale" presse, - at agitere for det "loyale samarbejde" med undertrykkerne og udnytte den nationale undertrykkelse til først og fremmest for egen regning at undertrykke og udplyndre befolkningen.

De eneste, som i denne situation havde deres røst, ikke alene mod undertrykkelsen og udplyndringen af befolkningen, men også, hvor og når lejlighed gaves og i den udtryksform som besættelsen nødvendiggjorde, mod undertrykkelsen af landet, var kommunisterne, dels på rigsdagen og dels gennem deres presse, dagbladet Arbejderbladet og ugebladet Ugens Ekko.

Lige siden finlandskrigens dage havde den kommunistiske presse været udsat for en i dansk presses historie

ganske enestående forfølgelse og hets fra alle, som havde muligheder for på den ene måde eller den anden at chikanere eller direkte skade bladene. Annoncebererne indtog deres annoncer og brød alle aftaler, postvæsen og Bladkompani lagde alle tænkelige hindringer i vejen for bladenes udbredelse, politiet forsøgte at stemple indsamlinger til bladene som ulovlige, for derigennem at bringe den kommunistiske stemme til tavshed. Men de voldsomme angreb, som udadtil syntes at svække pressen, idet f.x. Arbejderbladet fra at udkomme med 8 til 12 sider daglig måtte indskrænke til 4 og 6 sider, betød i virkeligheden en styrkelse ikke alene af den kommunistiske presse, men tillige af det kommunistiske parti og en udvidelse af de kreise, som uden at være medlemmer sympatiserede med den kommunistiske politik. Arbejderbladets oplag voksede fra januar/februar 1940 dag for dag. Ugens Ekko viste for hver uge, der gik, en stigning på et eller flere tusind eksemplarer. Nye medlemmer sluttede sig til partiet, stadigt flere bidragsydere skrev sig på de indsamlingslister, hvis beløb i året 1940 måtte erstatte det tab, annonceboykotten påførte bladene. Og jo mere reaktionen konstaterede sine angrebs afmægt, des mere voldsom blev den i sit sprog mod kommunisterne, des mere hadefuld blev dens forfølgelse af det kommunistiske partis medlemmer.

Hetop som rådvilheden og selvopgivelsestrangen i arbejderklassen var størst & få dage efter regeringens forsmædelige 8. juli erklæring med knæfaldet for de

store tyske sejre, forkyndte Danmarks kommunistiske parti overfor hele det danske folk sin absolutte tro: Der er en vej fremad. Det skete i en henvendelse fra centralkomiteen til det danske arbejdende folk. Klart og tydeligt placerede denne henvendelse ansvaret for Danmarks ulykkelige situation, der ~~hvor~~ ^{hvor} det skulle placeres i Socialdemokratiets hovedløse udenrigspolitik og i den socialdemokratiske regerings kapitalistiske indenrigspolitik. Efter sammenrotningen mellem de borgerlige stod Danmarks kommunistiske Parti som det eneste parti overhovedet der både hvad folkets nationale og sociale fremtid angik var i stand til at sige de forjættende ord: Der er en vej fremad!

Alene heri lå en kolossal styrke. Den rolige påvisning af, at ikke alt var tabt, den nøgterne opregning af, hvad der i den givne situation var nødvendigt for det danske folk, og hvad hensigten og målet for dansk politik måtte være, gav genlyd i vide kreds udenfor partiet. Det var en appel, som i forate række henvendte sig til arbejderklassen. Dens bærende ide var denne, at den sociale kamp er uløseligt forbundet med den nationale befrielseskamp, thi det er de samme kræfter, som nationalt og socialt undertrykker folket. "Når Danmarks arbejdere står sammen" hed det, "når de kender deres uhyre kraft og bruger deres faglige organisationer efter disses hensigt, da kan de i spidsen for hele det arbejdende folk knuse enhver modstand og føre en politik til gavn for folk og land." og Appellen sluttede: "Vi stiller

høle vor kraft i denne sags tjeneste og erklærer, at vi kun har eet mål: Danmarks og det danske folks økonomiske, politiske og nationale frihed - kun een hensigt med vort arbejde: at forene det danske folk til fælles kamp for denne fælles sag. Vi ved, der er en vej frem."

(Den fulde ordlyd findes i bilag.....)

At stemningen langsomt var ved at slå om, at viljen til modstand langsomt var ved at modnes i befolkninge, derom védnede også de alsangstævner, der som en prairiebrand bredte sig over landet. Ideen og navnet stammede fra Sverige, men det danske initiativ udgik fra Ålborg, hvor det første alsangstævne afholdtes den 4. juli - på årsdagen for den amerikanske uafhængighedserklæring og menneskerettighedernes erklæring.

Den "nationale" regering var ikke lange om at gribe ideen. Snart arrangeredes alsangstævner i hver eneste ~~landsby~~ landsby og hver eneste flække. Sit højdepunkt nåede denne bevægelse den 1. september, da der på samme tid på 208 steder i landet holdtes alsangstævne med efter sigendigt 739 000 deltagere. Radioen transmitterede sangen fra det største stævne - i fælledparken i København, og da Rådhusklokkerne slog timeslag kl. 13 sang man efter aftale over hele landet "Moders navn er en himmelsk lyd". Hensigten var åbenbar. Kunne Folkets utilfredshed finde udløsning gennem alsang - senere gennem algang 9 var ingen større skade sket. Det var, fandt man, en både snuk og med kongens bud om ro og orden nydeligt stømmende måde at give udtryk for sine

nationale følelser. Den kunne ikke på nogen måde gribe forstyrrende ind i udviklingen af det pangermanske kammeratskab.

Men mere fuldttonende og mere inciterende end al-
sangen klang i folkets sind de manende ord fra Danmarks
kommunistiske Parti: Der er en vej fremad! Det var ikke
alsangens vej, men handlingens. Det var ikke den ydmyge
vej til pangermansk kammeratskab, men modstandens vej
til et frit og uafhængigt Danmark.

Og lidet anede de "nationale" politikere, som animerede
til alsang i håb om hermed at have skabt sig selv ar-
bejdere - at de i virkeligheden pustede til en glød,
som en dag skulle flamme op og blive til det bål, der
for steds udelukkede Danmark fra det pangermanske kam-
meratskab.

Nordahl Griegs storladne digt "17. maj 1940" kom
netop på denne tid til Danmark. Det fandt rig grobund:

Idag står flaggstangen naken
blandt lidsvolls grønne træer.
Len netopp i denne timen
vet vi hva frihet er,
Der stiger en sang over landet
seirende i sitt språk,
skjønt hvisket med lukkede leber
under de fremmede åk.

5. kapitel.

"Tvangsoportunister" og "lystopportunister".

Mens opmarchen til den endelige styrkeprøve mellem modstandspolitikken og eftergivenhedspolitikken langsomt forberedtes i Danmark gennem kampen om sindelaget, fandt en tilsvarende opmarch sted i verdensmælestok.

Den 19. juli rettede Hitler "en sidste appel" til England om at slutte fred. Få dage i forvejen havde Churchill erklæret, at England ville kæmpe, selvom London lagdes i ruiner, og den 22. juli afviste Halifax Hitlers fredsappel: England var fast besluttet på at fortsætte krigen.

Da Sovjetunionens Øverste Sovjet mødtes til sin 7. samling den 1. august 1940, karakteriserede Sovjetunionens regeringschef og udenrigskommissær V. Molotov den engelske beslutning med følgende ord:

"Det betyder, at Englands regering ikke vil give afkald på sine kolonier, som England ejer i alle verdensdele, og erklærer sig rede til også fortsat at føre krig for verdensherredømmet uden hensyn til, at denne kamp er blevet betydeligt vanskeligere for England efter Frankrigs nederlag og Italiens indtræden i krigen på Tysklands side."

Om de alene perspektiver for den internationale udvikling sagde Molotov, at de ikke lovede en hurtig afslutning på krigen:

"Styrkelsen af den ene krigsførende part og svækkelsen af den anden har alvorlige følger ikke blot i Europa, ~~men~~ men også i de andre verdensdele. Til de lande, der har lidt nederlag, hører foruden Frankrig også Belgien og Holland med deres store kolonibesiddelser, som de nu ikke længere kan forsvare med den tidligere kraft. Den følge deraf antager spørgsmålet om en nyopdeling af kolonierne en stadig skarpere karakter. Den imperialistiske appetit vokser ikke blot i det fjerne Japan, men også i Amerikas forenede Stater, hvor der findes ikke så få, der ynder at tilsløre deres imperialistiske planer med en markokraterisk "omsorg" for hele den "vestlige halvkugle", som disse herskaber er rede til at gøre til deres ejendom med alle dens talrige republikker og andre landes kolonibesiddelser på gerne i nærheden af det amerikanske kontinent. Alt dette medfører fare for, at krigen yderligere breder sig og får ny næring, således at den forvandles til en verdensomfattende imperialistisk krig."

Med sin bemærkning om den amerikanske "omsorg" hentydede Molotov utvivlsomt til den pan-amerikanske konferences beslutning i Havana den 29. juli., som fastslog, at besiddelser på den vestlige halvkugle ikke må overdrages nogen anden ikke-amerikansk stat.

Vad er det i denne forbindelse også at bemærke sig en udtalelse af daværende præsident Roosevelt, som 1940 i forordet til sin bog Public papers and addresses skrev:

"Den moderne krig har givet os en ny definition af ordet "angreb". Et angreb idag begynder så snart en base er blevet oprettet, hvorigaar vor sikkerhed er truet. Denne base kan være tusinder af miles fra vore strande."

Molotov redegjorde videre i sin tale for, hvorledes Sovjetunionen havde udnyttet den frist, den havde vundet gennem afsluttelsen af ikke-angrebepagten med Tyskland til skabelsen af en mod hitleraggressionen rettet østfront fra Østersøen til Sortehavet.

Gennem freden med Finland var som allerede omtalt Sovjetunionens forvar forberedt i nord omkring Lenin-grad, forsvarslinjen var skubbet 150 km nordpå fra

Leningrad og forlagt til Viborg.

Allerede i september-oktober 1939 var der mellem Sovjetunionen og de baltiske lande, Estland, Letland og Lithauen afsluttet gensidige bistandspagter, men da de borgerlige grupper i de tre lande viste sig ude af stand til ærligt at gennemføre de afsluttede gensidige bistandspagter, ja, tvertimod yderligere forstærkede den fjendtlige virksomhed overfor Sovjetunionen, stillede sovjetregeringen krav om, at der i de tre lande blev dannet regeringer, der var i stand til i praksis at gennemføre pagterne, ligesom man forlangte, at der blev givet sovjettropper adgang til disse landes territorium. Efter valgene den 14. og 15. juli trådte de tre landes parlamenter sammen den 21. og 22. juli og vedtog i deres samlinger eenstemmigt deklARATIONER om sovjetmagts indførelse i disse lande og om de nye socialistiske sovjetrepublikers tilslutning til Sovjetunionen.

Den 26. juni havde Molotov endvidere tilskrevet den rumænske gesandt i Moskva og gjort opmærksom på, at

"Sovjetunionens anser det i retfærdighedens interesse for nødvendigt og tidsvarende sammen med humanismen ufortøvet at tage fat på at løse spørgsmålet om Bessarabiens tilbagegivelse til Sovjetunionen."

Bessarabien var blevet frataget Sovjetunionen uaidelbart efter den første verdenskrig, og Sovjetunionen havde i de mellemliggende år gentagne gange erklæret, at det bessarabiske spørgsmål frendesles stod åbent, og at Sovjetunionen ikke kunne anerkende den voldelige annekstion af dette område.

Den 28. juni 1940 gik den rumænske regering ind på Sovjetunionens forslag om straks at afstå Bessarabien og den nordlige del af Bukovina til Sovjetunionen.

Samme dag overskred sovjettropper den tidligere rumænske grænse og marcherede ind i Kisjinej, Czernowitz og Akkermann.

Dette i forbindelse med den i 1939 gennemførte befrielse af Vesthviderusland og Vestukraine var Sovjetunionens side et led i organiseringen af sejren over Hitlertyranniet. Herom skriver Sovjetunionens Informationsbureau i sin redegørelse: Historieførfalskning:

"Hvad var der sket, om USSR ikke allerede før Tysklands overfald langt vestligt for den gamle grænse havde rejst en østfront, hvis denne østfront ikke havde løbet langs linien Viborg-Raunas-Bialystok-Brest-Litowsk-Lwow, men langs den gamle grænse Leningrad-Moskva-Minsk-Kief?

Det havde givet Hitlers værnemagt muligheder for at vinde et løb om dybt rum og at rykke den tyske front 2-300 km nærmere til Leningrad, Moskva, Minsk og Kief. Det havde fremkaldt tyskernes fremmarch i det indre USSR og hurtigere nedført Kiefs og Ukraines fald, haft en tysk besættelse af Moskva til følge, besættelse af Leningrad gennem de forenede tyske og finske kræfter og tvunget USSR ud i en langvarig forvarsskamp, så tyskerne havde haft mulighed for at indføre ca 50 divisioner fra øst til en landgang på de britiske øer og forstærkning af den tysk-italienske front ved Egypten. Det er meget muligt, at den engelske regering, da havde måttet evakueres til Canada, og at Egypten og Suezkanalen var faldet i kloerne på Hitler. x x x

Men det er dog ikke alt. USSR ville have været tvunget til at flytte en stor del af sine tropper ved den manchuriske grænse over til østfronten, for at forstærke dennes forvar, og dette havde gjort det muligt for japanerne at lægge op mod 30 divisioner i Mandjuriet og sende den mod Kina, mod Philipinerne, indet hele taget mod sydøstasien og til sidst mod de amerikanske stridskræfter i det fjerne østen.

Alt dette ville have ført til, at krigen i det mindste havde været 2 år længere, og at den 2. verdenskrig ikke var endt 1945, men først 1947 eller senere.

Sådan ligger det med spørgsmålet østfronten."

Men dette forstod de "nationale" danske samlingspolitikere ikke - eller de ville ikke forstå det. Mens de fandt det ganske i sin orden, at den engelske regering under krigen sendte sine tropper ind i Egypten, skønt Egypten protesterede og mange elementer i Egypten endda gjorde modstand, og skønt de ikke havde et ord at indvende mod, at de Forenede Stater landsatte tropper i Casablanca, selvom Marokkanerne protesterede og Fatain-regeringen i Frankrig, hvis magt også strakte sig til Marokko, ydede direkte militær modstand, så kendte deres forargelse ingen grænser i anledning af Sovjetunionens handlinger, skønt dennes handlinger var ligeså nødvendige og fuldt så berettigede som senere Englands og Amerikas.

For samarbejdspolitikerne var det en kærkommen anledning til under den groveste fordrejelse af kendsgerningerne at bagvaske Sovjetunionen. I deres mest horevne øjeblikke så de vel den gamle ønskedrøm om Englands, Frankrigs og Tysklands forenede kamp mod Sovjetunionen vågne til nyt liv. Og endelig gav det dem en billig og kærkommen lejlighed til at forstærke deres angreb på de danske kommunister, hvis politik indebar den største fare for at deres i bund og grund udanske handlinger skulle blive afsløret i al deres usselhed. Som så mange gange tidligere anvendte man kommunistthetozen som middel til at bortvende befolkningens opmærksomhed fra det, som egentlig foregik.

Fra samarbejdspolitikernes side har man naturligt nok aldrig villot erkende, at deres optræden var

udansk, d.v.s. stridende mod såvel landets som folkets dybeste nationale og sociale interesser. Længere end til som Hartvig Frisch at erkende, at

"hele den danske politik i denne periode, da Tyskland var på højden af sin magtudfoldelse, var opportunistisk"

har vist ingen drevet det. Men selv denne beskedne indrømmelse gøres dog ikke uden forbehold:

"Der bør samtidig billiggøres sondres mellem Tvangsopportunisterne og Lystopportunisterne" (s. 103)

mener Hartvig Frisch, og tvangsopportunisterne omfatter naturligvis "de mænd, som officielt måtte være byrden af den såkaldte "omstilling". For det jævne folk var følgerne imidlertid ens, hvadenten de var fremkaldt af tvangs- eller lystopportuniste, og ydermere var det mere end vanskeligt blot rent formelt at drage en grænse mellem disse to kategorier. Oftest gik det jo sådan, at blot den svageste anelse om en eventuelt forestående tysk krav i et eller andet spørgsmål var tilstrækkelig til at få regeringen til selv at foreslå de pågældende foranstaltninger gennemført, ligesom Stauning og hans socialdemokratiske ministerfaller var mere end lydøre overfor ethvert ønske fra reaktionens side. Efter almindelig dansk sprogbrug ville man imidlertid næppe kalde dette for "tvang", men snarere for "betingelsesløs kapitulation uden kamp".

Som eksempel kan tjene de overste faglige leders bestandige vigen for reaktionens krav. Den 24. juli 1940 indeholdt Berlingske Tidende en artikel af ingeniør

Gustav Kähler under titlen "Bort fra de kedelige tariffer og dogmer". Hr. Kähler ordnede først problemet arbejds- løshedsforsorg, idet han gjorde sig til talsmand for princippet "hjælp til selvhjælp" i moderniseret form.

Han skrev:

"Man må gøre arbejderne selv interesserede i at skaffe sig arbejde, hvilket igen vil sige, at understøttelserne ikke må være for store, og at der må føres en omhyggelig kontrol for at begrænse misbrug."

Recepten er enkel og ligetil. Understøttelserne ned, så arbejderne i kampen for det tørre brød tvinges til at sprænge alle tariffer!

Om linjen i kampen mod fagbevægelsen skrev hr. Kähler:

"... Fagforeningerne bør ikke have lov til at misbruge deres magt, hverken politisk eller beskæftigelsesmæssigt, og det ville sikkert få stor betydning for beskæftigelsen, hvis der i den nuværende nødsituation kunne ses bort fra nogle af de hellige tariffer og dogmer. Det synes heller ikke urimeligt, om fagforeningerne brugte en del af deres krigsfond, der drejer sig om mange, mange millioner, til at skaffe arbejde. Det synes unaturligt at opretholde disse fond, der i mangfoldige tilfælde betyder en trassel mod samfundet, i tider som disse, hvor der er brug for alle de midler, der rådes over...."

Fagforeninger eller tilsvarende korporationer må nødvendigvis bestå, men det gælder om at få dem til at arbejde med og ikke imod, og at få dem til at sætte deres naturnødvendige store magtstilling ind på at fremme beskæftigelsen i stedet for udelukkende at arbejde for højere løn, kortere arbejdstid, større understøttelse og odologgelso af kapitalen hos private og aktieselskaber, for i det nuværende samfund er det nu engang kapitalen, der skaber arbejdet."

Det ville være urimeligt at beskyldte reaktionen for at mangle perspektiver og slagplan i dens kamp mod fagbevægelsen! Hr. Kähler antydede, at fagforeningerne burde forvandles til korporationer, og den 23. juli kunne Berlingske Tidende i en ledende artikel antyde, hvilke retningslinjer en sådan omformning burde følge. Eladet

begyndte med at slå fast, at vejen var banet for en sådan udvikling og pegede på, at arbejdernes og arbejdsgivernes organisationer oprindelig skabtes som kamporganisationer. Den tid er dog forbi, konstaterede bladet og fortsatte:

"... staten begyndte med at standse arbejdskonflikter, der blev ved at være, og fortsatte med at forbyde optrækkende strejker og lockouter. Efterhånden er man da nået dertil, at organiserede arbejdsstansninger ikke længere anses for et kampmiddel, hvis anvendelse samfundet vil tolerere.

Det var Staunings gennem tredive år hyppigere og hyppigere praktiserede strejkeforbudspolitik, som her karakteriseredes som det banebrydende forarbejde til fagforeningernes likvidering som værneorganisationer for arbejdernes interesser. Og bladet fortsatte:

"Det er sikkert nødvendigt, at det i tide overvejes, om ikke denne naturlige enformning til særlige forhandlings- og forvaltningsorganer sinkes ved, at der i de gamle strids- og kamporganisationer er inddraget formål, som ligger udenfor det faglige arbejdsfelt, og som derfor også ligger udenfor den faglige kædesinteresse. Der sigtes her til den i Danmark så stærkt fremtrædende sammenblanding af politik og fagbevægelse. Det vil utvivlsomt være gavnligt, om man her endelig bestemmer sig til at adskille ting, der aldrig burde have været koblet sammen. De faglige organisationer bør frigøres for det politiske element, der kun kan virke forstyrrende og bidrage til at opretholde strid der, hvor enighed og samarbejde ellers vil sejre.

En sådan adskillelse mellem de politiske partier og de faglige organisationer er en statsopgave på samme måde, som det var en statsopgave at forhindre samfundsskadelige arbejdskonflikter."

En lang række reaktionære blade tog med kyshånd tanken op og uddybede den hver efter sin formåen og sin smag. Jyllandsposten udmærkede sig ved at udtrykke bekymring over det langsomme tempo, hvori fagbevægelsens omstilling foregik. Bladet frygtede, at fagforeningerne derigennem fik tid til at grave sig ned i defensivstil-

6/8 ??)

linger, hvilket antagelig skulle udtrykke, at bladet med uro iagttog den voksende opposition mod nedskæringspolitikken blandt fagforeningernes menige medlemmer.

Men formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen, havde ikke onsonst på Staunings tilskyndelse plejet forhandlinger og spist "kontaktforkoster" med presse-attaché Meissner og andre fremtrædende nazister. Han viste sig fuldt ud opgaven voksen som vogter af kapitalens interesser. Han forstod de antydninger - som rigtignok også var vanskelige at misforstå - som ingeniør Kähler og hans presse havde fremsat. Og Laurits Hansen gik til sagen. Han viste sig som en værdig formidler af den "nationale" samlingspolitik.

Lørdag den 17. august talte han på studentermødet i Gerlev. Hele den reaktionære presse karakteriserede talen som "opsigtvækkende", og det var ikke nogen dårlig karakteristik i betragtning af, at taleren fortsat var formand for fagforeningernes centralorganisation, De samvirkende Fagforbund. Laurits Hansen gjorde det først af med fagbevægelsen som klasseorganisation:

"Fagbevægelsen i Danmark er en social institution uden ensidigt klassepræg. Iøvrigt omfatter den arbejderbeskyttelse, overarbejdslov, ferielov og loven om arbejdsfordeling. Jeg føler mig altid ilde berørt, når man siger, at det er en klassebevægelse. Og så er fagbevægelsen en national organisation. Jeg vil ikke bortforklare, at vi har internationale interesser, men jeg vil straks tilføje, at vi stærkere end nogen anden dansk organisation har plejet det skandinaviske samarbejde og gør det endnu så meget, som vi får lov til. Fagbevægelsen er desuden en folkeopdragende rejning, vi har vore højskoler - netop nu står vi foran et tiro måneders kursus på Århus universitet, hvor 12 arbejdere og 12 arbejdsgivere skal mødes for at studere arbejdsforhold ved et særligt lille fakultet; så vidt er Københavns universitet ikke endnu".

Derefter trak han perspektiverne op for De samvirkende

Fagforbunds virksomhed i den nærmest kommende tid:

"Vi er i fagbevægelsen klar til fordomsfrit og loyalt at være med til at ordne vor økonomi i samarbejde med den siddende regering.....

Ved hovedoverenskomstens oplyselse og arbejdsfordelingsloven er ugeføttjenesten reduceret med 20 - 30 kr., samtidig med at vareniveauet er under stigning, og arbejderne har indtil nu affundet sig hermed uden at kny....

Det, vi engang kaldte for dårlige tider, står for os i ny belysning. Vi kunne ønske os den igen. Det varste er uvisheden. Vi tanker ikke år eller måneder frem, blot hver dag er gået nogenlunde, nå vi være tilfredse. Hvis vi idag blev stillet overfor, hvad forholdene vil kræve af os om fire måneder, ville vi rimeligvis vige tilbage. Men det kommer altså sammen til os som den lille daglige dosis, ubevidst ændres vi.

Det er svært at tage denne kovending fra ensidighed til alsidighed, der skal foretages, hvis vi vil have en eksistens. Der findes også danske, som har et godt øje til os, og hvis vi ikke selv vil foretage omstillingen, er der andre, der vil gøre det for os. Men danske fagbevægelser har midler og evner, hvis den tør bruge dem. Lad være, at de hellige doktriner ryger, vor eneste chance er, at vi er rede til at fordele de forhindende gode ligeligt til alle borgere. Vi skal nu prøve for alvor, hvad solidaritet og kammeratskab betyder, for nu er det ikke rigdommen, men fattigdommen, vi skal dele."

Og Laurits Hansen sluttede sin "opsigtvækkende" tale

med følgende uheldsvangre bebudelse:

"Der findes ingen given form hvori fagbevægelsen bør stifte, og snart vil man spørge nyt fra arbejdsgiverforeningen og arbejderne hovedorganisation."

En mere betingelsesløs kapitulation - uden kamp, kan næppe tankes. Giv arbejderne nedskæringen i små doser, så vænner de sig lettere til den. Lad os ledere få tid til at foretage omstillingen, vi har "evner og midler" dertil. I, der har et godt øje til os, bør lene os tid, vi lader gerne de "hellige doktriner ryge" som krævet af ingeniør Kühler og understøttet af Berlingske Tidende!

Det var formanden for landets faglige centralorganisation, der talte således. Det var en af "tvangsoportuni-

sterne" en af "de mand, som officielt måtte bære byrden af den såkaldte "onstilling". Den tvang, han mødte, var ønsket i den reaktionære presse fra danske kapitalister, som ikke var tilfredse med de formuer, de allerede skovlede ind, og anelsen om ubehageligheder og gnidninger indenfor det fordragelige "nationale" samarbejde, dersom de store ikke fik deres vilje.

Laurits Hansen overså imidlertid, at hvadenten han kunne lide klassekamp eller ikke, så består klassekampen som en historisk kendsgerning indtil arbejderklassens endelige sejr, og der førtes netop i ly af krigen og besættelsen den mest hårdnaktede klassekamp fra reaktionens og overklassens side mod arbejderbevægelsen. Laurits Hansen profeterede, at nu skulle samfundets solidaritet og kammeratskab stå sin prøve, for nu var det fattigdommen, vi skulle dele.

Hvorledes denne deling af fattigdommen praktiseredes havde Statistisk departement redegjort for allerede i begyndelsen af august måned, men herom tav Laurits Hansen fornuftigvis, thi ellers havde han næppe fået så god en presse, som han fik.

Af statistiken fremgik, at 350 000 danske statsborgere havde en skattepligtig indtægt af under 800 kr. Af de 1,8 millioner personer, der var ansatte til skat, havde 64% under 2000 kr. i årsindtægt og kun 6,2% havde over 5000 kr. årlig.

Samme departement havde iøvrigt udregnet, at for at eksistere i den "nationale" samarbejderegerings Danmark

skulle en familie have en årsindtægt på 4 665 kr. Det havde kun godt 6% af befolkningen. På samme tid var lan-
det belejret med 532 millioner, der tilsammen ejede
godt 1000 millioner kr. eller gennemsnitlig 2 millioner
kr. hver.

Det var på denne måde, fattigdommen var delt, og det
var for at bringe millionerne endnu større cifre, at
Laurits Hansen erklærede sig beredt til at lidvidere
fagbevægelsen ikke blot som klasse- og kamporganisation,
men også som arbejdernes forsvarsorganisation.

Hens hele den borgerlige presse hyldede Laurits Hanse
for hans modige tale, og den socialdemokratiske presse
omsorgsfuldt censurerede de værste afsnit borg, rejste
Arbejderbladet og det kommunistiske ugeblad Ugens Ikke
også i dette tilfælde kampens fane mod kapitulanterne.
Arbejderbladet erklærede:

"Fagbevægelsens, dansk fagbevægelsens fremtid vil
ikke blive underkastelse og likvidation, men kamp
og endelig sejr, den sejr, de gamle drømte om, den
sejr, som hver eneste klassebevidst arbejder i dag
ved er i syne.

Således og ikke anderledes vil dansk fagbevægel-
ses fremtid komme til at forme sig! Og Laur. Han-
sen og hans fæller vil blive udskilt som slagger,
der end ikke er brugbare under en spild-indsam-
ling."

Og det blev Arbejderbladet-s linje og ikke Laurits
Hansens, som fagbevægelsen fulgte i tiden fremover.

Det varede isvrigt ikke længe, før Laurits Hansen
som bebudet lod høre nyt fra sig. Allerede den 24. august
rettede De samvirkende Fagforbund og Dansk Arbejdsgivor-
forening - arbejdere og arbejdsgivere arm i arm - en
fælles henvendelse til arbejds- og socialministeren,
hvori det bla. hed:

"De begivenheder, som har rent vort samfund, og som har medført en så alvorlig begrænsning af landets afsetningsmuligheder, nødvendiggør de mest intensive bestræbelser for indenfor de af forholdene afstukne rammer at holde produktionslivet igang og skabe beskæftigelse for det størst mulige antal arbejdere. Alle samfundsfaktorer må indstille sig på at yde bidrag til løsningen af denne opgave, uanset om der bliver tale om ofre og om ændring af retningslinjer, som hidtil har bestået deres prøve.

Ud fra denne opfattelse har arbejdsgiverforeningens og De samvirkende Fagforbunds ledelser optaget forhandlinger for at søge at finde en form, under hvilken de i fællesskab kunne gøre en indsats i denne henseende. Man har da i første linje fastet sig ved, at de foreliggende forhold gør det ønskeligt at befri samfundet for den fare for produktionslivets bedst mulige udfoldelse, der ligger i risikoen for arbejdestandsninger. Dette nødvendiggør, at der findes en form under hvilken overenskomstsmæssige spørgsmål om løn og arbejdsforhold, om hvilke enighed ikke har kunnet opnås organisationerne imellem, kan finde deres afgørelse uden anvendelse af det middel, der hidtil har ligget i arbejdskampe, og det er endvidere ønskeligt, at der bliver mulighed for at tilvejebringe ensartethed i regler om løn- og arbejdsforhold på områder, hvor der hidtil har hersket vilkårlighed i så henseende.

For at tilvejebringe den nødvendige samherlighed er man enige om, at arbejdsgivere og arbejdere med fuld bibeholdelse af deres selvstændighed må indgå i et samarbejde, der tager sigte på i fællesskab at virke til gavn for det arbejdende samfunds faglige, økonomiske og sociale interesser og til fremme af produktionsmæssige og erhvervs-mæssige formål."

For at arbejds- og socialministeren ikke på nogen måde skulle være i tvivl om hensigten - man forstår ikke rigtig, hvordan det skulle gå til efter ordlyden af henvendelsen - havde de to organisationer medbragt udkast til den lov, som de kunne tænke sig gennemført.

For De samvirkende Fagforbunds repræsentantskab med alle stemmer mod kommunisternes havde vedtaget at gå ned til at likvidere fagbevægelsens sidste rest af selvstændighed, var der gået en langvarig debat, hvorunder Laurits Hansen - i strengeste fortrolighed - havde ladet repræsentantskabet forstå, at egentlig var det en magtig fidus, han her havde udregnet, ja han mente endog, at man kunne tale om en ny "sejr" for

arbejderbevægelsen. Forholdet var nemlig det, at i udkastet var indsat en bestemmelse om, at en det kgl. navn, som fagforeningerne fremtidig skulle indordnes under, kunne udvide overenskomsternes område til også at omfatte områder, hvor der ikke fandtes overenskomst, altså f.x. for landarbejdere. Desuden havde Laurits Hansen regnet ud, at alle lønarbejdere fremtidig skulle være medlemmer af en arbejdsløshedskasse, og da forbundslovene bestemte, at medlemskab i arbejdsløshedskasse som regel betyder obligatorisk medlemskab af fagforening, var det, mente Laurits Hansen, nu måligt ved kongens og statens hjælp at organisere samtlige lønarbejdere i landet!

Men Laurits Hansen tog fejl - hvis hans tale da overhovedet havde været særlig alvorlig og farligt ment. Naturligvis agtede reaktionen ikke at gå med til gennemførelse af noget, det kunne udlægges som den mindste antydning af en indrømmelse til arbejderne. Laurits Hansen og konsorter havde rakt fanden en lillefinger. Nu krævede han hele hånden. Efter 14 dages skanderier i ministeriet og 9 mandsudvalget fik Venstre selvfølgelig sin vilje, og den 11. september 1940 kunne arbejds- og socialminister Johs. Kjørboel forelægge rigsdagen det af Venstre - et usselt lille mindretal - dikterede udkast til forslag om tvungen voldgift - af formentlig "nationale" grunde kamufleret under betegnelsen forslag til lov om arbejdsforhold.

Ved denne lov likvideredes strejkeretten, og alle

faglige uoverensstemmelser henvises til afgørelse ved en voldgiftsret, hvis formandskab bestod af 3 af kongen udnævnte personer. Det blev Højesteretsdommer Victor Hansen, direktør Erik Dreyer og professor Thorhild Kristensen, som af kongen udpegedes til i tiden fremover at have hænds- og halsret over dansk arbejderbevægelse.

Før lovens endelige vedtagelse afgav Aksel Larsen på Kommunisternes vegne følgende erklæring:

"Vi konstaterer, at det kommunistiske parti er det eneste parti, der principielt er modstander af en lovgivning som den, der nu gennemføres med fagforeningerne. Alle andre partier har i princippet tilsluttet sig tanken, selvom de har været modstandere af enkeltheder i forslaget. Også Clausens parti har principielt erklæret sig enig med lovens hensigt, et forhold, som gør, at vi naturligvis må være modstandere af disse principper.

Social-Demokraten har fornylig i en diskussion med Clausens organ punkt for punkt bevist, at loven opfylder de af Clausen stillede principielle fordringer. På denne baggrund har kommunistisk parti ikke blot ret, men overfor arbejderklassen pligt til at stemme imod denne lovgivning."

Når de såkaldte "tvangsopportuniste" bolterede sig på denne måde, kan det ikke undre, at "lystopportunisterne" også kastede alle hæmninger over bord.

På studentermødet i Gerlev talte foruden Laurits Hansen også den gamle radikaler, højesteretsadvokat Leif Gamborg, som i en drabelig tale angreb parlamentarismen og krævede en forfatningsændring, der stillede vort land på række med de totalitære stater.

Ifølge referat i Berlingske Tidende den 16. august udtalte hr. Gamborg bl.a.:

"Systemets mænd kan ikke fortsætte. De, der har bygget systemet op, har ikke evner til at bygge det om efter tidens krav.

Det politiske system, der til idag har behersket Danmark, er ikke egnet til at fortsætte. Magten er

brugt til fremme af samfundets be-
kostning. Forudsætningen for opretholdelsen af det-
te system, er en klassedeling, som Danmark ikke har
råd til at opretholde..... hvorfor ikke unddrage
visse af de evidente fordele, diktaturet har, og
fastholde ansvaret overfor folket?

..... Ministerne skal være forvaltningschefer og
udføre den allervæsentligste del af det, der nu er
rigsdagens opgave. Folkerepræsentationen, et halvt
hundrede mænd, skal udfærdige statslove, finans-
love, skattelove og lignende og ellers være kon-
trollerende.

I Danmarks styre er der kun brug for dem, der
hver på sit område har kvalificeret sig som dyg-
tigere end andre. Kun de skal træde sammen for
at bestemme Danmarks skæbne. Mand, der har lært
at tænke og handle på deres felt og har vist, at
de kunne udrette noget.... Det er enhver viden-
mand, der nu skal udvalges. Systemet vil komme af
sig selv."

Disse tanker mødte dog en ikke ringe modstand i
forsamlingen, og da den ledende senior, fuldmægtig
Hagtved på mødet gav Gamborg tilslutning, udløste dette
en sådan opposition, at han måtte nedlægge som ledende
senior.

Demokrati og folkestyre var i det hele taget ikke
højt i kurs den gang blandt "samfundets støtter" og
"rigets bedste mænd" "Ingeniørerne" forsøgte på ny at
få luft under vingerne. Den 7. august fremsatte ingeniør
Knud Højgård overfor dagbladet Børsen sin mening om
folkestyre og demokrati. Han sagde bl.a.:

"Forholdene har jo ført med sig, at danske arbejdere
ligesom store dele af den øvrige befolkning ikke
mere har den ansvarsfølelse og den personlige
fremdrift udadtil som før....

Det er uregelmæssigt en svaghed ved systemet, at
man her i landet tror, at man fødes til at have
ret til visse goder, uden hensyn til, om man yder
en tilsvarende indsats. I andre lande er det jo i
mange henseender, som det var her i landet, før vi
fik den altfor udvidede sociale forplejning....

Enhver bør altid have driften i sig til at for-
søge at klare sig ved egen hjælp, men det er der
under det gældende sociale understøttelsessystem
ikke tilstrækkelig tilskyndelse til....

Hos os derimod kan man høre ellers skikkelige
og fornuftige folk stille sig selv det spørgsmål,
om det kan betale sig at arbejde for differencen
mellom understøttelsen og lønnen....

Derfor tror jeg, man må regne med den mulighed, at når forholdene skal ordnes på fornuftig vis, så må forfatningen og valgloven laves om. Der er ingen mening i, at folk, som ikke kan klare sig selv, skal være medbestemende om landets ledelse. Når man er gammel eller hjælpeløs, har man selvfølgelig krav på samfundets hjælp, men man må give afkald på at have indflydelse på forhold, som man savner forudsætninger for at bedømme - ligesom man dog ikke i gamle dage ville have sat fattige folk til at bestemme, hvordan gårdene skulle drives.

Også de helt unge og uerfarne menneskers valgret er meningsløs. I alle forhold er det jo ikke de unge, og udygtige, som bestemmer, heller ikke i et fornuftigt arbejderhjem, derfor er det ikke så underligt, at når man indfører et sådant princip i samfundshusholdningen, så skal det føre til uholdbare tilstande...

Der tales så meget om folkestyre i denne tid, men man skal dog vist være lidt forsigtig med at bringe et så godt ord i misbrud. Man bør ikke gøre det synonymt med det nuværende parlamentariske styre. Det samme gælder et ord som demokrati...

Hvis man mener, at det system, vi i den sidste menneskealder har haft, er folkestyre, så gør man sig efter min mening skyldig i et misbrug af ordet..."

Knud Højgård havde ligesom skibsræder A.P. Møller af Stauning fået prædikatet "en god dansk mand". De ovenstående betragtninger sammenfattede han i en resolution, som indeholdt en klar fordømmelse af parlamentarismen og krævede denne erstattet af et nyt, forfatningspolitisk system med statsautoriteten som ledende princip. Den 20. august indbød han og ingeniør Per Kampmann en større kreds af "gode danske mænd", hos hvem man mente at disse tanker ville finde grebning, til et møde i Ingeniørhuset. Efter at resolutionsudkastet havde gennemgået nogle ændringer, fik det tilslutning fra bl.a. dr. phil. Vilhelm la Cour, skibsræder A.P. Møller, fhv. minister Høst, ingeniørerne Saxild, Percy Ipsen og Johs. Hansen, og fhv. minister Høst begav sig dernæst til kongen for ansøge om, at der på denne politiske platform dannedes et ministerium af politisk uafhængige,

frit stillede mand, samt at der gaves et sådant ministerium så stor handlefrihed som muligt. Kongen gav henvendelsen videre til Stauning, som senere forelagde den i samarbejdsudvalget. Den var den både dengang og senere en kærkommen bevis for nødvendigheden af at være "tvangsopportunist". Baserementet var det ganske enkle: Gør vi det ikke, så gør andre det, og ^{hvor} hvorfor skulle vi så ikke ligeså godt gøre det!

Også præsten fra Vedersø, forfatteren Kaj Munk, fandt tiden inde til at lufte sine synspunkter. Han glente ikke den succes han i sin tid havde haft indenfor visse kreise med sit "åbne brev" til Mussolini, der var båret af himmelfalden beundring. Søndag den 28. juli talte han ved et elevmøde på Ollerup gymnastikhøjskole om Hitler:

"Det er uundgåeligt idag at nævne Hitlers navn. Der er ingen tvivl om, at han er en af verdenshistoriens største rikk skikkelser..."

Der tales om, at demokratiet vil overleve denne krise, men jeg siger, at demokratiet ligger på lit de parade. Det gør mig ikke ondt, for jeg har ikke haft børn med demokratiet..."

"Tvangsopportunist" eller "lystopportunist".

Hvorfor strides om ord? Hensigten var den samme. Bevidst eller mindre bevidst: Knæfald for nazismen. Tilpasning. Indordning. Underkastelse. Midlet var det samme: Mistænkkeliggørelse af demokratiet og folkestyret, som blev ansvarlig for alle de ulykker, der valtede ned over befolkningen.

En uvurderlig støtte for tyskerne og opportunisterne
- af hvad kategori de/nu end var - i deres bestræbelser
for at få "omstillingen" til at slå igennem i folket,

var pressen. Den frie, uafhængige, ubestikkelige og demokratiske, danske presse.

Allerede den 6. maj 1940 havde regeringen gennem et statsministerielt cirkulære skaffet sig en sådan kontrol over pressen, at man selv ikke med den bedste vilje kunne sige, at grundlovens § 84 om pressefrihed var uantastet. Ifølge dette cirkulære skulle "enhver omtale af krigssaglige begivenheder indenfor dansk område, alt udenlandsk telegramstof, skibsfartsmeddelelser om omtale af besættelsestroppers bevægelser og færden" godkendes af udenrigsministeriets pressebureau, som endvidere kunne stille krav om censur af meddelelser om løbende handelsforhandlinger og andre specielle nøje angivne handels- og forsyningsforhold. Overtrædelser kunne dog ikke indbringes for domstolene, men sager, der rejstes af udenrigsministeriet, skulle pådømmes af et femmandsnavn, nedsat af pressen. Den 22. juli forstærkedes denne mundkurv gennem stadfæstelsen af en ændring til straffeloven gæende ud på, at den, der ved trykt skrift giver meddelelser, der er egnede til at skade landets interesser i forhold til udlandet, straffes med fængsel indtil 1 år eller under formildende omstændigheder med bøde eller bøde. Det tilføjes dog, for ligesom at mildne den altfor ramme smag, at tiltale kun kunne rejses, efter at pressenævnet havde haft lejlighed til at udtale sig. Man hævdede dengang og hævder fortsat at dette grove indgreb i grundlovens bestemmelser om trykkefrihed "nærmest var fremkaldt af en dansk interesse

Hvori denne interesse kan have bestået udover at takkes tyskerne er vanskeligt at se. Denne opfattelse understøttes iøvrigt af den iværighed hvormed en række af pressens organisationer og fremstående enkeltpersoner søgte at skabe personlig og selskabelig kontakt med naziisterne. Tidligere er omtalt Danske Dagblades Fællesrepræsentations middag for dr. Meissner med selveste Stau-ning som gæst, der ifølge Meissners udtalelse endte som "et stort søslag mellem vikinger og varede til ud på de små timer".

Erling Foss fortæller i sin bog "Enefaldet efter 9. april 1940" om en anden sådan sammenkomst"

"Pressemiddagen hos Berlingske Tidendes chefredaktør var til næppe for den tyske presseattaché Gustav Meissner, som var ene tysker til middagen. Iøvrigt var en halv snes danskere til stede med Erik Scavenius, formand for Politikens bestyrelse, i spidsen, sammen med chefredaktør H. Hasager, dertil formanden for Berlingske Tidende, direktør Aage Hinsen, redaktør Egebjerg fra samme blad og H.P. Sørensen fra Socialdemokraten med flere andre. Gæsterne var uden fruer.

Efter middagen udspandt der sig en stor vanskeligt diskussion om dansk-tyske forhold.

Danskerne var nervøse for de rygter, der var i omloeb om, at Danmark skulle blive erklæret for et tysk protektorat.

Dr. Meissner kunne forsikre, at dette ikke var påtænkt. Han forklarede i denne sammenhang, at Danmark i modsætning til andre besatte lande, lå under det tyske udenrigsministerium i Berlin. Her var man ked af, hvad der var sket i Norge, og her overfor ønskede man som modvægt en god udvikling i Danmark.

Dr. Meissner blev senere indirekte, gennem Renthe-Fink, af Erik Scavenius komplimenteret for den behagelige måde, han havde fået denne aften til at forløbe på. I det gode forholds ånd - "

Bevarelsen af denne det gode forholds ånd synes at have været rettesnoren for den legale danske presses arbejde under hele besættelsen.

I De fem lange Aar (Cyldondal) har formanden for journalistforbundet, redaktør Gunnar Nielsen skrevet

en artikel, der er et defensorat for den danske presse under besættelsen. Han fortæller om "den knugende byrde" der lå over de danske pressefolk i de fem lange år, og den stigende længsel og utålmodighed, hvormed de så hen til den dag, da landet atter var frit, og pressen igen kunne arbejde i frihed. Men trods de hårde vilkår, hævder hr. Gunnar Nielsen, skete det i virkeligheden helt eventyrlige, at bladene alligevel ikke mistede deres ansigt overfor befolkningen, som hurtigt lærte at skelne mellem det, der bar præg af de tyske censorers sorte fingre, og det, der var udtryk for journalistens egen sjæl og håb.

Bortset fra de tvangsindlagte artikler, "lykkedes det ikke tyskerne at tvinge danske blade til at skrive mod deres overbevisning," udtaler Gunnar Nielsen. "Det lykkedes aldrig tyskerne at få bladene selv til at skrive ting de ikke mente, på "ledersens" plads. Det var en positiv vedtagelse i Danske Dagblades Fællesrepræsentation, at "den dag tyskerne lagde beslag på lederpladsen, ville chefredaktorerne gå, og journalisterne have gjort det samme."

Gunnar Nielsens milde bedømmelse af den danske presse under besættelsen og hans påstand om, at den optrådte med en heroisk modstandsvilje støttes imidlertid ikke af kendsgerningerne. Tværtimod var pressen i det store og hele villig til at skrive netop som tyskerne ønskede det, og gang på gang forekom i avisernes ledere, som ikke kunne være skrevet bedre, set fra et tysk synspunkt, hvis det havde været dr. Meisner personlig, som havde dikteret dem.

Tyskernes bestræbelser gik ud på at ensrette den danske presse så behandligt, at læserne ikke mærkede det. Ligesom man i politik ikke ønskede - trods alle samarbejdspolitikernes onde anelser - at lade nazisterne komme til magten som i Norge, og dermed åbne sluserne for den åbne modstand, ønskede man tilsyneladende at bevare pressens frihed, mens man ved underhåndsmansøvrer fik den derhen, hvor man ønskede den. Og i det store og hele lykkedes det. Flertallet af danske blade og journalister blev propagandister for den tyske politik, og mens læserne ville have reageret, hvis de havde haft følelsen af, at bladene blev skrevet efter tysk ordre af nazistiske penne, gled de tyskorienterede synspunkter nu ned. Aviserne havde jo ikke ændret tone eller udseende. Det var stadig de gode, gamle, tillidvækkende blade.

Men lederen holdt, siger Gunnar Nielsen. Det lykkedes aldrig tyskerne at få bladene til at skrive ting, de ikke mente.

Et eksempel fra Gunnar Nielsens egen avis, Politiken, vil tjene til at belyse denne påstand. I en leder den 28. april 1940 skrev Politiken om den tyske hvidbog:

"Vi behøvede ikke her i landet den tyske hvidbog for at fortælle os, at det var vestmagternes handling og handlinger, som satte begivenhederne i skred i verden.

Det lykkedes, først og fremmest ved hjælp af den tilbageholdenhed Finland viste, at hindre, at den finsk-russiske konflikt bredte sig ud over de nordiske lande. Men der var skabt en urolig atmosfære. I denne krig, som søgte sin valplads, havde man fra vestmagternes side i visse kreds sat sig fast i den opfattelse, at de skandinaviske lande egnede sig som operationsbasis mod Tyskland. I pressen og i taler gjorde man fra disse kreds den betragtning gældende, at der var ingen grund til, at de neutrale lande ikke skulle tvinges til at tage standpunkt for eller imod.

Der er meget, som tyder på, at Churchill delte disse betragtninger. I er i hvert fald ikke uforenelige med de taler, han har holdt om de neutrale lande. Det var også ham, der som marineminister havde ansvaret for de to alvorlige kriser af Norges neutralitet, Altmark-affæren og udlejningen af miner i de norske farvande, som førte til den katastrofe, der overgik Danmark og Norge.

Det har næppe været Churchills eller i øvrigt den engelske regerings ønske, at begivenhederne skulle få den gang, de fik. Man havde ikke i London regnet med den hurtighed og åbenlyshed, hvormed Tyskland handlede. Et stykke politik slog fejl - men fejlen gik i første omgang ud over de neutrale lande. Hvis den italienske presse har ret i sin bedømmelse af de engelske modoperationer i Norge, og den engelske landgang viser sig at være Gallipoli-æventyret om igen, vil England for anden gang i en stor krig hælde den lære, at Winston Churchill er en farlig mand."

Hvis Gunnar Nielsen har ret, var altså denne fordommel-
se af Churchill, hvori han pålægges ansvaret for "den
katastrofe der overgik Danmark og Norge" skrevet lige
ud af Politikens hjerte. Men efter befrielsen, hvor der
ikke fandtes censur, og hvor bladet formodet eventyr-
lige summer erhvervede sig eneretten til offentliggørelser
af Churchills krigserindringer, var tonen en ganske anden,
fuld af overstrømmende beundring for Churchills geniale
feltherreevner og forudseenhed.

Vil det herefter være unaturligt at slutte, at artiklen
den 28. april 1940 har fået sit særlige præg netop af
hensyn til tyskerne, af hensyn til bevarelsen af det gode
forholds ånd.

Eller et eksempel fra Nationaltidende. Den 23. juni
1941, dagen efter at Tyskland havde ~~begyndt~~ overfaldet
på Sovjetunionen, skrev bladet i en ledende artikel:

"Da krigen mellem vestmagterne og Tyskland begyndte
i 1939, fuldes det i Norden som en stor smerte. Der
var europæiske kulturmagter, stater og folk, som
var vore gamle forbindelser, som her havde våbnene
mod hinanden. Som neutrale magter kunne vi kun føle

sorg over krigen mellem folk, som vi syntes burde have fundet hinanden i et stort europæisk fællesskab. En sådan følelse besjæler ikke Nordens folk i den krig, som er brudt ud mellem Sovjetrusland og en række europæiske magter. Ikke blot har de nordiske folk følt, at Ruslands higen mod havet altid var en trusel mod Skandinavien. I endnu højere grad har de følt, at den politiske ideverden, som har taret magten over det store russiske bondefolk og tyranniseret Rusland siden czardømmets omstyrtelse, er en dødsfjende af de menneskelige, politiske og kulturelle idealer, som nordboerne sætter højest og uden hvilke de ikke finder livet værd at leve. Overfaldet på Finland og krigen imod det lod Norden se et ansigt, hvis æstetiske hæslighed forfordæds. I forvejen havde Nordens lande set, hvorledes hjemlige kommunistiske grupper kornagtede deres land, gjorde lakajtte-neste for herrerne i Moskva, hånede Rødehøjens idealer og symboler og uden ophør søgte at forgifte samfundene med klassekampens lognagtige tale. Nej, med kommunismens verden og med det russiske folk - sålænge det repræsenterer denne verden - kan intet af Nordens folk føle nogen sympati. De kan kun føle, at enhver tilbagevenden af kommunismen betyder mere sikkerhed for Europas kultur og større råderi for den frihed og respekt for det enkelte menneskes ret og værdighed, som de nordiske lande vil bevare og bygge på, uanset hvordan udviklingen former sig."

Hvis Gunnar Nielsen havde ret, var altså denne hyldest til det tyske kulturkorstog imod os frivilligt skrevet lige ud af Nationaltidendes varmt bankende hjerte. Men den 5. november 1945, altså efter befrielsen, da der ikke fandtes nogen censur, skrev bladet følgende:

"Da de tyske hære i vinteren 1941 næsten havde sluttet ringen om Moskva skælvede hele den frihedelskende verden for Ruslands skæbne. Vi vidste, at med den stod og faldt alt det, der for os gjorde livet værd at leve. Og da de helt nødvendige, russiske hære begyndte at trænge tyskerne tilbage i det store vinterfelttog, brød de smædtig den første breche i myten om nazitysklands uovervindelighed. Smædtig led den tyske propagandamaskine sit første afgørende nederlag."

Den 23. juni 1941 fandt Nationaltidende det ikke værd at leve, hvis den russiske ideverden ikke blev omstyrtet og den 5. november 1945 åbenbarede bladet, at det havde "skælvet" for Sovjetunionens skæbne, og at med dens fald ville også alt det falde, som hidtil havde gjort livet værd at leve på Nationaltidendes redaktion. Det

synes herefter ikke uberettiget heraf at slutte, at artiklen den 23. juni 1941, selv når man tager Nationaltidendes i forvejen højt udviklede afsky for kommunismen i betragtning, har fået sit særlige præg af hensyn til tyskerne, af hensyn til bevarelsen af det gode forholds-
ånd.

Når tyskerne ikke anvendte et hårdere pres, end de gjorde overfor den danske presse, var det, fordi det ikke gjordes nødvendigt. Den danske presse fra den konservative til den socialdemokratiske var så redebon, bortset fra ganske enkelte tilfælde, at tvang var fuldstændig overflødig.

Tyskerne opnåede i det store og hele det, de ønskede: en presse, der så ud til at være ucensureret, som det sønnede sig i et monaterprotektorat, men som samtidig i alle væsentlige retninger marcherede, som man ville det i Berlin. Praktisk talt hele pressen stod samlet om regeringens samarbejdsplitik, og i utallige ledere blev kongens bud om "ro og orden" indprentet.

Men man gik langt videre. Da tankerne om Neuropa efterhånden blev formuleret, sluttede ikke blot Stauning sig til den, men også hele pressen - med det forbehold, at man ønskede "folkestyret" bevaret. Et folkestyre, som ikke ville være blevet andet end en kulisse i et nazistisk domineret Europa.

Allerede den 17. juli 1940 skrev således Politiken:

"Det er på forhånd givet, at Danmark - og det vil også gælde for de øvrige nordiske lande - er rede til et loyalt og aktivt samarbejde i Europa, hvor de urimelige told- og pasgrænser afløses af en

plansøkonomisk ordning. På det punkt vil der ikke opstå vanskeligheder. Ikke alene fordi det var den der livst om at gøre at være med i det nye arbejde, men også fordi Danmark i adskillige år ligesom de fleste andre små stater har levet i et slags ingenmandsland mellem økonomiske vestvælde og maginotlinjer. I denne henseende er afgørelsen taget.

Men der er noget, som ligger danskerne endnu mere på sinde, og det er det, rigsfører Rosenberg berører i et andet afsnit af de citerede udtalelser - en respekt for de nordiske landes "kultursæle".

Det danske folkestyre, var ret til at lade os styre af de mænd, vi selv vælger at vise tillid, svarer til det danske og nordiske væsen. Det har ikke noget at gøre med "plutokrati" og "kapitalisme", thi under den for os naturlige form har folket selv taget ledelsen, mænd og kvinder af alle klasser, på lige fod, med lige værd. Under denne form for folkestyre er alle modsetninger i folket slettet ud. Nationen er enig.

Netop derfor er dens vilje til at gå aktuelt og positivt ind i samarbejdet på en ny politisk-økonomisk ordning på det europæiske kontinent så stærk. Hele nationen står bag. Men den står også enig bag sin ret til at være sig selv og bevare sin sjæl."

Meningen er så tydelig, så selv den dumme tysker kunne tage og føle på den: Hvis I bare vil lade os slippe fri for Fritz Clausen, er vi parat til at gå med til den økonomisk-politiske Europaordning. Hvad vil I også med ham? Lad os blot få lov til at lade os styre af de mænd, vi selv vælger at vise tillid. I er jo dog altid i stand til at gøre det klart for os, hvor de skal styre os hen.

En artikel i Social-Demokraten den 17. juli 1940 går i ganske samme retning:

"Altså, vil Danmark og det danske folk fortsat leve - og det skal jo leve - nå det indordne sig under et loyalt og forstående samarbejde med Tyskland og den nye Europaorden.

Men det vil vi gerne understrege, et sådant resultat må bedes, når Tyskland på sin side respekterer vor gamle nation og dens særlige kultur- og livsforhold. Man tør vist sige, at samarbejdet mellem de tyske myndigheder og de danske i de tre forløbne måneder er gået for sig så gnidningsløst som i intet af de andre lande, Tyskland har besat. Danskerne er et loyalt folk, som altid bedst taget med det gode."

Var det Hitlers ønske, at gøre Danmark til et

monsterprotektorat, så var det til gengæld de danske myndigheders og den danske presses ønske, at gøre det danske folk til et monster for, hvor "gnidningsløst" et folk kunne lade sig undertrykke.

Selvfølgelig var den danske presse ikke i eet og alt efter tyskernes hoved. Der var adskilligt at rette både her og der, og en del pressemand fjernedes på tysk forlangende fra deres arbejde - men det bidrog sandsynligvis kun til at styrke pressen i dens opfattelse af, hvilken "knugende byrde" den bar.

Allerede to dage efter besættelsen blev det Franz V. Jessen og Mic. Blædel forbudt at skrive i deres blade, henholdsvis Nationaltidende og Berlingske Tidende. I 1941 måtte chefredaktør Gunnar Holweg-Larsen - hvis casuseri om Bøgenommelarven som ifølge oplysninger i et leksikon var kommet fra Tyskland, var grønne, optrådte i masse og fortærede alt, hvor de kom frem, havde vandret landet rundt og overalt vakt forstående snil - forlade Kristeligt Dagblad. Samme år fratrådte H.P. Sørensen som chefredaktør ved Social-Demokraten. Anledningen var nogle stærkt nazistiske artikler af Harald Bergstedt, som H.P. Sørensen nægtede at trykke. Dr. Meissner forlangte dem i bladet, og man bøjede sig - selvfølgelig - men mente at reservere sig ved i en manchette at tage afstand fra "forfatterens politiske og ideologiske betragtninger". Dette udlagdes af tyskerne som tegn på, at H.P. Sørensen ikke var "positivt" indstillet, og han forlod chefredaktørstillingen for at blive Københavns

overborgmester. Den 1. marts 1942 kom turen til chefredaktør Aage Schoch, Nationaltidende, Ebbe Munch, og Ejnar Black, Berlingske Tidende, samt enkelte andre.

Således var pressen i den første, overrumplings tid. Således vedblev den at være. Så sent som i december 1943 indeholdt Frit Danmark en artikel om Den legale presse og dens ansvar, hvori det bl.a. skx hed:

"På få undtagelser nær har den danske presses folk været altfor angstelige for at sætte noget afgrænsende ind på modstanden, f.eks. deres eget blads eksistens eller deres egen stilling. Havde der været enighed om en sådan modig og modig optæen, havde den danske presse i heldigt fald bevaret en vis indflydelse, og var det glet været, havde den ophørt at udhøve i sin nærværende form, og begge dele havde været bedre end de legale aviser, vi har i dag, hvor blage, invaliderede sandheder kryber henad spalterne, og fede, fulde legne bræder sig tværs over siderne."

Dette forhold vedblev at bestå under hele besættelsen - og for så vidt også efter besættelsen, men det er en anden historie.

Journalistisk virksomhed siges som bekendt at kunne føre til alt. For chefredaktør ved Berlingske Tidende, Svend Aage Lund, førte det blandt andet til, at han blev den egentlige fader til Dansk-tysk forening, en sammenslutning af "tvangs"- og "lystopportunister" i broget mængde.

Ved en af de talrige og altid særdeles vellykkede frokosten, som dansk presses dignitarer indtog sammen med dr. Meissner og andre fremtrædende tyskere på Skovridderkroen, og som Stauning ikke sjældent kastede glans over ved sin nærværelse, nævnte dr. Meissner overfor Svend Aage Lund, at der burde skabes en dansk-tysk forening. Ganske vist eksisterede der allerede en dansk-tysk forening, men dette

skulle være noget ganske andet, noget danskerne selv tog initiativet til.

Nogle dage senere nedskrev Svend Aage Lund ideen og sendte den til direktor K. Styhr, der under forrige verdenskrig havde været knyttet til udenrigsministeriet, senere havde fulgt Glückstadt gennem landmandsbankskandalen og sidst havde været direktor for cementcentralen, der var salgskontor for cementfabrikerne i Aalborg og Mariager, men nu påny var knyttet til udenrigsministeriet uden lønning for at bistå ved forhandlingerne med Tyskland.

Styhr gik straks ind for ideen og sendte den videre til generalkonsulen i Hamburg, Marius Yde, som netop da var hjemme for at hjælpe til i udenrigsministeriet. Han havde benyttet lejligheden, da general Kaupisch den 31. maj afløstes som overstkommenderende i Danmark af general Lüdke til at blive kaldt hjem for at assistere i udenrigsministeriet. Han kendte Lüdke fra gammel tid og mentes formentlig at kunne øve en vis indflydelse.

Yde gik straks igang med opgaven at skabe en dansk-tysk forening. Efter at borgmester Kaper, hvem man havde tiltænkt det ærefulde hverv som formand, var død og bl.a. professor P.O. Pedersen havde betakket sig for æren, tog Yde telefonen og fik statsbanernes generaldirektor P. Knutzen til at påtage sig opgaven. Han medbragte ydermere en sekretær, nemlig daværende trafikassistent Hedegaard.

Den 24. juli afholdtes et forberedende møde, hvori deltog generaldirektor Knützen, direktor Styhr, chefredaktørerne Svend Aage Lund og Niels Hasager, generalkonsul Yde samt overretssagfører Ahlefeldt-Laurvig, der havde været Ydes rådgiver i sagen. Man godkendte de foreslåede love og diskuterede emner til repræsentantskab.

Og så bar det fremover for fulde sejl.

Foreningens start kundgjordes gennem følgende meddelelse fra Ritzaus Bureau:

"København 6. august (RB). Bestyrelsen for et i disse dage i København stiftet selskab, "Den dansk-tyske forening" kaldet, har tilstillet Ritzaus Bureau følgende meddelelse:

Til videre fremme af det århundredgamle samarbejde mellem Danmark og Tyskland har en kreds af personer fra alle sider af samfundet anset det for naturligt, at der skabes et organ, som praktisk kan tage til løsning en lang række opgaver med hensyn til forbindelserne mellem de to lande på det forretningsmæssige, tekniske, kunstneriske, literære, videnskabelige og sociale område. Udviklingen har vist, at et sådant organ bør have en fasthed og en overbygning, der ligesom opgaverne selv rækker ud over den øjeblikkelige ekstraordinære situation til den fremtid, hvor Danmark og Tyskland kan arbejde ved siden af hinanden under fredens frie vilkår. Foreningen har et repræsentantskab, der består af følgende.....

Repræsentantskabet har til bestyrelse valgt.... Bestyrelsen er bemyndiget til at supplere sig med 2 medlemmer, repræsenterende provinsen.

Indmeldelse kan ske til foreningens formand eller et af bestyrelsens øvrige medlemmer"

(Nævne se Besættelsestidens Fakta side 316 og 317).

Foreningen fik den nydeligste modtagelse. Politiken ofrede stiftelsen en hel leder, hvori man blandt andet fastslog, at "det er meget betydningsfulde opgaver, der er givet den nystiftede dansk-tyske forening at løse... vil de endelige grænsekravninger blive udsat kortere eller længere, så vil krigens gang så langt fra hindre, snarere fremme den økonomiske opbygning gennem det

intereuropæiske samarbejde, hvis rammer allerede har fået deres formulering fra autoritativ tysk side. Til fremme af Danmarks deltagelse i dette samarbejde er den dansk-tyske forening på initiativ af det danske udenrigsministerium blevet stiftet."

Endelig udsendte indenrigsminister Knud Kristensen den 29. august 1940 efter forhandling med udenrigsministeren sin berønte cirkulæreskrivelse til landets antrænd om samkvem med detyske myndigheder. Forholdet var jo nemlig det, at kun i de overste, regerende krese eller i sådanne krese, som kunne tænke sig at overtage regeringen, viste der sig vedholdende og kendelig trang til udfoldelse af opportuniste, lyst- eller tvangsbetonet, alt efter den position den pågældende i det givne øjeblik indtog.

Ude omkring i befolkningen var ^{ikke} opportunisten, men den "kolde skulder" dengang kriteriet for det rette nationale sindelag. Dette gjaldt også hovedparten af landets embedsmænd, som i embedsmedfør havde med tyskerne at bestille. De optrådte med korrekt høflighed, men uden hjertelighed. Der var ingen trang det være sig til "beslag mellem vikinger" eller mere stilige "kontakt-frokoster" eller middage. Man ønskede ikke at fraternisere med fjenden.

Cirkulæreskrivelsen af 29. august anbefaler selkabelig kontakt med tyskerne som et middel til ophævelse af det gode forhold mellem befolkningen og værnemagten, som tilstræbes såvel fra dansk som fra tysk side.

Det hedder herom i skrivelsen blandt andet:

"Det vil derfor være naturligt, at ikke blot at visitter, der aflægges af tyske officerer eller civile embedsmænd i chefstillinger, besvares med genvisitte af vedkommende danske embedsmænd, uanset den tyske embedsmænds højere eller lavere grad, men også at der i et vist omfang tilstræbes selskabelig omgang mellem danske og tyske embedsmænd.

Det henstilles derfor, at eventuelle indbydelser fra tysk side modtages, medmindre der måtte foreligge lovlig forfaldsgrund, som i givet tilfælde bør meddeles de indbydende... Ligesom det ønskes, at danske embedsmænd i et vist omfang modtager indbydelser fra tysk side, vil det også være rimeligt, at antændene i beskedent omfang er værter i samvær med tyske officerer og civile embedsmænd, idet det vil være ønskeligt at føre tyske sammen med danske, således at værnemagtens officerer og civile embedsmænd samt borgmestre kommer i forbindelse med hinanden. For så vidt sådanne arrangementer overskrider de til rådighed værende beløb, vil man med velvilje bede om ønsker om midlertidig forhøjelse af representationstillæggene."

Det tjener antændene til ære, at de protesterede mod dette krav om at omgås tyskerne selskabeligt. Overpræsidenten i København og antændene sagde simpelthed nej, og en måned senere, den 30. september, så indenrigsministeriet sig nødsaget til at udsende en ny, temmelig ynkelig cirkulæreskrivelse, hvori man overlod det til de pågældende embedsmænd selv at skønne over, om de ville omgås tyskerne selskabeligt eller ikke, men man gjorde dog opmærksom på, at "man fremdeles må anse de i den fornavnte skrivelse af 29. f.m. givne retningslinjer for at være de rette."

Det tjener det danske folk til ære, og det overfor denne mangesidede og uafslættelige påvirkning fra de ledende i landet, fra dem, småfolk var opdraget til at se op til, og hvis anvisninger de var vant til at følge, ikke forfaldt til hverken "tvangs"- eller "lystopportunisme", men bevarede hovedet koldt og den sunde, nationale følelse ubesmittet.